T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

2001 YILI SONRASI YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

NURAY ÖZTÜRK

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. AYHAN AYTAÇ

EDİRNE 2014

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURAY ÖZTÜRK tarafından hazırlanan **2001 YILI SONRASI YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ** Konulu Yüksek Lisan Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliği'nin 15.- 16. Maddeleri uyarınca, **20.02.2014 Perşembe** günü saat **11.00' da** yapılmış olup, tezin[1] ...kabul edilmesine..... **OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
DOÇ.DR. AYHAN AYTAÇ (DANIŞMAN)	Kabul Edilmesine	
YRD. DOÇ. DR. NURAL YILDIZ	Kabul Edilmesine	
YRD. DOÇ. DR. HAKAN YAŞ	Kabul Edilmesine	

[1] Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/ Reddine" seçeneklerinden birinin tercih etmeleri gerekmektedir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10030895
Yazar Adı / Soyadı	NURAY ÖZTÜRK
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 28723289540
Telefon	5557085065
E-Posta	nryoztrk@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	2001 Yılı Sonrası Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri
Tezin Tercümesi	The Effects Of Foreign Direct Investments on Turkish Banking Sector
Konu	Ekonomi = Economics
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	İktisat Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2014
Sayfa	128
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. AYHAN AYTAÇ 42751299234
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	Yabancı Sermaye Yatırımları, Yabancı Bankalar, Türk Bankacılık Sektörü, 2001 Yılı Ekonomik Krizi, Yabancı Bankaların Etkileri
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

19.03.2014

İmza:.....

Tezin Adı: 2001 Yılı Sonrası Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri

Hazırlayan: Nuray ÖZTÜRK

ÖZET

2001 yılı ekonomik krizinin ardından Türk Bankacılık sektöründe, sektörün güçlü ve rekabetçi bir yapıya kavuşması amacıyla çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Bu çalışmada 2001 yılı sonrasında Türk Bankacılık sektörüne giriş yapan yabancı sermayeli banka girişleri ve sektöre etkileri ele alınmıştır. Çalışma 3 bölümden oluşmuştur.

İlk bölümde küreselleşme ve finansal liberalizasyon kavramları, Türkiye'de finansal liberalizasyon süreci, finansal liberalizasyon ve ekonomik kriz ilişkisine yer verilmiştir. İkinci bölümde yabancı sermaye yatırımlarının tanımı, çeşitleri, bankacılık sektöründe yabancı sermaye yatırımları, Türkiye'de bankacılık sektörünün tarihi gelişimi, bu süreçte Türkiye'deki yabancı bankalar ve Basel Kriterleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise, 2001 yılı ekonomik krizi, kriz sonrası bankacılık alanında uygulamaya konulan düzenlemeler, 2008 yılında yaşanan küresel kriz ve Türkiye'deki yabancı bankalar ve yabancı bankaların sektördeki olumlu ve olumsuz etkileri araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Sermaye Yatırımları, Yabancı Bankalar, Türk Bankacılık Sektörü, 2001 Yılı Ekonomik Krizi, Yabancı Bankaların Etkileri.

Name of Thesis: The Effects of Foreign Direct Investments on Turkish Banking Sector After 2001.

Preared by: Nuray ÖZTÜRK

ABSTRACT

In order to establish a strong and competitive banking sector, various regulations have been implemented after 2001 economic crisis in Turkish Banking system, In this study, foreign owned banks in Turkish Banking System and effects of their penetrations to the Turkish Banking system will be discussed. The study consists of three parts.

In the first part; the concepts of globalization and financial liberalization, the process of financial liberalization in Turkey and relationship of financial liberalization and economic crisis in Turkey have been explained. In the second part; the definition and the types of foreign capital investments, foreign capital investments in the banking sector, the historical development of the banking sector in Turkey, foreign owned Banks in Turkey and Basel criteria have been studied. In the third part; 2001 economic crisis, the new regulations in the banking sector introduced after 2001 crisis, the global economic crisis in 2008, the foreign owned Banks in Turkey and their positive and negative effects upon the Turkish Banking sector have been studied.

Keywords: Foreign Capital Investments, Foreign Banks, Turkish Banking Sector, 2001 Economic Crisis, The Effects of Foreign Banks.

ÖNSÖZ

"2001 Yılı Sonrası Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri" konulu tez çalışmamda bankacılık sektöründe yabancı sermaye yatırımları, yabancı bankalar olarak ele alınmış ve kriz sonrası dönemde yabancı sermayeli bankaların Türk Bankacılık sektöründeki etkileri araştırılmıştır.

Bu tez çalışmasında, başta bilgi, deneyimlerini benimle paylaşan ve sabırla bana yol gösteren, yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Ayhan AYTAÇ' a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Her konuda yanımda olan ve benden desteklerini esirgemeyen aileme tüm minnetimi ve şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca, bu çalışmanın başından sonuna kadar desteği ve yardımları ile hep yanımda olan Engin ÜNAL' a teşekkür ediyorum.

Edirne 2014, Nuray ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **.iii**

TABLOLAR ..... **vii**

GRAFİKLER ..... **viii**

KISALTMALAR ..... **ix**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
KÜRESELLEŞME, FİNANSAL LİBERALİZASYON VE TÜRKİYE'DE LİBERALİZASYON SÜRECİ

1.1. Küreselleşmenin Tanımı 4

1.1.2 Küreselleşmenin Tarihi Gelişimi 8

1.2 Finansal Liberalizasyon Süreci ve Türkiye 11

1.2.1 Finansal Liberalizasyon Tanımı 11

1.2.2 Türkiye'de Finansal Liberalizasyon Süreci 13

1.2.3 Finansal Liberalizasyon ve Ekonomik Kriz İlişkisi 15

İKİNCİ BÖLÜM
YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE BANKACILIK SEKTÖRÜNE YABANCI SERMAYE GİRİŞİ

2.1. Yabancı Sermaye Yatırımları Tanımı 18

2.2 Yabancı Sermaye Yatırımlarının Çeşitleri 21

2.2.1 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları 21

2.2.2 Portföy Yatırımları 23

2.2.3 Resmi Sermaye Yatırımları 24

2.2.4 Doğrudan ve Dolaylı Yabancı Sermaye Yatırımları Farkı 24

2.2.5. Ülkelerin Yabancı Sermaye Yatırımlarını İsteme Nedenleri 26
2.3. Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları..... 29
2.3.1 Yabancı Bankalar 29
2.3.2 Yabancı Bankaların Ülkelerde Örgütlenme Şekilleri..... 32
2.3.2.1 Muhabir Bankacılığı..... 32
2.3.2.2 Temsilcilikler 33
2.3.2.3 Acenteler 33
2.3.2.4 Şube ve İştirakler..... 34
2.3.2.5 Bağımlı Bankalar 35
2.3.2.6 İlişkili Banka 35
2.3.2.7 Konsorsiyum Bankaları..... 36
2.3.2.8 Kıyı Ötesi Bankacılık..... 36
2.4 Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankacılık Faaliyetleri..... 36
2.5 Türkiye' de Bankacılığın Tarihi Gelişimi 40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
2001 YILI EKONOMİK KRİZİ, KRİZ SONRASI BANKACILIK SEKTÖRÜ DÜZENLEMELERİ, TÜRKİYE'DEKİ YABANCI BANKALAR VE SEKTÖRE ETKİLERİ

3.1. 2001 Yılı Ekonomik Krizinin Ortaya Çıkışı 51
3.2 2001 Ekonomik Krizi Sonrası Düzenlemeler..... 55
3.2.1 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı..... 56
3.2.2 Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı 57
3.2.2.1. Mali ve Operasyonel Yeniden Yapılandırma..... 58
3.2.2.1.1. Kamu Bankaları İle İlgili Düzenlemeler..... 58
3.2.2.1.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Bankaları İle İlgili Düzenlemeler 60
3.2.2.1.3 Özel Bankalarla İlgili Düzenlemeler..... 61
3.2.2.2. Gözetim ve Denetim Çerçevesinin Güçlendirilmesi Kapsamında Düzenlemeler 63
3.3. Basel-II Kriterleri ve Bankacılık Sektörüne Etkileri 66
3.3.1. Basel-II Kriterleri 71
3.3.2 Basel-II Kriterlerinin Bankacılık Sektörüne Etkileri..... 75

3.4 Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar 77
3.4.1. 2001 Yılına Kadar Türk Bankacılık Sektöründeki Yabancı Bankalara Genel Bakış 77
3.4.2. 2001 Yılı Sonrası Türkiye'de Yabancı Bankalar 80
3.5 2008 Küresel Krizi ve Kriz Döneminde Türk Bankacılık Sektörü 87
3.5.1. 2008 Küresel Krizinin Ortaya Çıkışı 87
3.5.2. 2008 Küresel Krizinde Türk Bankacılık Sektörü 89
3.6. Yabancı Bankaların Bankacılık Sektörüne Etkileri 92
3.6.1. Yabancı Bankaların Bankacılık Sektörüne Olumlu Etkileri 92
3.6.1.1. Rekabet ve Verimlilik Etkisi 92
3.6.1.2. Sektörde Çalışan İnsan Kaynağına Etkisi 93
3.6.1.3. Yeni Teknoloji, Yeni Ürün ve Hizmet Etkisi 94
3.6.1.4. Sektördeki Kredilere Etkisi 96
3.6.1.5. Denetim ve Şeffaflık Etkisi 97
3.6.1.6. Performans Üzerine Etkileri 98
3.6.1.7. İstikrar Etkisi 99
3.6.2. Yabancı Bankaların Olumsuz Etkileri 101
SONUÇ 105
KAYNAKÇA 109

TABLOLAR

Tablo 1: Türkiye'ye Doğrudan Uluslararası Sermaye Girişleri 23
Tablo 2: GOÜ' in Bankacılık Sektörlerinde Yabancı Bankaların Payları (1999-2002) 39
Tablo 3: Varlık Risk Ağırlıkları ve Grupları 69
Tablo 4: Basel I' e Göre Kredi Riski Ağırlıkları 70
Tablo 5: Basel-II Derecelendirme Kriterleri 74
Tablo 6: Türkiye'de Banka, Şube ve Personel Sayısı Açısından Yabancı Bankalar (%) 80
Tablo 7: Yabancı Bankaya Dönüşmüş Ulusal Bankalar (2000 Yılı Sonrası) 82
Tablo 8: Türkiye'deki Banka Sayısı 82
Tablo 9: Türkiye'deki Yabancı Bankalar ve Yurtiçi Şube Sayıları 83
Tablo 10: Banka Grupları Bazında Kredilerin Gelişimi 85
Tablo 11: Kredi Türleri ve Banka Grupları İtibarıyla Kredilerin Gelişimi 86

GRAFİKLER

Grafik 1: Mevduat Bankaları Şube Sayısı (Yurtdışı Şubeler Dahil) 84

Grafik 2: Toplam Aktifler (Milyar dolar ve GSYH'ya oran) 87

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri
ATM : Otomatik Para Çekme Makinası
BDDK : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BIC : Banka Tanımlama Kodu
BIS : Uluslararası Ödemeler Bankası
DİBS : Devlet İç Borçlanma Senedi
EFT : Elektronik Fon Transferi
FED : Amerikan Merkez Bankası
GATT : Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması
GOÜ : Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla
IMF : Uluslararası Para Fonu
IMKB : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KOBİ : Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
OECD : Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SWIFT : Elektronik Fon Transferi Sistemi
SYO : Sermaye Yeterliliği Oranı
TBB : Türkiye Bankalar Birliği
TCMB : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TGA : Tahsili Gecikmiş Alacaklar
TMSF : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
YASED : Yabancı Sermaye Derneği
YYP : Yeniden Yapılandırma Program

GİRİŞ

Yabancı sermaye yatırımları, küreselleşme faaliyetleri kavramı sonucunda tüm dünyada yayılmaya devam etmektedir. ikinci dünya savaşı sonrası ortaya çıkan çok uluslu işletmeler ile birlikte sermayenin dolaşımı da artmıştır. Finansal liberalizasyon ve teknolojik gelişmeler sayesinde sermaye kolayca yer değiştirebilmekte ve daha karlı bölgelere kolayca ulaşabilmektedir. Yabancı sermaye yatırımları farklı şekillerde olabilmektedir. Özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımları ev sahibi ülkeye teknoloji, makine teçhizat, bina yatırımlarıyla daha uzun vadeli yer almaktadır. Ülke ekonomisinde milli gelir, istihdam, üretim gibi çeşitli alanlarda artışa, giriş yaptıkları sektörde de rekabet, ürün ve hizmet çeşitliliği, çalışan kalitesinin artması gibi etkilerde bulunmaktadır.

Yabancı bankacılık faaliyetleri ilk olarak muhabirlik ilişkisi şeklinde ve daha çok dış ticarete aracılık etmek amacındaydı. İlerleyen dönemlerde bankalar, artan ve çeşitlenen bankacılık faaliyetleri ile daha fazla müşteriye ulaşma amacıyla yeni pazar arayışları için diğer ülkelere kaydırmışlardır. Günümüzde birçok banka birçok farklı ülkede faaliyetlerini sürdürmektedirler. Yabancı bankalar, doğrudan yabancı sermaye yatırımları kapsamına girmektedir. Bankalar, kendi ülkelerinde sundukları bankacılık hizmetlerini ev sahibi ülkelerde de vermektedir.

Bankacılık faaliyetleri de da artan çok uluslu şirketler sayesinde sınır ötesi yatırımların yapıldığı, yabancı sermaye yatırımların geniş bir şekilde yer aldığı bir sektör haline gelmiştir. Yabancı bankalar ev sahibi ülkenin bankacılık sektörüne farklı şekillerde giriş yapmaktadır. Yabancı bankacılık faaliyetleri genelde yatırım yapılacak ülkede ilgili izinler alınarak yeni banka kurmak ya da ülkedeki mevcut bankalara ortak olmak şeklinde gerçekleşmektedir. Bankacılık sektöründeki yabancı sermaye daha çok gelişmiş ülkelerden, gelişmekte olan ülkelere aktarılmaktadır. Gelişmiş ülkeler daha karlı ve yeni bir pazar olarak gördükleri ülkelerde bankacılık faaliyetlerini arttırmaktadırlar.

Yabancı bankacılık faaliyetleri ilk olarak muhabirlik ilişkisi şeklinde ve daha çok dış ticarete aracılık etmek amacındaydı. İlerleyen dönemlerde bankalar, artan ve çeşitlenen bankacılık faaliyetleri ile daha fazla müşteriye ulaşma amacıyla yeni pazar arayışları için diğer ülkelere kaydırmışlardır. Günümüzde birçok banka birçok farklı ülkede faaliyetlerini sürdürmektedirler. Yabancı bankalar, doğrudan yabancı sermaye yatırımları kapsamına girmektedir. Bankalar, kendi ülkelerinde sundukları bankacılık hizmetlerini ev sahibi ülkelerde de vermektedir.

Gelişmekte olan ülkeler ise sermaye, teknoloji, bilgi eksiklikleri, finansal yapılarının kırılganlığı gibi olumsuzlukları gidermek için yabancı bankaların sektöre girişlerini desteklemektedir. Gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörü giriş yapan yabancı bankalar sayesinde, daha rekabetçi, yeni mal ve hizmet anlayışlarının yer aldığı, bilgi eksikliklerinin giderildiği, teknolojiden daha fazla ve etkin yararlanma sağlandığı bir yapıya kavuşmaktadır.

Ancak bu olumlu görüşlerin yanında bankacılık sektörüne yabancı banka girişlerinin olumsuz sonuçlar doğuracağı görüşleri de mevcuttur. Yabancı bankaların ev sahibi ülkelerdeki etkileri ele alınırken olumlu ve olumsuz etkilere de yer verilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de bankacılık sektörü 1800'lü yıllara kadar uzanmakta ve başlangıçta yabancıların elinde bulunmaktadır. Ancak yabancı bankaların faaliyetleri 1980'li yıllarda başlayan dışa açılma süreci sonrasında artmaya başlamıştır. 2000'li yıllara kadar belirli bir şekilde devam etmiştir. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrası bankacılık sektöründe gerçekleştirilen yapısal düzenlemelerle sektörün daha güçlü, uluslararası standartlara sahip bir hal alması ve sektördeki aksaklıkların giderilmesi amaçlanmıştır. Güçlenen bankacılık sektörü yabancı yatırımcıların da güveninin kazanmış ve yatırım yapmaları konusunda ikna edici olmuştur.

2001 krizi sonrasında yabancı sermayeli bankaların sektöre etkilerinin yer aldığı çalışmanın ilk kısmında küreselleşme, liberalizasyon kavramlarına ikinci bölümde yabancı sermaye yatırımları ve bankacılık sektöründeki yabancı sermaye

yatırımlarına, son bölümde ise 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında uygulamaya konulan düzenlemeler, Türkiye'deki yabancı bankalar ve sektöre etkilerine yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME, FİNANSAL LİBERALİZASYON VE TÜRKİYE'DE LİBERALİZASYON SÜRECİ

20. yüzyılın son dönemlerinde dünya çapında yaygınlığı artan ve hayatımıza giren küreselleşme kavramı bugün ekonomi, teknoloji, sosyoloji, kültür gibi pek çok alanda etkisini göstermektedir. Kavramın, literatürde farklı alanlarla ilgili birçok değişik tanımı bulunmaktadır. Özellikle sosyal bilimler alanında araştırmalarda küreselleşme kavramından sıkça bahsedilmekte, ele alınan konu küreselleşme kapsamında değerlendirilmektedir.

1.1. Küreselleşmenin Tanımı

1980'li yıllardan itibaren ülkeler arası soğuk savaş bitmesi, bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve uluslararası rekabetin artması yeni bir dünya düzeni ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmeler küreselleşme kavramı altında bir araya toplanmaktadır. Küreselleşme ele alınan alana göre farklı tanımlamaları mevcuttur.

Küreselleşme, dünyanın çeşitli bölgelerindeki insan, toplum ve devletler arasındaki iletişim ve etkileşim derecesinin birbirlerine bağımlılık kavramı çerçevesinde giderek artması şeklinde, basitçe anlatılabilir.[1]

"*Geniş anlamda küreselleşme; dünyada mevcut uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel katmanlara ait siyasi, ekonomik, sosyal, ekolojik, kültürel ve hatta coğrafik sistemlerin, birbirlerinden farkındalıklarının gün geçtikçe artmasıyla, geçişkenliklerinin ve birbirlerini etkileme güçlerinin de arttığı ve dünya çapında bir*

[1] Fuat Bayar, "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye" , *Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı 32, 2008, s.25.

"farkındalık ve küreye ait olumlu veya olumsuz gelişmelere bilinçli veya tepkisel cevap verme kültürünün oluştuğu", gelişen bir süreçtir."[2]

Küreselleşme, sınırların ortadan kalktığı, pazarların ve üretim alanlarının öncelikli olduğu, bilgi, sermaye, mal ve hizmetlerin belli kurallar çerçevesinde dünya genelinde kolayca dağıldığı bir süreci ifade etmektedir .[3]

Küreselleşmenin yer aldığı alanlara göre farklı tanımları mevcuttur. Ancak bu çalışma kapsamında ekonomi bilimi açısından tanımı yer alacaktır. Ekonomik küreselleşme, ülkeler arasında mal, sermaye ve emeğin akışkanlığın artması ile birlikte ekonomik ilişkilerin artması ve ülkelerin birbiriyle yakınlaşması anlamına gelir. Ülke ekonomilerinin dünya ekonomisiyle entegrasyonu olarak da tanımlanabilir.[4]

"*Ekonomik globalleşme sürecinde, mal ve hizmetler ile uluslararası sermaye hareketleriyle ilgili sınır-ötesi işlemler çeşitlenerek artmakta ve teknoloji dünya çapında daha hızlı bir biçimde yayılmaktadır. Bu süreçte global firmalar önemli bir fonksiyon üstlenmekte ve bu firmalar vasıtasıyla teknoloji gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru yayılmaktadır. Telekomünikasyon, bilgi ve ulaşım teknolojisindeki hızlı gelişmeler, GATT, WTO ve IMF gibi uluslararası kuruluşların çabalarıyla dünya ekonomisinde sağlanan liberalleşme hareketleri, ülkelerin hızlı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmede piyasa ekonomisinin önemini kavramaları, uluslararası firmaların sınır-ötesi satış yapma ve maliyet düşürmek amacıyla daha ucuz kaynak sağlama gibi faktörler ekonomik globalleşmeye ortam hazırlamıştır. Mal ve hizmetler ile üretim faktörlerinin, yani emek , sermaye ve teknolojin uluslararası alanda mobilitesi sonucu mal ve hizmet piyasaların entegrasyonu ekonomik globalleşme ile sonuçlanmıştır."*[5]

---

[2] Oğul Zengingönül "Nedir bu Küreselleşme?Kaçabilir miyiz?Kurtulabilir miyiz?", *Siyasa-Ekonomi, Toplum ve Siyaset Çalışmaları Dergisi*, Sayı 1, 2005, s.92.
[3] Üzeyir Garih, *Globalleşme Sürecinde Türkiye* , İstanbul 2007, s.40.
[4] Muharrem Avşar, *Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2004, s.61-62.
[5] Coşkun Can Aktan, "Ekonomik, Siyasal ve Sosyo-Kültürel Globalleşme", *http://www.canaktan.org/yeni-trendler/globallesme/ekonomik-global.htm* , (02.06.2013)

Telekomünikasyon ve ulaşım teknolojileri küreselleşme sürecinde önemli yere sahiptir. [6]

Ekonomik küreselleşme üretimin küreselleşmesi ve finansın küreselleşmesi şeklinde iki boyutludur. Üretimin küreselleşmesi sermayenin üretim faaliyetleri için dünyayı bir bütün olarak ele alması, küreselleşmiş üretim sisteminin parçalarını maliyet avantajı açısından avantajlı bölgelerde gerçekleştirmesidir. [7] Üretimin küreselleşmesi ile küresel işletmeler ortaya çıkmıştır. Bu işletmeler vasıtasıyla sermaye, hammaddenin bol olduğu, düşük maliyetli ara malı ve düşük işgücü maliyeti sağlanabilen ülkelere doğru aktarılmaktadır. Ücret artışı, işgücü verimliliğinin aştığında ise işletmeler, daha ucuz işgücü olan ülkelere doğru yatırımlarını yönlendirmektedir. Üretimin küreselleşmesi ile karşılaştırmalı üstünlükler çerçevesinde bir malın üretimi farklı ülkelerdeki üretiminin birleştirilmesiyle oluşabilmektedir. Parçaların üretimi, ar-ge, montaj gibi kalemler bu alanda üretim üstünlüğüne ve maliyet avantajına sahip ülkelerde gerçekleştirilebilmektedir.

Küreselleşmenin diğer boyutu finansın küreselleşmesidir. Finansın küreselleşmesi ile sermayenin uluslararası alanda dolaşımı serbestleşmiş ve bu faaliyetler yaygınlaşmış, yeni yatırım araçları ortaya çıkmıştır. Finansın küreselleşmesi 1980 sonrası dönemde ülkeler arası sınırların kalkması ile yaygınlaşmıştır.

Hızlı bir şekilde birbirine entegre olan finans piyasaları sayesinde, uluslararası sermaye hareketlerinin kaynağı, kanalları ve hacmi değişmiştir.[8]

Günümüzde tüm ülkeler varlıklarını ve gelecekteki faaliyetlerini belirlerken küreselleşme rüzgarından etkilenmektedirler. Çünkü küreselleşme ülkelerin siyasetini, teknolojisini, yatırımlarını, ekonomisini etkisi altına almaktadır. Ülkeler geride kalmamak adına bu süreci takip etmektedirler. Özellikle yatırımların sınırları aştığı bu sistemde, gelişme süreçlerini tamamlayamamış ülke ekonomileri için bu yenilikleri takip etmek kaçınılmaz bir hal almaktadır. Serbest piyasa uygulaması ile

[6] Muharrem Afşar, 2004, s.62.
[7] Muharrem Afşar, 2004, s.62.
[8] Muharrem Afşar, 2004, s.64.

büyük miktarda özel sermaye ülkelere giriş yapmaktadır. Teknolojik yenilikler de yine küreselleşme faaliyetleri ile gelişmekte olan ülkelere aktarılmakta, bu ülkeler birçok yarar sağlamaktadır.

Küreselleşmeyle insanlar dünyada olup bitenden anında haberdar olmakta, tüketim alışkanlıkları değişmektedir. Dolayısıyla küreselleşme olgusuyla yeni bir işletmecilik anlayışı da gelişmiştir. Firmalar artık kendilerine daha karlı olacak, yeni pazarları belirleyip; yatırımlarını buralara aktarmaktadırlar. İşletmeler de yeni üretim-tüketim ve yönetim faaliyetleri geliştirip, uygulamaya koymuştur. İşletmeler daha düşük maliyet, hammaddeye daha kolay erişim, daha büyük pazarlara ulaşma arzusu, firmalarının mevcut durumunu korumak ve genişlemek amaçlı uluslararası faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bu değişimin gerisinde kalan işletmeler pazarlardaki varlıklarını sürdürememektedir. Bu yeni yapıya uygun rekabet ve yönetim anlayışı da ortaya çıkmaktadır. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı bu yeniliklerin uygulanmasının arkasındaki en büyük faktör şüphesiz ki teknolojik gelişmelerdir. Bu sürekli değişen döngüde, teknoloji de hızla yenilikler geliştirmekte ve bu sürece katkı sağlamaktadır. Artan rekabet ortamıyla teknolojideki gelişmeler de artmakta dolayısıyla yeni ürünler yaratılmakta, ürün çeşitliliği artmaktadır. Firmalar daha düşük maliyetli daha verimli üretimi amaçlayacak, bu gerçekleştiğinde de ülkelerin ekonomileri de büyüyecektir. Ayrıca teknoloji sayesinde üretici ve tüketici arasında bir aracı olmasına gerek kalmamaktadır. Üreticiler tüketiciyle direkt olarak iletişime geçebilmektedirler.

İnsanların birbirlerinden anında haberdar olduğu, bilginin dolaşımının kolaylaştığı bu sistemde, ortak tüketim anlayışının yanında bazı konularda ortak bir duyarlılık gelişmekte. Özellikle çevre bilinci, temel hak ve özgürlükler, demokrasi, terör ve organize suçlarla mücadele, denetim, şeffaflık gibi kavramlar hızla önem kazanmaktadır.

Küreselleşmenin olumlu birçok özelliğinin yanında olumsuz özellikleri de mevcuttur. Ülkeler arası gelişme farklarının daha da artması, dünya nüfusunun dağılışındaki orantısızlık, beraberinde gelen eğitim, sağlık, çevre ve sosyal sorunlar da artış göstermektedir. Ayrıca küreselleşmenin ülkelere özgü yerel zenginlikleri yok etme tehlikesi de olumsuz özellikler arasındadır.

1.2 Küreselleşmenin Tarihi Gelişimi

Sanayi devrimi sonucu Avrupa ülkelerinin daha fazla hammadde bulmak, dolayısıyla daha da zenginleşmek için sömürgesi konumundaki ülkelere transfer ettiği sermaye, küresel sermayenin başlangıcı sayılmaktadır. Ayrıca bu dönemde İngiltere'de büyük miktarda sermaye birikimi de yaşanmıştır. Daha sonra sanayileşen diğer Batı ülkelerinde de bu sermaye bolluğu, milli gelir artışına neden olmuş, hammaddeye sahip başka ülkelere yatırım fırsatları ortaya çıkmıştır. Üretim artışı ve gelişmiş ülkelerin yeni karlar getirecek olan pazar arayışları sonucu uluslararası yatırımlar gelişmeye başlamıştır.

"*Sanayi kapitalizmi kıta Avrupa'sına yayılırken bu yıkım eylemi kervanına yeni yükselen diğer devletler de katıldılar. Önce Fransa ve İngiltere'yi izleyerek Almanya ve ABD gibi güçlü devletler kendi topraklarında yeniden yapılanmayı sağlayacak oluşumları yarattılar. Bunu gerçekleştirirken, diğer pazarları kendi mallarına ve hizmetlerine açarak kitlesel üretimin maliyeti düşürücü etkilerinden yararlandılar; olayın diğer yüzüyse, ucuz hammadde kaynaklarını denizaşırı topraklarda yaratmaktı. Daha sonraki evrede, sermaye için güvenli yatırım- plasman alanları bulma dürtüsü devreye girdi; çünkü kendi topraklarındaki sermaye getirisi düşerken geniş toprakları kapsayan güçsüz ülkelerde inanılmaz karlar sağlamak mümkündü. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için eski yapıların bazen savaşarak, bazen daha barışçı baskılarla ele geçirilmesi gerekiyordu.*"[9]

Küreselleşmenin gelişimi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazanmıştır. Savaş sonrası ekonomik olarak en güçlü devlet olan ABD çeşitli uluslararası organizasyonları kurulmasına öncülük ederek; ülkeler arası ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini amaçlamıştır.

Üretimin küreselleşmesi konusunda çok uluslu şirketler önemli yere sahiptir. Günümüzde dünya genelinde üretimin önemli bir bölümü birçok ülkede eş zamanlı olarak üretim faaliyetlerini sürdüren çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu yeni bir gelişme değildir. Bazı büyük Amerikan şirketlerinin uluslararası bir hal alması İkinci Dünya Savaşı sonrasına dayanır.

[9] Gülten Kazgan, *Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, İstanbul 2006, s.16-17.

Teknolojideki gelişmeler, ticari ve mali piyasaları serbestleştirmeye yönelik hükümet politikaları, bu süreci hızlandırıcı etki yapmıştır.[10]

"İki dünya savaşı ve 1930 bunalımı ile kesintiye uğrayan uluslararası ekonomik bütünleşme süreci, 1945'ten sonra hem sanayileşmiş ülkelerde hem de bağımsızlığına kavuşup yeniden gelişmekte olan ülkeler adını alan eski sömürge ülkelerinde iktisadi faaliyetin düzenli ve hızlı bir biçimde arttığı bir ortamda, yeniden canlanacaktı. 1973'e kadar kesintisiz süren bu hızlı büyüme, ekonomisi en ileri durumda olan ülkelerde büyük sanayi gruplarının oluşmasını teşvik edecekti. Bu gruplar, yabancı ülkelere doğru genişleyerek uluslararası bir boyut kazandılar ve o sırada o kadar güçlü olmasalar da bugün çok uluslu şirketler adıyla bildiğimiz tanım ortaya çıktı." [11]

Küreselleşmenin gelişimi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da devam etmiştir. Savaş sonrası ekonomik olarak en güçlü devlet olan Amerika GATT, Dünya Bankası gibi çeşitli uluslararası organizasyonları kurulmasına öncülük ederek; mal ve sermayenin farklı ülkeler arası dolaşımı hızlanmasını; ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini amaçlamıştır.

İzleyen dönemlerde ABD ve Avrupa'daki çok uluslu şirketler faaliyet alanlarını genişleterek, başka ülkelerde de yatırımlarını arttırmaya başlamıştır. Bretton Woods sisteminin çöküşünün ardından ABD sermaye kontrollerini kaldırmış. Onu diğer gelişmiş ülkeler takip etmiştir.

"Uluslar arası mali piyasalarda 1990'lı yıllarda yaşanan en önemli gelişme, gelişmekte olan ülkelere yönelik yabancı sermaye akımlarının önemli ölçüde artması olmuştur. Çok sayıda gelişmekte olan ülke 1980'li yılların başlarından itibaren ekonomilerinin dünya ekonomisi ile entegrasyonunu sağlamak için özellikle dış ticaret ve kambiyo rejimlerinde liberalleşmeye gitmişlerdir. Bu ülkelere daha sonraki yıllarda Doğu Avrupa Ülkeleri ve Sovyetler Birliğinden ayrılan Cumhuriyetler de eklenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşen bu değişiklikler uluslararası mali piyasalarda faaliyet gösteren bankalar ve kurumsal yatırımcılar

[10] Halil Seyidoğlu, "Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, 2003, s.142.
[11] Jacques Adda , *Ekonominin Küreselleşmesi*, İstanbul 2008 ,s. 85.

için risk-getiri planlarını yaparken göz önünde bulunduracaklar yeni yatırım alanlar oluşturmuştur. Son on yıllık dönemde gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye hareketlerindeki artış, özel yabancı sermaye akımlarındaki hızlı büyümeden kaynaklanmıştır."[12]

Dünyada özellikle 1990'lı yıllarda yaşanan teknoloji devrimi küreselleşme kavramını dünya geneline yayılmasını sağlayıp, tüm insanların bundan etkilenmesine sebep olmuştur. Teknoloji sayesinde bilgi kolayca yayılmakta ve insanlar dünya genelinde ne olup bittiğinden anında haberdar olabilmektedir. Kişiler artık yatırım kararlarını alırken tam bilgiye sahip bir şekilde, sınır ötesine ulaşabilmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri, daha hızlı ve daha düşük maliyetli sağlayarak birçok ürünü ve faaliyeti bölgeselleştirip entegre ağlar sayesinde daha kolay dağıtılabilmesini sağlamaktadır. Bu durum, iş dünyasının faaliyetlerinin koordinasyonu açısından zamandan tasarruf sağlayarak ve değişim maliyetlerini düşürürek, finans pazarlarını ülkeler ve kıtalar boyutunda 24 saat aktif hale getirmektedir. Gümrük işlemlerinde elektronik raporlama ve dokümantasyon uygulamaları sayesinde uluslararası alandaki birçok teknik engelin kaldırılması mümkün olmaktadır.[13]

2000'li yıllarda dünyada teknoloji devrimi devam etmekte, teknolojik cihaz çeşitliliğinin ve bunların kullanımının gittikçe artmaktadır. İşletmelerin ar-ge faaliyetleri yoğun bir şekilde devam etmekte, geliştirilen ürünler sürekli yenilenmekte ve daha hızlı işler bir hal almaktadır. İletişim daha çeşitli yollarla gerçekleştirilmekte ve daha hızlı bir hal almaktadır. Küreselleşme faaliyetleri teknolojik gelişmelerle birlikte hayatımızın kaçınılmaz bir parçası olmaya devam etmektedir.

[12] DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/3461/oik560.pdf, (10.06.2013) s.32.
[13] Mehmet Yunus Çelik, "Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 32, 2012, s.61.

1.3 Finansal Liberalizasyon Süreci ve Türkiye

Kapitalizm sürekli bir sermaye ihtiyacı içindedir. Bir yandan hammadde pazarlarını ele geçirmek, hammadde ihtiyacını karşılamak, bir yandan da ürünlerine piyasa bulmak, ülke sınırları dışında satmak zorundadır. [14] Bu zorunluluk ülkeler arası karşılıklı sermaye hareketlerini ortaya çıkarmıştır. Bunun sağlanması için de dışa açılma sağlanmış, dış ticaret önündeki engeller kaldırılmıştır. Bu serbestleşme faaliyetleri liberalizasyon sürecini başlatmıştır.

1.3.1 Finansal Liberalizasyon Tanımı

Finansal küreselleşmenin önemli bir uzantısı finansal liberalizasyondur. Finansal liberalizasyon, devletlerin gelişmiş ülkelerdeki uluslararası finansal faaliyetleri ülkelerine çekmek için finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırması ya da azaltmasının bir sonucu olarak gösterilmekte ve ekonomilerin uluslararası sermaye akımlarına açılma süreci olarak tanımlanmaktadır.[15]

Liberalizasyon, mal, hizmet, kişi ve sermayenin ülkeler arasında serbest dolaşımını engelleyen ve rekabeti olumsuz yönde etkileyen kısıtlamaların ortadan kaldırılmasıdır.[16]

Liberalizasyon, döviz piyasaları, finansal piyasalar, işgücü piyasaları, tarımsal ürün piyasaları gibi çeşitli piyasalarda uygulanan kontrollerin azaltılıp; kısmen veya tamamen kaldırılması anlamına gelmektedir.[17]

Finansal liberalizasyon kavramı, küreselleşmenin yaygınlaştığı dönemde, krizlerin ülkeleri ciddi etkilediği ve yeni kararların alındığı dönemdeki serbestleşme faaliyetleri ile ortaya çıkmıştır.

---

[14] Kenan Bulutoğlu, *100 Soruda Türkiye'de Yabancı Sermaye*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1970, s.39.
[15] Muharrem Afşar, 2004, s.2.
[16] İktisadi Kalkınma Vakfı, http://www.ikv.org.tr/sozluk.asp?bas_harf=L&anahtar=&sayfa=&id=1193, (02.07.2013)
[17] Hüseyin Ağır, *Türkiye'de Finansal Liberalizasyon ve Finansal Gelişme İlişkisinin Ekonometrik Analizi*, BDDK Kitapları, No:8, Ankara 2010, s.16.

1970'lerin başında Bretton Woods sisteminin yıkılmasının ardından sabit döviz kuru politikalarından vazgeçilmiş, mali piyasaların küreselleşmesi ve entegrasyonu teşvik edilerek, uluslararası mali piyasalarda rekabet arttırılmaya çalışılmıştır Teknolojik gelişmeler ile fiyatlar ve bilgiler daha şeffaf hale gelmiş ve sermaye maliyetleri büyük oranda azalmıştır. Dış ticaretteki liberalleşmeyi sermaye hareketlerinde liberalleşme izlemiş, uluslararası sermaye hareketlerinin önündeki engeller kaldırılarak sermayenin serbest dolaşımı sağlanmıştır. Finansal alandaki liberalizasyon ise, finansal piyasalarında uygulanan kontrollerin yok edilmesi ve ekonominin uluslararası sermaye akımlarına açık hale gelmesi süreci olarak tanımlanmaktadır.[18]

Küreselleşmenin ekonomik açıdan, uluslararası ticaret, uluslararası üretim ve uluslararası mali akımlarla ilgili gelişmeler, olarak sıralanan önemli üç unsuru vardır. Ticaretin küreselleşmesi, ülkeler arasında mal ve hizmet akımları üzerindeki kısıtlamaların azaltılıp, kaldırılmasını kapsar. Bu, İkinci Dünya Savası'nın hemen sonrasına dayanan gelişmedir.[19] Liberalleşme hareketleri bir yönüyle küreselleşme kavramının amacına ulaşması için gerekli olan serbestleşmeyi gerçekleştirmek için gerekli bir süreçtir.

1973 yılında kurulan ve 1977 de kullanılmaya başlayan SWIFT sistemi ile uluslararası ödemeler ve döviz transferleri gerçekleştirilmektedir. Bu sistem sermayenin ülkeler arası aktarılmasını kolaylaşmıştır. SWIFT işlemleri liberalizasyon sürecinde önemli bir yere sahiptir.

SWIFT dünyadaki bankalar arasında elektronik fon transferi standardı sağlayan bir sistemdir.[20] Buna göre her bankanın bir SWIFT kodu vardır.[21] Amacı uluslarası para transferi ve bankacılık işlemlerinde tüm bankaları kolaylıkla

---

[18] Veysel Yılmaz- Merve Tuncay, "Finansal Liberalizasyonun Tasarruf ve Yatırım Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği", Atatürk *Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergis*i, Cilt 26 , Sayı: 3-4, 2012, s. 345-346.

[19] Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomiler*, s.142.

[20] Swift Nedir, http://swift.nedir.com/, (10.08.2013)

[21] Swift(Bic) Kodu Nedir, http://www.ensonhaber.com/swift-bic-kodu-nedir-2012-02-25.html, (10.08.2013)

tanımlayarak, işlemleri hızlandırmaktır. Tüm dünyada standart olan bu uygulama sayesinde hangi banka ile işlem yaptığınızı dakikalar içerisinde öğrenebilirsiniz.[22]

Bretton Woods Sistemi'nin çökmesiyle başlayan liberalizasyon hareketleri, ilk olarak gelişmiş ülkeler tarafından hayata geçirilmiş ve 1980'li yıllardan itibaren gelişmekte olan ülkeler tarafından da uygulanmaya başlamıştır. [23] Finansal liberalizasyonun ilk aşamasında ülkeler arası sermaye hareketleri serbestleştirilmiş, faiz oranları ve kredi tahsislerinin sınırlandırılması kaldırılmıştır. Bu hareketler sonucu mali piyasalar küreselleşme sürecine girmiş, piyasalar arası rekabet artmıştır. Teknolojik gelişmeler sonucu bilginin yayılması kolaylaşmış, kaynaklara erişim kolaylaşmış, maliyetler azalmıştır. Bugün gelişme açısından büyük başarılar elde eden ülkeler, piyasalarını uluslararası faaliyetlere açarak kalkınmaları için gerekli yatırımların finansmanını yabancı sermaye girişlerinden sağlamışlardır.

1.3.2 Türkiye'de Finansal Liberalizasyon Süreci

Dünyada küreselleşme hızla yayıldığı, mal ve sermaye ulusal sınırları aştığı, ülkeler piyasalarını dışa açmaya ve dışa açılmanın önündeki engelleri kaldırmaya devam ederken Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkenin de bu sürece katılması gerekiyordu.

1980 sonrasında, gelişmekte olan ülkerin büyük bir bölümü, enflasyonu kontrol altına almak, faiz oranlarını düşürmek, tasarrufları özendirmek, mali sisteme yönelmesini sağlamak, tasarrufları yatırımlara kanalize etmek, böylece ülke içi üretimi ihracata da yönelik olarak arttırmak amacıyla finansal sistemlerini geliştirmeye çalışmıştır. Bunu nedenle uluslararası sermayeyi çekme ve finansal piyasaların gelişmesi için altyapılar oluşturulmasına gayret edilmiştir. [24]

1980 yılına kadar Türkiye ekonomisinde dış ticaret, finansal piyasalar ve çeşitli mal piyasaları kontrollü bir yapıdaydı ve bu döneme kadar izlenen ithal

---

[22] Swift Nedir-Banka Swift Kodları, http://www.borsavakti.com/doviz/swift-nedir-banka-swift-kodlari.html, ,(10.08.2013)
[23] Ali Alp, *Finansal Krizler, Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, Finansın Uluslararasılaşması,* İstanbul 2000, *Yapı Kredi Yayınları(Cogito),* s.358.
[24] Muharrem Afşar, 2004, s.70.

ikameci sanayileşme politikaları sebebiyle devlet, hem yatırımcı hem üretici olarak kamu iktisadi teşekkülleri kanalı yoluyla sanayileşme hedeflerine ulaşmaya çalışmıştır.[25]1973 yılında yaşanan ve dünyayı etkileyen petrol kriziyle, bu korumacı sistem işlerliği yitirmiştir.

1980 yılında Türkiye'de uygulamaya konulan yapısal değişim programının amaçları: finansal liberalizasyon ve finansal derinleşme, daha yüksek tasarruf yatırım ve büyüme oranları, dış pazarlarla rekabet şeklindeydi. 1980'li yılların sonuna kadar geçen dönem, liberalizasyonun ilk aşaması olarak görülebilir. 1989'da dış sermaye girişlerinin serbestleştirilmesi ile ikinci dönem başlamıştır.[26] 24 Ocak Kararları ile birlikte mali piyasaların liberalizasyonu ve uluslararası ticaretin daha serbest hale gelmesinde başarı sağlanmıştır.[27]

Bu kararlar doğrultusunda serbest piyasa uygulamasına geçiş, Türk lirasının konvertibilitesi, döviz bulundurabilme, yabancı bankaların mali sisteme katılabilmeleri, ihracat –ithalat düzenlemeleri, yabancı sermayeyi teşvik amaçlı düzenlemeler, sermaye piyasasının kurulması, sermayeden alınan vergilerin düşürülmesi gibi düzenlemelerle dışa açılmanın gerçekleştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bunlarla birlikte, faiz oranının arttırılması ile artan cari açığın finansmanı için gereken yabancı sermaye girişi sağlanabilmiştir. Ancak ülkedeki finansal alt yapısı hızlıca uygulanmaya konulan bu dışa açılma uygulamaları için yeterli değildi. Bu da ülke ekonomisinin krizlere karşı duyarlı bir hale gelmesine neden olmaktaydı.

Türkiye'de finansal liberalizasyon süreci, bilgisayar ve telekomünikasyon teknolojilerinde yaşanan önemli gelişmeler, bankacılık sektöründe yaşanan yenilikler sayesinde, döviz, tahvil ve para piyasalarında ayarlamaların hızlı olması ve para ve döviz piyasalarında serbestlik uygulamaları sayesinde hız kazanmıştır.[28]

---

[25] Muharrem Afşar, 2004, s.118.
[26] Muharrem Afşar, 2004, s.118.
[27] Veysel Yılmaz- Merve Tuncay, 2012, s.351.
[28] Sara Onur, "Finansal Liberalizasyon ve GSMH Büyümesi Arasındaki İlişki", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1 Sayı: 1, 2005, s. 142.

Bu süreçte, yapılan diğer hatalarla birlikte, denetimsizlik ve hızla liberalleşme çabası ile gerekli düzenlemelerin ülke şartları dikkate alınmadan uygulanması sonucu 1994 yılında kriz yaşanmış ve denetim eksikliği nedeniyle 3 banka sistemde varlıklarını devam ettirememiştir. Dönemsel aksilikler yaratmasına rağmen, yüksek faiz oranları finansal sistemin büyük ölçüde büyümesi ile sonuçlanmış ve yetersiz olmakla birlikte bir ölçüde finansal derinleşmeye katkı sağlamıştır.[29] Türkiye doksanlı yıllarda dünyada yaşanan krizlerden de olumsuz etkilenmiştir.

Finansal liberalizasyon konusunda diğer gelişmekte olan ülkelerle benzer özelliklere sahip olan Türkiye, dünyada yaşanan gelişmelerden de bu ülkelerle benzer biçimde etkilenmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'de yaşanan gelişmeler dünya ekonomisindeki dönüşümlerle bağlantılı olmuştur.[30]

Türkiye'de mali piyasaların yeniden düzenlenmesi konusunda çalışmalar bazı noktalarda olumlu sonuçlansa da, çoğu konuda hedeflenen durumda değildir. 1980–2010 döneminde Türkiye'de uygulanan finansal liberalizasyon faaliyetleri sonucunda özellikle özel sermaye akımlarının tasarrufların ve yatırımların daha doğru yönetilmesi üzerindeki önemini ortaya koymaktadır. Finansal akımları etkileyen tasarruflar verimli kullanılarak, yatırımlara dönüşür ve milli geliri etkilemektedir. Finansal liberalizasyon uygulamaları planlı bir şekilde yönetilmelidir. Aksi takdirde ülkenin makro göstergeleri üzerinde olumsuzluklar meydana geleceği açıktır. Bu durum, ülkenin gelişmişlik durumunu, uluslararası alanda ekonomik güç olarak yerini etkileyecektir.[31]

1.3.3 Finansal Liberalizasyon ve Ekonomik Kriz İlişkisi

Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi faaliyetleri; sermaye hareketlerine etki eden imkanların sınırlı olduğu durumlarda, sermaye sadece yüksek faizlerle

[29] Vesile Çakar, *Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri*, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara 2003,s. 9.
[30] Taner Berksoy, "Dış Ticarette Liberalleşme ve İthalat Eğilimleri", *İTO Yayınları*, Yayın No:1994–27, İstanbul 1994, s.16.
[31] Veysel Yılmaz- Merve Tuncay, 2012, s.361.

çekilebileceğinden, çeşitli makro ekonomik koşullar sağlanmadığında, finansal kriz olasılığını arttırmaktadır.[32]

Kısa vadeli sermaye hareketlerini, kalkınmanın bir finansmanı olarak gören gelişmekte olan ülkelerde zamansız ve kontrolsüz bir liberalizasyon politikası uygulamakta. Böylece bu ülkelerin kayıpları artmaktadır. Liberalleşme ile birlikte gelişmekte olan ülkeler eskiden olduğundan çok daha sık aralıklarla finansal krizler yaşanır. Küreselleşme ve kontrolsüz yaşanan liberalizasyon politikaları, yaşanan krizlerin nedenleri olarak ön plana çıkmaktadır.[33]

Spekülatif bir hal alan sermaye hareketleri gelişmekte olan ülke ekonomilerinde önemli değişkenliklere neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülke ve gelişmiş ülke aktifleri arasında ciddi farklar vardır. Gelişmekte olan ülkeler bu farkı, faiz oranlarını yüksek düzeyde tutarak kapatmaya çalışmaktadır. Ülkeye yüksek faiz oranlarından yararlanmak için, kısa vadeli olarak gelen yabancı sermaye aşırı kar sağlar ve ulusal para değerinin aşırı artışına yol açar. Döviz kuru ve reel faiz arasındaki denge bozulur ve bu durum bir krize neden olabilmektedir. 1990'lı yıllarda finansal serbestleşme faaliyetleri artışıyla birlikte finansal krizler de artış göstermiştir.

Örnek olarak; 1994-95 yıllarında Meksika, 1995 Venezuella, 1997 Asya, 1998 Rusya, 1999 Brezilya ve 2000-2001 Türkiye'de yaşanan krizler gösterilebilir. Bu dönemde ortaya çıkan krizler tüm ekonomiyi ve finansal yapıyı etkilemenin yanı sıra finansal yapının önemli bir unsuru olan bankacılık sistemini de olumsuz etkilemiştir.[34]

Liberalizasyon sonucu dışa açılan ülke ekonomileri dış şoklara açık bir hale gelmektedir. Yabancı sermaye, ev sahibi ülkedeki makro ekonomik politika, finans sistemine ve ani şoklara karşı duyarlıdır. Sermaye girişlerindeki artışla yerli para değer kazanmakta, ancak ülkedeki en ufak bir istikrarsızlıkta ülkeden çıkan yabancı

---

[32] Muharrem Afşar, 2004, s.2.
[33] Mustafa Miynat, "Liberalizasyon Sürecinde Ortaya Çıkan İstikrarsızlıklar ve Çözüm Önerileri", *Yönetim ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 2002, Sayı 1-2, c.9, s.207
[34] Muharrem Afşar, 2004, s3

sermaye sonucu ülke parası ani bir şekilde değer kaybetmekte bu da krize neden olmaktadır.

Gelişmiş ülke ekonomileri finansal yapılarının dayanıklılığı, uyguladıkları istikrarlı ve doğru ekonomi politikaları, siyasi istikrar, döviz kurlarının düzgün belirlenmesi gibi nedenler sayesinde, gelişmekte olan ülkelerin aksine şoklara karşı dirençli bir yapıdadır ve yaşanan krizler piyasalar arası hızla yayılma göstermemektedir.

Finansal piyasaların müdahaleden uzak, etkin, müdahalesiz işlemesi için gerçekleştirilen uygulamalar çeşitli risklere de yol açmaktadır. Makro ekonomik dengelerin bozulması ve finansal şoklar nedeni ile bankacılık sektöründe de ciddi krizler yaşanmaktadır. İç ve dış fon faizleri ve döviz kuru değişimleri de bankacılık sektöründe krize neden olabilmektedir. .

Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesinin yanında, faiz kontrollerinin kaldırılması, zorunlu rezervlerin azaltılması, piyasalara girişin yerli ve yabancı bankalar için kolaylaştırılması bankacılık sektöründe piyasa, döviz kuru, likidite ve kredi risklerinin önemli ölçüde artmasına neden olabilmektedir.[35]

Bir ekonomi, dışa açıldıkça ve diğer ekonomilerle etkileşime geçtikçe kriz olasılıkları da artmaktadır. Bunun için gerekli tedbirler alınıp, denetim faaliyetlerinin düzenlenmesi ve yapısal düzenlemelerin gerçekleştirilip, sağlam ve istikrarlı bir finansal sistem hayata geçirilerek, bu risklerden daha az etkilenmek mümkündür.

[35] Muharrem Afşar, 2004, s.107.

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE BANKACILIK SEKTÖRÜNE YABANCI SERMAYE GİRİŞİ

Yabancı sermaye yatırımları küreselleşme ve finansal liberalizasyonun bir sonucu olarak ülkeler arası aktarılmaktadır. Bu tür yatırımlar ülke ekonomilerinde önemli bir yere sahiptir. Çalışmanın bu bölümünde yabancı sermaye yatırımları tanımları ve çeşitleri, ülkelerin yabancı sermayeyi isteme nedenleri, bu yatırımların olumlu-olumsuz yanları, bankacılık sektöründe yabancı sermaye yatırımları, gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinde yabancı bankaların yeri ve önemi ve Türk bankacılık sektörünün tarihi gelişiminin yanında, Türkiye'de yabancı bankacılık faaliyetlerine yer verilmiştir.

2.1. Yabancı Sermaye Yatırımları Tanımı

19. yüzyılda ortaya çıkan sermaye hareketleri özel kişilere aitti, devlet eliyle gerçekleştirilmiyordu. Yatırımların çoğu portföy yatırımlar şeklindeydi. Ayrıca sanayileşme bakımından geride olan ülkelerin ihraç ettiği tahviller de yabancı sermaye hareketleri içinde büyük bir yere sahipti. Daha sonra üretimin artışı ve sermaye bolluğu sonucu doğrudan yatırımlar artmaya başlamıştır.

Batılı firmalar sahip oldukları sermaye birikimi vasıtasıyla yığın halinde üretime geçmiştir ve iki nedenden dolayı sınırların ötesine geçme ihtiyacı duymaktaydılar. İlk neden, gerçekleştirdikleri büyük çapta üretimin gerektirdiği hammaddelerin elde edilmesidir. Sanayileşmiş Batı ülkeleri, tarımsal arz açısından kısıtlı imkanlara sahipti. Dolayısıyla dış ülkeleri tarım ürünleri ve maden sanayi ilk maddeleri ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli görüyordu.Bu ülkelere ait doğal kaynakların ele geçirilmesi mücadelesi başlamıştı. İkinci neden ise teknolojinin yığın halde üretime imkan vermesi ve üretimin artması bunun da maliyeti daha da

düşürmeyi sağlaması ile iç piyasanın ihtiyaçlarını kısa zamanda karşılayan sanayiin, yeni pazarlar için sınır ötesine geçmesi gerekiyordu. [36]

Bu dönemde ortaya çıkan çokuluslu firmalar hammaddeye ulaşmak ya da ürettiklerini satmak için başka ülkelerde firmalar kurmaya başlamışlardır. Bu firmaların kurulması da o ülkelere yatırım yapılmasıyla mümkün olmaktaydı, böylece ülkelerarası sermaye akımları başlamıştır.

Küreselleşmeyle birlikte yatırımlar da ülkeler arası aktarılmakta ve yatırımcılar kendilerine daha yüksek kar getirecek yeni pazarlara yatırım yapmaktadırlar. Yatırım yapılan gelişmekte olan ülkeler ise kalkınmaları için gerekli olan kaynağı yabancı sermaye yatırımları sayesinde elde edebilmektedirler. Yabancı sermayenin farklı tanımları mevcuttur.

Yabancı sermaye, bir ülkede bulunan sermaye stokuna başka bir ülkenin sahipliğindeki ilave sermaye katkısı olarak tanımlanır.[37]

Yatırılabilir kaynakların kişi ve kuruluşlar tarafından bir başka ülkeye taşınmasına anlamına gelen yabancı sermaye yatırımları, ülke borsasında işlem gören şirketlerin hisselerinin başka bir ülke ya da ülkelerin kuruluşları tarafından satın alınması portföy yatırımları, bunların dışında kalan ve bir veya birden fazla uluslararası yatırımcının tamamına sahip olarak veya yerli bir veya bir kaç firma ile ortaklık halinde gerçekleştirdiği, doğrudan yabancı yatırım olarak iki şekilde tanımlanmaktadır.[38]

“ *İktisaden ilerlemiş ülkelerde sermaye, sanayileşme ilerledikçe bollaşmaktadır ve artan sermayenin kira bedeli olan faiz haddi buna paralel olarak düşmektedir. Böylece sermayesi bol olan ülkelerde sermaye yatırmakla elde edilen net hasıla ya da kar, yatırım stokları arttıkça azalan bir seyir göstermektedir. Buna karşılık sermayenin nispeten kıt olduğu ülkelerde, yatırım sistemi oldukça yüksek bir*

[36] Kenan Bulutoğlu, 1970, s.38.
[37] “Yabancı Sermaye Nedir, Doğrudan Yabancı Sermaye”, http://www.ekodialog.com/konular/yabanci_sermaye.html, (08.05.2013)
[38] DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, 2001, http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/3140/oik532.pdf., (02.05.2013), s. 1.

net kar getirmektedir. Bu ülkelerde sermaye kıt olduğu için ona ödenen faiz de yüksektir. Böylece gelişme seviyeleri farklı olan ülkeler arasında sermayenin net verimi, karlılığı bakımından bir farklılaşma ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak da sermayenin net karlılığının azalmaya başladığı gelişmiş ülkelerden sermayenin yüksek kar getirdiği ülkelere doğru bir sermaye akımı doğar." [39]

Yabancı sermaye yatırımları tasarruf açığı olan gelişmekte olan ülke ekonomileri için, yatırımların gerçekleştirilebilmesi; dolayısıyla ekonomik kalkınma açısından büyük önem taşımaktadır.

Ülkelerdeki gelişmeyi sağlayacak kaynaklar olan tasarruflar, gelişme hızını belirleyen en önemli unsurdur. Çünkü tasarruf olmaz ise yatırım olmaz, yatırım yapılamadığında ise üretim artmaz dolayısıyla ekonomik gelişme olmaz. Yabancı tasarrufların ülkeye getirilmesi, yabancı sermaye yatırımları ve dış borçlarla mümkün olur. Küreselleşme kavramıyla ekonomi ve ticarette liberalleşme eğilimlerinin hızlanmış, sermayenin serbest dolaşımı artmış, ticaret serbestleşmiş ve tüketici alışkanlıklarında benzerlikler görülmeye başlamıştır. Sektörler ve işletmeler arasında hızlı gelişmeler meydana gelmiş, sınırlar ötesi işletmeler arasındaki iş birliği ve yabancı sermaye yatırımları artmıştır.[40]

Geçmişte, sermaye açığının kapatılması, üretim açığının arttırılması, işsizliğin çözümü, ucuz işgücü, taşıma giderlerinden tasarruf, düşük vergilerden yararlanmak dolayısıyla üretim maliyetlerini düşürmek için istenen yabancı sermaye, günümüzde, bu faktörlerin yanında, ülkede sağlıklı rekabet ortamının yaratılması, ülkeye yeni teknolojilerin gelmesi, know-how getirmek, sermaye ihraç eden gelişmiş ülkelerin siyasi ve ekonomik desteğini kazanmak, promosyon, ülkenin dışa açılımı, çevrenin korunması, insan kaynağının geliştirilmesi amacıyla cazip görülmektedir.[41]

---

[39] Kenan Bulutoğlu, 1970, s.23.

[40] Erol Eren- Ayşegül Samsunlu, "Yabancı Sermaye ve Türkiye'de Elektronik Kimya ve Toprak Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Yatırım Ortaklıklarının Performanslarının İncelenmesi", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, C.1, Sayı.4, 2003, s.72.

[41] Suna Oksay, "Çok Uluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek Değerlendirilmesi", *DTM Dergisi,* 1998, Sayı 8.

2.2 Yabancı Sermaye Yatırımlarının Çeşitleri

Yabancı sermaye yatırımları farklı şekillerde meydana gelmektedir. Genelde doğrudan ve dolaylı yatırımlar olarak iki farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunların dışında kalan yabancı sermaye yatırımları bu çalışmada diğer yabancı sermaye yatırımları başlığı altında incelenmiştir. Bankacılık sektörüne giriş yapan yabancı yatırımlar da yabancı banka girişi şeklinde, doğrudan yatırımlar kategorisinde ele alınmaktadır. Bu yüzden bu çalışmada Türk bankacılık sektörüne giriş yapan yabancı bankaların etkileri, 2001 krizi sonrası dönem ele alınarak anlatılmıştır.

2.2.1 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Sermayenin kaynak ülkeden yatırımın yapılacağı ev sahibi ülkedeki şirket hisselerinin uluslararası yatırımcılar tarafından en az %10'luk kısmının alınmasına, sabit sermaye yatırımı adı altında, doğrudan yabancı sermaye yatırımları denir. Doğrudan yatırımın ülkelere girişi sabit sermaye yatırımlarına ilave olarak, şirket birleşmesi ya da devri, özelleştirme uygulamaları, ortak girişim, stratejik ortaklık ya da devam eden faaliyetlerin genişletilmesi şeklinde de olabilmektedir.[42]

Doğrudan yabancı sermaye yatırımı farklı şekillerde olabilmektedir. Bir ülkedeki firmayı satın almak, yeni kurulan bir firmaya kuruluş sermayesi temin etmek ya da mevcut bir firmanın sermayesini arttırmak şeklinde yabancı bir ülkedeki firmalara yapılan yatırımlardır. Bu yatırımlar kendileriyle birlikte işletmecilik bilgisi ve yatırımcının kontrol yetkisini de beraberinde getirir. Doğrudan yabancı yatırımlar sırasında sermaye ülkeler arasında aktarılırken herhangi bir piyasa işlemi yoktur.[43]

Uluslararası şirketler doğrudan yabancı sermayeli yatırımlar ile ülkelerin hedeflerine ulaşmasında önemli bir role sahiptir. Uluslararası şirketler ile yatırımın yapıldığı ev sahibi ülkenin amaçları birbirinden farklıdır. Uluslararası şirketler kendi

---

[42] Müge İşeri-Zeynep Aktaş, "IMKB 'de Yabancı Portföy Yatırımlarındaki Hareketler (1997-2005 Dönemi)", *Yaklaşım Dergisi*, Sayı 151, Temmuz 2005, s. 371-385.

[43] Rıdvan Karluk, *Türkiye 'de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı*, TCMB İnsan Kaynakları Genel Müd. Eğitim Müd. ,www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/.../turkyabsermyat.doc., (02.04.2013), s.100.

rekabet güçlerini artırmaya çalışırken, evsahibi ülkeler kendi ulusal gelişmelerini dikkate alırlar. Değişen yeni dünya düzeninde uluslararsı şirketlerin maliyet avantajları da farklılılaşmaktadır. Lojistik ve pazar talepleri ile uyumlu hızlı buluşlar ve yeni teknolojilerin yayılması eskiye nazaran daha önemli hale gelmiştir. Bu nedenle buluşlar ve teknik değişiklikleri daha iyi yönetebilmek için, uluslararası şirketler, sunucular, alıcılar ve rakipler ile ilişkilerini değiştirmek zorundadır. Bunu bunu başarmak için bilim, teknoloji, bilgi kurumları ile daha yakın ilişki içinde bulunmaları gerektiğine inanmaktadırlar. Uluslararsı şirketler, teknoloji ve ustalığın farklı ülkelere yayılmasını sağlamak amacıyla, sürekli yatırımları davet eden yeni bölgelere giriş yapmaktadırlar. [44]

Günümüzde, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yaygınlaşmasının farklı nedenleri bulunmaktadır. Üretimde kullanılan sermaye yoğun teknikler işçi kullanımını azaltmakta, çalışma yeri reformaları gündeme gelmektedir. Bölgesel ticari bloklar uluslararası ticareti olumlu etkilemekte ve iç piyasalarda rekabet artmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile daha açık piyasalar oluşmaktadır. Küreselleşme sonucunda, işletmeler, üretim, hizmetler ve sonraki hizmetlerin hedef pazarda ya da yakınında olmak zorundadır. Yeniliklerin, bilginin ve enformasyonun bulunduğu yerlere yatırım yapma arzusu gelişmektedir. Ucuz işgücü ile daha yükse kar elde edilmektedir. Otomasyon üretim sisteminde işgücü becerilerine olan ihtiyaç azalmaktadır. Uzun vadeli karşılaştırmalı üstünlükler sağlayan bölgelerde ana şirketin üretim faaliyetlerini destekleyen diğer üretim faaliyetlerinin yoğunlaştırılması maliyetleri azaltan bir etkendir. [45]

Bütün bu açıklamalar sonucunda, kalkınmalarını gerçekleştirebilmek için, yatırımlara ihtiyaç duyan, bu yatırımların gerçekleşmesi için gereken tasarrufların eksikliği yaşayan gelişmekte olan ülkeler, bu açıklarını ülkelerine yabancı sermaye yatırımlarını çekerek giderebilmektedir. Dolayısıyla, yabancı sermaye gelişmekte olan ülkeler için büyük önem arz etmektedir. Özellikle, doğrudan yabancı yatırımlar, bu ülkelerin teknoloji, bilgi, rekabet, açıklarını kapatmalarına yardımcı olurken, kurulan fabrika ve tesisler istihdam yaratmakta, nitelikli işgücünün yetişmesine önem

---

[44] DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, s. 5.

[45] R.Hakan Özyıldız, "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedürü", *Hazine Dergisi*, 1998, Sayı 11, s. 3-4.

vermelerini sağlamaktadır. Hepsinden de önemlisi bu kalıcı yatırımlar ülkelerin GSMH artış yaratmakta, büyüme hızlarına etki etmekte, cari açıklar için kaynak yaratmaktadır.

YASED'in 2013 yılı raporuna göre, 2013 yılının ilk çeyreğinde Türkiye'ye 2 milyar dolarlık uluslararası doğrudan yatırım girişinin 1.1 milyar dolarını net doğrudan yabancı sermaye girişleri, 221 milyon dolarını diğer sermaye ve 719 milyon dolarlık kısmını ise yurtdışında yerleşik kişilerin gayrimenkul alımları oluşturmuştur.[46]

Tablo 1: Türkiye'ye Doğrudan Uluslararası Sermaye Girişleri

	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2012/1.Ç**	**2013/1.Ç.**
Sermaye(Net)	14.712	6.170	6.203	14.064	9.504	3.902	1.103
Giriş	14.747	6.252	6.238	16.055	10.137	3.933	1.341
Çıkış	-35	-82	-35	-1.991	-633	-31	-238
DiğerSermaye(Net)	2.111	711	339	-30	415	103	221
Gayrimenkul(Net)	2.937	1.782	2.494	2.013	2.636	557	719
Toplam	**19.760**	**8.663**	**9.036**	**16.047**	**12.555**	**4.562**	**2.043**

Kaynak: YASED, 2013-1. Çeyrek Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Raporu, s.1.

2.2.2 Portföy Yatırımları

Kısaca menkul değerlere yapılan yatırımlar olarak tanımlanan portföy yatırımları, genellikle hükümet tahvilleri ya da özel kuruluşların bono ve tahvilleri ile hisse senedi satın alınması şeklinde gerçekleşir. Ayrıca, para piyasası araçları ile finansal türevleri içermektedir. Amaç faiz ya da temettü geliri elde etmektir.

Ulusal sermaye piyasasında işlem gören menkul kıymetlerin yurtdışından yatırımcılar tarafından satın alınması yabancı portföy yatırımıdır.

Yatırımcı menkul kıymetini satın aldığı işletmelerin ortaklığı ya da denetimi konusunda bir kazanım elde etmez sadece kar payı ya da faiz geliri elde eder. Yabancı yatırımcı da ev sahibi ülkeye kaynak aktarmış olur.

[46] YASED, "2013-1. Çeyrek Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Raporu", Mayıs 2013, No:5, s.1.

Devlet tahvilleri, şirketlerin ihraç ettikleri bono ve tahvillerin, denetimi ele geçirmemek şartıyla şirketlerin ihraç ettikleri hisse senetlerinin satın alınması portföy yatırımları kapsamına girmektedir.[47]

Portföy yatırımlarının azalıp artmasında dış alemdeki ve yurtiçindeki faiz oranları ve yatırım yapılan ülkedeki politikalar etkili olmaktadır. Portföy yatırımcıları öncelikle kendi sermayelerinin güvende olması ve sermayenin onlara getirdikleri kazançlar gibi konularla ilgilenirler. Bu tür yatırımlar da, yatırım yapılan finansal varlık karşılığında, yabancı yatırımcı karşılığını yabancı para ile öder dolayısıyla, ev sahibi ülkeye döviz girişi olur.

Özellikle gelişmekte olan ülke piyasalarında yatırıma dönüşebilecek tasarruf eksiklikleri nedeniyle oluşan kaynak sıkıntısı nedeniyle portföy yatırımlarına ihtiyaç duyulur. Bu yüzden güvenilir, istikrarlı ve şoklara karşı dirençli bir sermaye piyasasına ihtiyaç vardır.

2.2.3 Resmi Sermaye Yatırımları

Resmi sermaye yatırımları bir ülkeden diğerine aktarılan kaynaklar ya da bir ülkeye uluslararası kuruluşlar tarafından bir proje kapsamında aktarılan kaynakları kapsar. Proje dahilinde verilen ülkeye aktarılan krediler sadece o projenin geçekleştirilmesinde kullanılır. Ülkeler arası aktarılan sermaye borç ya da hibe şeklinde olabilir. Resmi yabancı sermaye yatırımları kar amacı gütmezler. Bu kredilere proje kredileri ve program kredileri, hükümet kredileri, mali yardımlar ve teknik yardımlar gıda yardımları, Eximbank kredileri örnek olarak verilebilir.

2.2.4 Doğrudan ve Dolaylı Yabancı Sermaye Yatırımları Farkı

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve yabancı portföy yatırımları, yatırımlara ev sahipliği yapan ülke ekonomisi için birçok katkısının bulunmasının yanında, iki yatırım türünün de birbirinden ayrıldığı noktalar mevcuttur. Belirli bir

[47] Halil Seyidoğlu, *Uluslararası İktisat-Teori, Politika, Uygulama*, 5. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara 1986, s.221.

sektör ya da şirketlere özel olan doğrunda yabancı sermaye yatırımlarının, ev sahibi ülke yatırımlarının yönü hakkında belirleyiciliği yoktur. Belirli bir sektöre ya da şirkete bağlı olmayan portföy yatırımları ile hem yerel, hem de yabancı şirketlere yatırım mümkün olmaktadır ve bu yatırımlar çok daha değişken karakterli ve daha kısa vadelidir. Yabancı portföy yatırımlarının durağan olmaması ve sık sık değişebilen yatırımlar olması nedeniyle iyi düzenlenmiş finansal piyasalara ihtiyaç duyulur.Bu yatırımlar tamamen finansal yatırımlar olduğundan finansal faktörlerdeki değişimlere çok daha duyarlıdırlar.[48]

Sıcak para olarak da tanımlanabilen portföy yatırımlarının, doğrudan yatırımlar gibi ulusal ya da uluslararası düzeyde korunması için herhangi acil ya da haklı sebep görülmemektedir. Çünkü portföy yatırımının ülkeye girişi çok kolaydır ve riski gördüğü anda ülkeden kaçması da aynı şekilde kolay olması, bu durumda haklılık payının olduğunu gösterir. Özellikle işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştiği göz önüne alındığında ülkeye giriş ve çıkış süresi dakikalarla ifade edilmektedir. Ancak doğrudan yabancı sermayeli yatırımlar, yatırımın yapıldığı ev sahibi ülkenin ekonomik kalkınma, istihdam, teknolojik gelişme ve ihracata yönelik üretim yapması gibi faktörlerine katkıda bulunmaktadır. Bu yatırımlarda yabancı yatırımcı çok büyük riskleri göze alarak ev sahibi ülkeye gelmektedir. Ev sahibi ülkenin beklentileri, ancak doğrudan yabancı sermayeli yatırımlar vasıtasıyla gerçekleştiğinden ev sahibi ülkeler bu yatırımı tercih etmektedirler. Bu nedenle ev sahibi ülkeler dolaylı yabancı sermaye yatırımlarını çekmek ve onlara hukuki himaye bahşetmek istemektedirler. Aynı nedenle ulusal ve uluslararası planda korunmayı hak eden yatırım türleri doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıdır.[49]

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları şirket yönetimi ve denetimini yetkisi sağlamaktadırlar. Portföy yatırımları ise şirket üzerinde yönetim hakkı veya denetim yetkisi sağlamamaktadır. Bu vasıtayla, yerleşik şirket uluslararası piyasalardan kaynak sağlama imkanı bulur. Diğer fark, doğrudan yatırımlarda yatırımcı yatırım sermayesinin yanı sıra üretim teknolojisi ve işletmecilik bilgisini de beraberinde

[48] Müge İşeri-Zeynep Aktaş, 2005, s.371-385.
[49] Bilgin Tiryakioğlu, "Doğrudan Yabancı Yatırımlara İlişkin Uluslararası Düzenlemeler", TCMB İK Eğitim Müd., Ankara, Şubat 2001, s.166-167.

getirmektedir. Portföy yatırımlarında ise yabancı yatırımcının sermayeden başka bir katkıda bulunmamaktadır.[50]

Daha önce doğrudan ve dolaylı yatırımlar başlıklarında detaylı olarak belirtildiği gibi portföy yatırımları bir ülkenin ihraç ettiği menkul kıymetlere olan yatırımlardır; yani dolaylı yatırımlar ev sahibi ülkedeki en ufak huzursuzluğu, tehdit olarak görüp, ülkeyi terk etmektedir. Bu tür yatırımların uzun dönemli kalıcı etkileri bulunmamaktadır.

"*Yabancı sermaye kalkınma teorisi ve pratiğinde yıllardır kalkınmanın önemli bir finansman aracı olarak düşünülmüştür. İç tasarrufların yetersiz olması nedeniyle ve asgari bir büyümeyi tutturabilmek amacıyla başvurulan dış kaynaklardan biri olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, ekonomik krizlere karşı daha güvenli bir finansman şekli olarak kabul görmüştür. Çünkü bir kriz olasılığı karşısında döviz ve diğer portföy yatırımları ülkeyi anında terk edebilirler. Hatta ani çıkışlarla krizin patlamasının asıl nedeni haline bile gelebilirler. Buna karşılık yere çakılı binalarıyla ve binalar içinde taşınması çok güç olan makine ve techizatıyla birlikte doğrudan yatırımların ülkeyi terk etmesi adeta imkansız… Üretim tesislerinin satılıp paraya dönüştürülmesi ve bu yolla yabancı yatırımın ülke dışına çıkarılması da çok kolay değil*."[51]

Doğrudan yatırımların ise makine, teçhizat, bina, gibi ev sahibi ülkedeki sermaye mevcudunu arttıran yatırımlar şeklinde olmakta ve bunların ev sahibi ülke ekonomisinde üretim, gelir, istihdam gibi olumlu birçok etkisi gözlemlenmektedir.

2.2.5. Ülkelerin Yabancı Sermaye Yatırımlarını İsteme Nedenleri

Hükümetler kısa zamanda refah sağlamak, ülke vatandaşları da yatırımlarını gerçekleştirmek için yabancı sermaye yatırımı şeklinde ya da yabancı ülkelerden

---

[50] TCMB, "*Ödemeler Dengesi Metodolojisi ve Türkiye Uygulaması"*, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/odemeler_dengesi.htm, (05.05.2013)

[51] Şevket Tüylüoğlu, "Doğrudan Yabancı Sermaye Ne İşe Yarıyor", 2012, *http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-sevket-tuyluoglu/dogrudan-yabanci-sermaye-ne-ise-yariyor/*, (17.07.2013)

alınan borç şeklinde, yabancı sermayeyi davet etmek eğilimindedirler. Böylece kendi tasarruflarından daha fazlasını yatırıma dönüştürme imkanı bulacaklardır. [52]

Yabancı sermaye yatırımları tasarrufların yetersiz olduğu ülkeler tarafından yatırımların, dolayısıyla üretim ve kalkınmanın finansmanı olarak görülmektedir. Özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımları ülkelere kalıcı yararlar sağlamakta, o ülkeye yapılmış olan bina, makine-teçhizat, portföy yatırımları gibi kolayca çıkamamakta ev sahibi ülkelerde kalıcı olmaktadırlar.

Bu düşüncelerin yanında günümüzde ülkeler, istihdam, ihracat, teknoloji, üretim bilgisi ve yönetim bilgisi gibi yararları nedeniyle yabancı sermayeyi çekmek için adeta bir yarış içindedirler. Bu amaçla pek çok ülkede "yatırım promosyon ajansları" kurulmuştur.[53]

Doğrudan yabancı yatırımlarına ev sahipliği yapan ülkelerin, ekonomik kazançlarından biri de vergi geliri sağlamaktır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının üretime katılmasıyla sağladıkları kar ölçüsünde hükümetler için bir vergi kaynağı oluşturmaktadır.[54]

"*Öne çıkan tartışmalarda, yabancı sermayeye karşı çıkanlar, daha çok, yabancı sermayenin elde etmiş olduğu karlarını yurt dışına transfer ettiklerini ve başlangıçta getirdikleri sermayeyi/dövizi kısa sürede "amorti edip" yeniden dışarıya çıkardıklarını ileri sürmektedirler. Bu yaklaşımın yabancı sermayenin ülkeye bıraktıklarını hesaba katmayan bir yaklaşım olduğu düşünülebilir. Şöyle ki, bir yabancı yatırımın yıllık ortalama %10-20 civarında bir kar geliri elde ettiğini düşünelim. Bu yabancılara gidiyor. Peki, geriye kalan %80-90'lık pay nereye gidiyor? Bunlar neyi amorti ediyor. Bunlar istihdam edilen işgücü ücretleri, kullanılan yerli hammadde ve ara malı ödemeleri, hazineye ödenen vergiler, ödenen kiralar, alınan hizmetler ve diğer harcamalara gitmektedir. Yani yurt içinde*

[52] Kenan Bulutoğlu, 1970, s. 6.
[53] Şevket Tüylüoğlu, 2012, s.1.
[54] Zübeyir Turan, "Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ülkemiz Ekonomisine Katkıları", *Mevzuat Dergisi,* 2010, Yıl 13, Sayı 149, s.1.

harcanmaktadır. Hatta karların bir kısmı da tüketim veya ilave yatırım olarak ev sahibi ülkeye kalabilmektedir."[55]

Türkiye'de son yıllarda büyük bir problem haline gelen cari açık üzerinde durulmaktadır. Cari açıkla mücadelede gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulan üç temel şey, ihracatı hızla artırmak, ithalatı kısmak ya da ithalatın çok yavaş artmasını sağlamak, yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekmektir. Bu üçünün birlikte gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları büyümeyi teşvik ederken ihracatın artmasında ve ithalatın kısılmasında doğrudan ve dolaylı olarak etkide bulunabilmektedir.[56]

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, giriş yaptıkları sektörde, üretim artışı ve büyümeye katkı, kalite sağlar, rekabeti geliştirir, verimsiz yerli sanayiyi düzenler, üretim bilgisi getirir, istihdam artışı sağlar, ihracatı artırabilir ve dış pazarların büyümesini sağlar, ülkeye döviz girişi sağlar.

"Bu yatırımlarla ilgili temel problem, genellikle geldikleri sektörlerle ilgili olabilir. Hizmet sektörüne mi geliyor, yoksa sanayi sektörüne mi? Sanayi sektörüne geliyorsa, eski teknolojiyi mi getiriyor, yoksa yüksek katma değer sağlayan ileri teknolojili üretim alanlarına mı geliyor? Bu bağlamda kendi ülkelerinde "ürün yaşam dönemlerinin" sonuna gelinmiş ürünler için rekabetin sınırlı olduğu ülkeleri/piyasaları/sektörleri mi tercih ediyor. Öte yandan ithalata bağımlılığı azaltan sektörlere mi geliyor, yoksa bağımlılığı sürdürülmesine mi yarıyorlar? Tarife, kota, özel tüketim vergisi ve diğer sınırlamalar nedeniyle ülkeye mal satamadığı için, kaleyi içten fethetmeye mi geliyorlar? Ayrıca, çevreye zarar veren yatırımları geldiği ülkede yapamadığı için, bunları ülkemize mi taşıyor? Bu sorulara ülkemizin çıkarlarına uygun cevap bulabildiğimiz ölçüde, bu tür yatırımlarda sorun yok demektir. Ama uygun cevapları bulabilmek için çeşitli standartlar, ihale koşulları ve teşviklerle hükümetin bu yönde gerekli yönlendirmeleri yapabilmesi şarttır."[57]

[55] Şevket Tüylüoğlu, 2012, s.1.
[56] Zübeyir Turan, 2010, s.1.
[57] Şevket Tüylüoğlu, 2012, s.1.

Yabancı yatırımlar sonucu, yatırımcı kar elde etmektedir. Bu karın, ev sahibi ülkeden çıkışı, dış ödemeler dengesinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Bu nedenle bu kazanıla karlar ev sahibi ülkede yeni yatırımlara teşvik edilmesi gerekmektedir. Yatırım yapılan ülke ekonomik ve siyasi açıdan güvenilir olması durumunda kazançların ülke dışına çıkması engellenebilir. Ayrıca istikrarını sürdüren bir ülkeye düşük faiz oranlarına rağmen yatırım yapılabilir. Ancak ülke yatırımcılara güven vermiyorsa ancak yüksek faiz hadlerinde yatırımcı çekebilir, bu yatırımcı da en ufak bir riskte yatırımını alarak ülkeyi terk eder. Sonucunda da ülke ekonomisi zarar görür.

2.3. Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları

İkinci dünya savaşı ile birlikte yaygınlaşmaya başlayan küreselleşme kavramı ve dünyayı saran finansal liberalizasyon faaliyetleri sonucu artış gösteren çok uluslu işletmeler ile birlikte uluslararası bankacılık faaliyetleri de yaygınlaşmıştır. Yabancı bankacılık faaliyetleri ilk olarak muhabirlik ilişkisi şeklinde ve daha çok dış ticarete aracılık etmek amacındaydı. İlerleyen dönemlerde bankalar, artan ve çeşitlenen bankacılık faaliyetleri ile daha fazla müşteriye ulaşma amacıyla yeni pazar arayışları için diğer ülkelere kaydırmışlardır. Günümüzde birçok banka birçok farklı ülkede faaliyetlerini sürdürmektedirler. Yabancı bankalar, doğrudan yabancı sermaye yatırımları kapsamına girmektedir. Bankalar, kendi ülkelerinde sundukları bankacılık hizmetlerini ev sahibi ülkelerde de vermektedir.

2.3.1. Yabancı Bankalar

Yabancı bankacılık ya da çokuluslu bankacılık kavramı, bir bankanın birden fazla ülkede şube ve/veya iştiraklere sahip olması ve onları kontrol etmesi olarak tanımlanabilmektedir. [58]

"Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve geçiş ekonomilerinde son dönemde artan finansal liberalizasyon hareketleri, bu ülkelerin bankacılık sektörlerini doğrudan yabancı sermaye yatırımları açısından oldukça çekici bir hale getirmiştir. Finansal liberalizasyon hareketlerinin yanında, gelişmiş ülkelerdeki pazarların

[58] Mete Bumin, *Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar,* Turhan Kitabevi, Ankara 2007, s. 5.

doyuma ulaşması ve bankaların bu pazarlardaki kar olanaklarının giderek azalması çokuluslu bankaları gelişmekte olan ülkelere yöneltmiş, bunun sonucunda belli ülkelerin bankacılık sektörlerindeki yabancı bankaların payı oldukça yüksek düzeylere ulaşmıştır. Bankacılık sektörünün ülke ekonomileri açısından kilit bir sektör olması söz konusu ülkelerdeki yabancı bankaların sayısının artmasının sonuçlarını tartışılır hale getirmiş, yabancı bankaların olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde daha çok durulmasına neden olmuştur."[59]

Yatırımların uluslararası boyut kazanmasıyla birçok sektöre giriş yapan yabancı sermaye bankacılık sektöründe de yerini almıştır. Bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişi çeşitli şekillerde olmaktadır.

"*Yurt dışına yatırım yapan bankalar giriş yapacakları ülkelerin bankacılık sektörlerine temel olarak iki şekilde girebilmektedirler. Yabancı bankaların, ev sahibi ülke denetim otoritelerine yapacakları başvuru ile bankacılık lisansı alarak yeni bir banka kurmaları giriş yollarından birisidir. Bu giriş seklinde yabancı banka yeni banka kurulusuna ilişkin tüm yatırımları yaparak, yeni şubeler açma yoluyla bankacılık sektöründen pay almayı amaçlamaktadırlar. Yabancı bankaların giriş şekillerinden ikincisi ise bankaların yatırım yapacakları ülkelerde halen faaliyette bulunan bankaların satın almaları yoluyla bu ülkelerin bankacılık sektörlerine giriş yapmalarıdır. Yabancı bankalar, sektördeki bankaların hisselerinin bir kısmını veya tamamını satın alarak yatırımlarını yurtdışına doğru genişletebilmektedirler*."[60]

Bankacılık sektöründeki yabancı bankaların payı, sayısal ve aktif büyüklük ölçütlerine göre hesaplanırken, genellikle hisselerinin %50'sinden fazlası yabancı yatırımcıların elinde olan bankalar yabancı banka olarak kabul edilmektedir. Bu bankaların sayısının ve toplam aktiflerinin sırasıyla bankacılık sektöründe faaliyette bulunan toplam banka sayısına ve sektörün toplam aktiflerine oranı, yabancı bankaların sektöründeki payını vermektedir**.**[61]

---

[59] Dilek Demirhan, *Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türk Finans Sistemi Üzerinde Etkileri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir 2008, s.1- 2.
[60] Mete Bumin, 2007, s.11.
[61] Mete Bumin, 2007, s.7.

II. Dünya Savaşı'nın ardından, büyük bir ekonomik yıkımla karşılaşan Avrupa ülkeleri karşısında ABD ekonomisi büyük bir sermaye birikimine sahip olmuştur. Savaş sonrasın dönemde uluslararası ekonomik ve parasal düzenin öncülüğünü de ABD yapmıştır. ABD'nin girişimleriyle Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar oluşturulmuş, Avrupa ülkeleri "Marshall Planı"yla yeniden yapılandırılmıştır. Bu planın öne sürdüğü koşullar arasında dış ticarette serbestlik de yer almaktadır.[62]

Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin ortaya çıktığı ilk dönemlerde, yabancı bankalar bulundukları ana ülkeden faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Bu aşamada bankacılık faaliyetlerini, genelde muhabirlik ilişkisi içinde sürdürmüşlerdir. Dış ticaretin finansmanı ana faaliyetlerini oluşturmuştur ve işlemler kambiyo birimleri tarafından yürütülmüştür. Uluslararası ödemelerin yapılması, ithalat ve ihracata aracılık etme ve dış ticarete finansman sağlama işlemleri, ana faaliyetlerini oluşturmaktaydı. Bu nedenle, müşteri kitlelerini genelde, ithalatçılar, ihracatçılar, turistler ve diğer bankalar oluşturuyordu.[63]

1970'li yıllarda, küresel ekonomide, gelişmiş ülkelerde, fon fazlası ve açığı olanlar arasında aracılık görevi olarak tanımlanabilecek geleneksel bankacılığın rolü hız kazanan finansal yenilikler ve diğer iktisadi gelişmeler ile zayıflamıştır. Ancak bankacılık sektörü, gelişmekte olan ülkelerde hala önemli bir aracılık işlevini yerine getirmektedir. Gelişmiş ülkelerin nispeten olgun kabul edilen piyasalarında faaliyet gösteren büyük sermayeli bankalar, faal oldukları ekonomilere göre daha az gelişmiş ülkelere ya da aynı gelişmişlikteki sınır ötesindeki sektörlere giriş yapma eğilimindedirle. [64] Yabancı bankaların ev sahibi ülkenin bankacılık sektöründe olumlu ve olumsuz etkileri olmaktadır.

Yabancı sermayenin, ulusal bankacılık sektörüne giriş yapmasıyla, istikrarı, verimliliği, finansal hizmetlerin çeşitliliğini ve kalitesini artırdığı öne sürülmektedir. Bunun yanında yabancı bankaların kullandıkları gelişmiş kredi değerlendirme yöntemleri ve teknoloji transferi sağladıkları şeklinde görüşler mevcuttur. Diğer taraftan, kriz dönemlerine yabancı finansal grupların iştiraki konumundaki bankalara

[62] Sinan Sönmez, *Dünya Ekonomisinde Dönüşüm*, Ankara, 1998, s.88.
[63] Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Finans*, Güzem Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1998, s.407.
[64] BDDK, "Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye", ARD Çalışma Raporları , No:2005/6, s.1.

yardımcı olarak prestij kaybını önledikleri, yurtiçi tasarrufların ülke sınırları içinde kalmasına yardımcı olabildiklerine dair hipotezler de mevcuttur. Yabancı bankaların, kurumsal yönetişim ve risk yönetimi açısından daha tecrübeli oldukları bu alanlarda öncü rol oynadıkları ve ulusal bankaları üzerinde olumlu etkilerinin olduğu da ileri sürülen görüşler arasındadır. Buna karşın, muhtemel kriz dönemlerinde yabancı bankaların, işlerini bırakıp gittikleri, ölçek avantajlarını kullanarak daha kaliteli müşterilere yöneldikleri, bu nedenle ulusal ekonominin küçük ölçekli işletmelerine kredi açmakta isteksiz davrandıklarına yönelik eleştiriler gündeme gelmektedir. [65]

2.3.2. Yabancı Bankaların Ülkelerde Örgütlenme Şekilleri

Yabancı bankalar faaliyetlerini sürdürecekleri ev sahibi ülkelerde farklı şekillerde örgütlenebilmektedirler. Yabancı bankalar, muhabir bankacılığı, şube ve iştirak, bağımlı ve ilişki bankacılık, temsilcilik, acentelik, konsorsiyum bankaları şeklinde örgütlenmektedir.

2.3.2.1. Muhabir Bankacılığı

Dünyanın önemli şehirlerinde, büyük bankaların büyük kısmı, bazı yerel bankalarla muhabirlik ilişkilerini devam ettirmektedirler. Ana ülke bankaları, şubesinin bulunmadığı söz konusu yabancı ülke ile olan ilişkilerini muhabir bankalar aracılığıyla yürütme yoluna giderler.[66]

Muhabir bankalar, karşılıklılık ilkesi içinde, kendi ülkelerindeki işlemleri belirli bir ücret karşılığında diğer ülkedeki banka adına takip etmektedir. Yabancı para cinsinden kredi sağlanması, akreditif işlemlerinin yürütülmesi ve yabancı ülke ekonomisine ve bankacılık sektörüne ilişkin bilgi sunulması gibi işlemler muhabir bankaların birbirlerine sundukları hizmetler arasındadır.[67]

---

[65] BDDK, *Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye, ARD Çalışma Raporları,* s.1.
[66] Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Finans*, s. 409.
[67] Mete Bumin, 2007, s. 14.

Muhabir bankalar birçok işlem yapabilmektedir ancak asıl fonksiyonu ithalat ve ihracat işlemleri, bundan dolayı oluşan, borçlar ödenmesi ve alacakların tahsil edilmesi işlemleridir. Bankalar arası işlemler günümüzde SWIFT yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu bankacılık çeşidinde ev sahibi ülkede ofis ve personel olmaksızın işlemler yapılmaktadır.

2.3.2.2. Temsilcilikler

Bankalar, yabancı ülkede veya ona komşu bir ülkede, temsilcilik büroları açarak, yabancı ülkelerdeki müşterilerine kendi personelleri ile hizmet verebilirler. O yöredeki muhabir bankalara yapılacak ziyaretler için de bu bürolar ana ülkeden daha masraflı bir şekilde eleman göndermek yerine, uygun bir konumda olabilmektedirler.[68] Ancak bankanın yurt dışı şubesi özelliğinde değildirler.

Temsilcilikler, ana ülke bankasının faaliyetlerini destekleme ve temsilcilikte bulunduğu banka adına ana bankaya gönderilecek ödemelere aracılık, ana bankadan verilecek kredi hazırlığını gerçekleştirme ve ülke ekonomisiyle ilgili bilgi toplama faaliyetlerini gerçekleştirebilmekte ancak, mevduat kabulü, kredi açma gibi bankacılık faaliyetlerinde bulunamamaktadır.[69]

Yabancı bir piyasa ile beklenen iş hacminin düşük ya da belirsiz olduğu durumlarda, bu piyasa hakkında minimum maliyetle bilgi edinilmek istenildiğinde genellikle temsilcilik bürosu açmak daha uygundur. Bu yöntemin en avantajlı yönü, yerel piyasa hakkında düşük maliyetle bilgi edinmeye olanak vermesidir. [70] Maliyetleri fazla değildir, çünkü temsilciliklerde çalışan sayıları azdır ve ofisler ufak birimlerdir. Ancak hizmetleri sınırlı şekildedir.

2.3.2.3. Acenteler

Daha kapsamlı bankacılık hizmeti sunmakta olan acenteler, tüketicilere olmasa da ticari işletmelere kredi verebilmekte aynı zamanda, ana banka ve

[68] Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Finans*, s. 410.
[69] Mete Bumin, 2007, s. 14.
[70] Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Finans,* s.411.

uluslararası para piyasalarından fon kullanabilmektedir. Bu faaliyetlerinin yanında, uluslararası ticaretin finansmanı ve ana bankanın ev sahibi ülkedeki yatırımlarının yönetimini de gerçekleştirmektedir. [71]

2.3.2.4. Şube ve İştirakler

Yabancı ülkelerde gerçekleştirilen yabancı banka yatırımlarının en ileri şeklini şube ve iştirak şeklinde örgütlenme oluşturmaktadır. Mevduat kabulü ve kredi açılması da dahil, tüm bankacılık işlemleri ile uluslararası bankacılık işlemleri bu örgütlenme şeklinde gerçekleştirilebilmektedir. [72] Ancak, kendi özel kuruluş sözleşmesi, yönetim kurulu, pay sahipleri ve öz sermayesi bulunmamaktadır. Yönetim ve işletme bakımından kendi defterlerini tutsa bile borç ve alacaklar ana bankaya aittir.[73]

Şube bankacılığında, şube ana bankanın unvan ve sorumluluğu altında, ana bankanın yasal ve fiili bir parçası olarak faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bu şubelere yatırılan mevduat ya da kullanılan kredi ana bankaya aittir. Şubeler kaynaklarını genellikle mevduat toplamak ile değil para piyasalarından el ederler. Döviz ve hisse senedi piyasalarında da yer alırlar. Şube bankalar ana ülkenin ve ev sahibi ülkenin yasal düzenlemelerine tabi olmaktadır. Bu iki ayrı düzenlemeye tabi olma durumu şube bankalarında kısıtlamalara neden olabilmektedir. Şube bankacılığında son yıllardaki artış, müşteri odaklı olmak ve müşteriyi takip etme düşüncesidir. Ana bankanın müşterisine sunduğu hizmet artmakta, banka şube yoluyla diğer ülkedeki faaliyetlerinde denetimi sıkı bir şekilde gerçekleştirebilmektedir.

Yabancı bir bankanın, başka bir ülkede faaliyette bulunan bankanın kontrol hisselerini satın alarak bu ülkenin bankacılık sektörüne giriş yapmasına iştirak denilmektedir. Yatırımı gerçekleştiren yabancı banka, iştiraki olan banka vasıtasıyla yatırımını gerçekleştirdiği ev sahibi ülkedeki yerel ve yabancı bankalar ile rekabeti amaçlamaktadır. [74] Bu tür örgütlenmede, banka açısından rekabet, hem yerel hem de

[71] Mete Bumin, 2007, s. 15.
[72] Mete Bumin, 2007, s. 15.
[73] Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Finans,* s. 411.
[74] Mete Bumin, 2007, s. 15.

yabancı bankalar arasındadır, mevduat toplama faaliyetleri için daha fazla şubeye ihtiyaç vardır. Ana ülkedeki faaliyetlerini ev sahibi ülkede de gerçekleştirmekte, böylece ev sahibi ülke bankacılık sistemine yeni ürün ve hizmetler dahil olmaktadır.

İştirak şeklinde örgütlenme aşamasından önce yabancı bankalar yerel bankalarla ittifaklar ve ortaklıklar kurulması da mümkündür.[75] Böylece yabancı banka, öncelikle azınlık hisseler satın alarak, ev sahibi ülkeyi yakından tanıyabilmektedir.

2.3.2.5. Bağımlı Bankalar

Kısmen ya da tamamen yabancı bir bankanın sahipliğinde, kendi adına kurulan bankalara bağımlı banka denilmektedir. Büyük bankalar, yabancı piyasalarda genel bankacılık faaliyetlerinde bulunmak için bağımlı bankalar kurdurabilmektedir.[76] Bulundukları ülkedeki yasal düzenlemelere tabidirler ve kredi olanakları öz sermayelerine göre belirlenir, müşterilerce ana banka kadar güvenli kabule dildiğinden mevduat toplamada sıkıntı çekmezler. Şube bankacılığına göre daha fazla faaliyet alanına sahip olduğundan daha avantajlıdır. Şubelere göre yerel iş çevrelerince daha fazla kabul görmektedirler.

2.3.2.6. İlişkili Banka

Yerel ülke yasalarına göre kurulan, kısmen yabancı ülkedeki ana bankanın sahipliğinde bulunan ancak, onun denetimi altında bulunmasına gerek olmayan banka çeşidine ilişkili banka denilmektedir. Mülkiyetin kalan kısmı, yerel kişi ve kuruluşlara ya da diğer yabancı bankalara da ait bulunabilir. İlişkili banka, yeni kurulmuş olabilir veya hisselerinin bir kısmı satın alınan, mevcut bir yerel bankadır.[77]

---

[75] Mete Bumin, 2007, s.16.
[76] Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Finans*, s.412.
[77] Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Finans*, s 413.

2.3.2.7. Konsorsiyum Bankaları

Genellikle, çeşitli ülkelere mensup iki veya daha fazla bankanın sahipliğindeki, bağımsız olarak kurulan işletmelere konsorsiyum bankaları denilmektedir. Ortak sayısı bir düzine veya daha fazla olabilmektedir. [78] Bu bankalar yatırım faaliyetleri ile ilgilenirler, normal bankaların daha uzun vade ve daha yüksek miktarda kredi sağlar, kredi sendikasyonları oluştururlar, mevduat kabul etmezler.

2.3.2.8. Kıyı Ötesi Bankacılık

Ana ülke hükümetinin, bankacılık sektöründeki bankalara uyguladığı, karşılık bulundurma zorunluluğu, vergiler, faiz sınırlamaları müdahaleleri sonucu bankalar, yurt dışında şube açarak işlemlerini bu şubeler üzerinden yürütebilmektedirler. Çünkü ana ülke yasal düzenlemeleri ülke sınırlarının dışında geçerli değildir.[79]

Bu yolla iç düzenlemeler sonucu oluşan maliyet artışına neden olan kısıtlamaları yok edilebilmektedir. Toplanan ve kredi yaratılan para ülke parası değil, yabancı bir ülke parasıdır. Yabancıların ana ülkedeki bankaya yatırdığı paralar kıyı ötesindeki ofislere aktarılır. Yine bu ofisin hesapları yoluyla bu para ülkedeki yabancılara kredi olarak verilir.

2.4. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankacılık Faaliyetleri

Uluslararası bankacılık faaliyetleri uluslararası işletmelerin doğması ile başlamıştır. ilk aşamalarda yabancı bankaların, gittikleri ülkelerdeki bankacılık faaliyetler daha çok muhabirlik ilişkisi içindeydi. Temel faaliyetleri dış ticaretin finansmanıydı. Daha sonraki aşamalarda ise bankalar müşterilerini izleme stratejisi içinde yabancı ülkelerde faaliyetlerine başlamıştır ve şube açma faaliyetleri artmıştır.

---

[78] Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Finans,* s. 414.
[79] Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Finans*, s. 415.

Tarihsel istatistiklere bakıldığında, 1968 yılında ABD'nin yurt dışında iş yapan 26 banka ve 375 şube ve temsilciliği bulunurken 1979'da bu rakamlar sırasıyla 139 banka ve 779 şubeye ulaşmıştır. 1979 itibarıyla ABD bankalarının yurt dışındaki şubelerinin %50,6'sı Karayipler' de, %12,8'i ise Uzakdoğu ve Ortadoğu'da yer almıştır. Karayipler ve Uzakdoğu'daki faaliyet artışı kıyı bankacılığı nedeniyledir. Diğer yandan, İngiliz ve Fransız bankaları da benzer bir yayılım göstermişlerdir.[80]

1970'li yıllarda ise ortaya çıkan Petrol Krizi neticesinde 4 katına çıkan petrol fiyatları sayesinde ihracatçı ülkelerde Petro-dolar denilen dolar fazlası oluşmuştur. Uluslararası bankalar sayesinde bu fazlalık döviz sıkıntısı çeken ülkelere doğru aktarılmıştır.

Çeşitli makro ölçekli krizlere tepki olarak uluslararası bankaların ülke risklerine verdikleri önem artmıştır. Sınır ötesi bankacılık, 1990'lı yıllar sonrasında, bankaların ekonomik olarak yoğun ilişki içerisinde olduğu ülkelere direkt olarak gitmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Uluslararası bankalar kendi ülke firmalarını ya da kendi ülkesiyle iş çalışan yerli firmaları bulundukları ülkeden finanse etmişler ve yurtdışında yerel banka gibi faaliyet göstermeye başlamışlardır.[81]

Gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerine gerçekleştirilen yabancı doğrudan yatırımlar ve yabancı banka paylarının, gelişmiş ülke bankacılık sektörlerine göre oldukça yüksek olduğu görülmektedir.[82]

Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeleri yeni gerçekleştirecekleri yatırımlar için yeni ve karlı pazarlar olarak görmektedirler. Bu durum uluslararası alandaki yabancı banka girişlerinin en önemli sebebidir. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin de büyüme ve kalkınma finansmanlarını karşılayabilmek amacıyla, yurt içi ve yurt dışı tasarruflara, artan bir şekilde ihtiyaç duymaları ve artan fon taleplerini karşılamaları için yabancı banka girişleri yaşanmaktadır.[83]

Uluslararası ticaretin hacimce artması, sermaye açığı olan gelişmekte olan

[80] BDDK, *Bankacılık Sektörüne Yabancı Giriş: Küresel Gelişmeler ve Türkiye,* s.6.
[81] BDDK, *Bankacılık Sektörüne Yabancı Giriş: Küresel Gelişmeler ve Türkiye*, s.8.
[82] Mete Bumin, 2007, s.43.
[83] Vesile Çakar, 2003, s.2.

ülkelerdeki getirinin fazla oluşu, dezenflasyon, bölgesel ekonomik bütünleşme çabaları, gelişmekte olan ülkelerin büyüme potansiyelinden yararlanma arzusu ve artan ticaret hacmiyle uluslararası nitelik kazanan girişimcilerin finansman ihtiyaçlarının ülke dışından karşılanması şeklindeki ekonomik nedenler yeni piyasalarda yer almak istenilmesinin nedenleri arasındadır.[84]

Apak çalışmasında yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerde faaliyet göstermek istediği işlemleri, kısaca, dış ticaretin gelişimi, kur hareketleri ve bunların vadeli işlemlerle geliştirilmesi, aracılık ve depo hizmetleri, batık devlet veya özel sektör risklerinin ucuza alınıp kar elde edilmek istenilmesi, gelişmekte olan ülkelerdeki mortgage teşviki, tüketici kredileri ve kredi kartları hizmetlerinin gelişimi, kamu finansmanı, gelişmekte olan ülkelerin banka birleşmeleri, özelleştirme ve yabancı bankalara satışına aracılık etme, gelişmekte olan ülkelerdeki ödemeleri ana ofislerine taşıyarak ülke riskini giderme ve yerli bankalara göre avantaj sağlama şeklinde sıralamaktadır: [85]

Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, sermaye eksikliği, ticari bankacılık becerileri eksikliği ve etkin çalışmayan bir bankacılık yapısı nedeniyle yabancı banka girişlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bankacılık bilgisi ve sermaye eksiklikleri, Doğu Avrupa'nın geçiş ekonomilerinde önemlidir, Asya ve Latin Amerika'da sermaye eksikliği ve etkin çalışmayan piyasa yapısı yabancı sermayeye ev sahipliği yapmak istemelerinde etkili faktörler olmuştur.[86]

---

[84] BDDK, *Bankacılık Sektörüne Yabancı Giriş: Küresel Gelişmeler ve Türkiye, ARD Çalışma Raporları,* s.1.
[85] Sudi Apak, "Yabancı Bankalar ve Bankacılık Kanunu" , *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2007, s.20.
[86] Vesile Çakar, 2003, s.15.

Tablo 2: GOÜ' in Bankacılık Sektörlerinde Yabancı Bankaların Payları (1999-2002)

Bölge	Ülke	1994	1999	2002
Latin Amerika	Arjantin	17,9	48,6	48
	Brezilya	8,4	17,1	27
	Şili	16,3	53,6	42
	Meksika	1,0	47,6	82
	Peru	6,7	33,4	46
	Venezuella	0,3	41,9	34
Doğu Avrupa	Çek Cumhuriyeti	5,8	86,7	82
	Macaristan	19,8	56,6	62
	Polonya	2,1	52,8	63
Uzakdoğu Asya	Güney Kore	0,8	4,3	8
	Malezya	6,8	11,5	18
	Tayland	0,5	5,6	18

Kaynak: Mete Bumin , Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar, s.44.

Tabloya göre, bankacılık sektöründe gerçekleştirilen, yabancı doğrudan yatırımların bölgesel dağılımında, 1990-2003 yılları arasında, yatırımların en çok yapıldığı bölge Latin Amerika olmuştur. İlgili dönemde, bankacılık sektöründe gerçekleştirilen yabancı doğrudan yatırımların %56'sına denk gelen yaklaşık 46 milyar ABD Doları bu bölge ülkelerine yönelmiştir. Bu ülkeler Meksika %50'lik oran ile bankacılık sektöründeki yabancı doğrudan yatırımlarda en yüksek payı alan ülke olmuştur.[87]

Doğu Avrupa ülkelerinde 1990'lı yılların sonuna doğru yabancı banka girişleri artmıştır. Bunun en önemli nedeni kriz sonrası kamu bankalarının satılması, iyi işleyen ve devletin finansal ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir sektöre sahip olmamalarıdır. Ayrıca söz konusu dönemde yabancı bankaların bu ülkelerdeki mevcut bankaları ucuza satın alma imkanına sahip olmuştur.

1994 yılında yaşanan Tekila Krizi sonucu Latin Amerika Ülkelerinde, 1997 yılındaki Asya Krizi nedeniyle Asya ülkelerinde yabancı banka girişleri artmıştır.

[87] Mete Bumin, 2007, s.44.

Yabancı sermaye yatırımlarının ev sahibi ülkedeki beklentileri karşılayıp karşılayamaması sonuçlarının olumlu ya da olumsuz olduğu hakkında farklı çalışmalarda, farklı görüşler mevcuttur.

Detriache ve diğerleri (2008) çalışmalarında, yabancı bankaların daha büyük güvenilir ve şeffaf firmalara kredi vereceğini, bu yönde eksiklikleri olan firmaların ise kredi bulmada zorlanacağını ve dolayısıyla reel sektörde dengesizlikleri ortaya çıkacağı sonucuna varmışlardır. [88]

Claessense ve Lee (2002) çalışmalarında yabancı bankaların, sistemin daha etkin ve güçlü kılmada etkilerinin olduğunu, yerli bankaların bunu tek başına sağlayamayacağını belirtmektedirler. Yabancı bankaların etkili risk yönetimini getirerek sektörün güçlenmesini sağlayacağı görüşündedirler. Ayrıca, yabancı banka varlığının faydaları, mali hizmetlerin fiziki varlık gerektirmeden sınır-ötesinde sunulmasına izin veren teknolojik ilerlemelerin ışığında değerlendirilmelidir (e-finans). Bazı düşük gelirli ülkeler bazı mali hizmetleri doğrudan offshore kaynaklardan elde edebilmekte, böylece yerli düzenleme ve denetime olan ihtiyacı azaltmış olacaktır.[89]

Yabancı bankaların ev sahibi ülkelerdeki olumlu ve olumsuz etkileri son bölümde detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

2.5. Türkiye' de Bankacılığın Tarihi Gelişimi

Günümüzde Türk bankacılık sektörü, uluslararası standartların sağlanmaya çalışıldığı, teknolojinin sağladığı yeni ürünleri bünyesine katarak daha fazla müşteriye ulaşma hedefinde, gelişmeye ve büyümeye devam etmektedir. Çalışmanın bu kısmında, 2001 yılına kadar sektördeki yabancı bankaların durumu, Türk bankacılık sektörünün tarihi gelişim süreci içinde yer verilmiştir.

---

[88] Enrica Detragiache , Thierry Tressel , Poonam Gupta , "Foreign Banks in Poor Countries: Theory and Evidence", *The Journal of Finance* , vol . LXIII, No 5 • October 2008, p. 2155-2156.
[89] Stijn Claessens and Jong-Kun Lee, "Foreign Banks in Low-İncome Countries: Recent Developments and Impacts" June 2002, Worlbank, s.22.

> 18. ve 19. yüzyılda batılı ülkelerin gerçekleştirdikleri Sanayi Devrimi'nin gerçekleştiremeyen Osmanlı Devleti'nde, son dönemlerinde de sanayi ve ticari alanda yaşanan duraklama, ekonomisinin dışa açık ve borçlu, dışa bağımlı bir hal alması gibi olumsuzluklar, bankacılık sektörünün gelişimi ve yapısı üzerinde de etkili olmuştur 1847 yılında ilk banka kurulmuş ve bu dönemden ilan edildiği 1923 yılında Cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede para ve kredi piyasasında çoğunlukla yabancı sermaye tarafından kurulmuş ya da yabancı sermaye iştiraki ile kurulmuş bankalar etkili olmuşlardır.[90]

Türkiye'de bankacılık sektörünün gelişimi, ekonomik açıdan dünyada yaşanılan yeniliklere ayak uydurulamaması sebebiyle oldukça yavaş olmuştur.

Türkler gelenekleri sebebiyle sarraflık faaliyetlerinde bulunmamışlardır. Sarraflık faaliyetleri çoğunlukla azınlıklar tarafından yürütülmüştür. Yaşanan ticaret artışı ile birlikte finans sisteminde sarraflık ve faiz düzenini meydana gelmiştir.Para değişimi sarraflar aracılığıyla gerçekleştiriliyordu.[91] Osmanlı Devleti'nde İslami yapı nedeniyle faiz yasaktı. Bu nedenle para ve kredi işlerini sarraflar yürütmekteydiler. Gayrimüslimler banka gibi piyasaya borç vermekteydi İçeride ise para vakıfları yüzde 10 faizle tüketim kredisi veriyordu. Sarraflar 19.yüzyılda da Galata Bankerleri olarak faaliyetlerine devam ettiler. Osmanlı'da yaşayan azınlıkların oluşturduğu bu bankerler daha sonra birleşerek bankalar kurmaya başlamışlardır. Ayrıca bu bankerler, Osmanlı'ya Avrupa'dan kredi sağlamaktaydılar.

1847 yılında Osmanlı'nın artan giderlerini finanse etmek için çıkardığı kaimelerin değerinde sürekli düşüş meydana gelmesinden ve dış ticaret açığının artması nedeniyle, galata bankerlerinden ikisi İstanbul Bankası'nı kurmuştur. Sabit bir kur üzerinden Osmanlı ithalatı gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bankanın asli görevi daha çok paranın değerinin düzenlenmesiydi. Daha sonra banka ciddi bir kriz geçirmiş ve batmıştır.

Osman Devleti 1854 yılında Kırım Savaşı sonrasında ilk kez yurtdışından borçlanmıştır. Bu borçların ödenmesi için ir devlet bankasına ihtiyaç duyulmuştur ve 1856 yılında Londra merkezli, İngiliz sermayeli Ottoman Bank (Bank-ı Osmanî)

---

[90] Öztin Akgüç, Türkiye'de Yabancı Bankalar, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 2007, Sayı 36, s.7.
[91] Tezer Öçal- Ö.Faruk Çolak, Para Banka, İmge Yayınevi, Ankara 1988, s.77.

kurulmuştur. Banka, küçük miktarlarda kredi vermek, Hükûmet'e avans sağlamak ve bazı Hazine bonolarını iskonto etme yetkileri ile sınırlandırılmıştır. 1863 yılında banka kendini feshederek İngiliz-Fransız ortaklığı şeklinde Bank-ı Osmanî-i Şahane (Osmanlı Bankası) adıyla kurularak, devlet bankası niteliği kazanmıştır. Bankaya otuz yıllık bir süre için banknot basma ayrıcalığı ve tekeli verilmiştir. Ayrıca devletin haznedarlığını üstlenerek devlet gelirlerini tahsil etmek, Hazinenin ödemelerini yerine getirip bonolarını iskonto etmek, iç ve dış borçlara ilişkin faiz ve anapara ödemelerini yapmakla görevlendirilmiştir. Bankanın sermayesinin yabancılara ait olması tepkilere yol açmış ve ulusal bir merkez bankası kurulması fikriyle, 11 Mart 1917 tarihinde Osmanlı İtibar-ı Millî Bankası kurulmuştur. Ancak banka, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile ayrılması nedeniyle merkez bankası işlevlerini görecek bir ulusal banka olma amacı*na* ulaşamamıştır."[92]

1863 yılında, çiftçilere uygun koşullarda tarımsal kredi verilmesi amacıyla Memleket Sandıkları kurulmuştur. Ancak zamanla sermayenin toplanmasında yaşanan güçlükler ve kredi verilmesinde yaşanan yolsuzluk, kaynakların kullanımında yaşanan olumsuzluklar gibi nedenlerle, tarımsal kredilendirme de devlet denetimi amaçlanarak, 1888 yılında Ziraat Bankası, ilk devlet bankası olarak kurulmuştur.[93]

"*1881 Öncesi, daha çok devlete borç vermek, devlet tahvillerini dış sermaye piyasalarına sürmek, pazarlamasını yapmak, spekülatif hareketlerden yararlanmak için kurulmuş çoğu tek şubeli, daha çok Galata bankerlerinin girişimi ile oluşturulan küçük bankaların yerini Avrupa'daki büyük bankaların Osmanlı İmparatorluğu'nda açtıkları şubeler almaya başlamış, bankacılık alanına gelen yabancı sermayede de Almanya'nın ağırlığı artmaya başlamıştır. Bu dönemde açılan yabancı banka şubeleri Avrupa'daki büyük devletlerin kendi etki alanı olarak seçtikleri bölgelerde yoğunlaşmış, daha çok kendi ülkelerinin firmalarını destekleyerek, kendi ülke çıkarları doğrultusunda faaliyet göstermişlerdir".* [94]

1914 yılında ortaya çıkan 1. Dünya Savaşı sonrasında ulusal bankacılık faaliyetleri hız kazanmıştır. Bunun nedeni, ulusal ticaretin geliştirilmesi için ülke

[92] TCMB, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/tarihce.html, (07.05.2013)
[93] TBB, *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye' de Bankacılık Sistemi 1958-2007*, Yayın No: 262, 2008, s.2.
[94] Öztin Akgüç, *Türkiye'de Yabancı Bankalar* , s. 8-9.

içinde biriken ulusal sermayeyi kullanabilmektir. 1908 yılında 2. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte artan milliyetçilik eğilimleriyle çoğu yerel ve tek şubeden oluşan bankalar kurulmaya başlamıştır. Bu bankaların kredileri genelde, ticari kredi, esnaf kredisi, tarımsal kredi, emlak kredisi ve tüketim kredisi biçiminde gerçekleşmiştir. 1856-1923 yılları arasında bankacılık faaliyetlerinde, yabancı sermayeli bankalar çoğunlukta olmuştur. [95]

Cumhuriyetin ilanından sonra uygulanmak istenen yapısal reformlar arasında ekonomi alanında da reformla yer almış, ekonomik özgürlüğün sağlanması gerekliliği öngörülmüştür. 1930 yılına kadar ulusal ekonomi politikaları takip edilmiştir. Dönemin en önemli gelişmelerinden biri de İzmir İktisat Kongresi'dir. Kongre'de küçük esnaflıktan fabrikasyon sisteme geçiş, devletin ekonomi alanında yetkili organ olması ve kurulan özel teşebbüsleri desteklemesi ve kredi sağlaması için devlet bankalarının kurulması, dış dünyayla rekabet edebilecek sanayi kurulması gibi ekonomi alanında önemli kararlar alınmıştır.

Kararlar devletin ekonomi alanında girişimci olması gerektiği yönündeydi. Dolayısıyla ulusal bankacılık faaliyetlerinin başlatılması kararı verilmiştir. Özel sermayeli bir ticari banka kurulması öngörülmüş ve 1924 yılında Türkiye İş Bankası kurulmuştur. Aynı yıl çiftçiye daha iyi şartlarda kredi verebilmesi amacıyla Ziraat Bankası'nın sermayesi yükseltilmiş ve diğer bankacılık faaliyetlerinde bulunabilme yetkisi verilmiştir. 1925 yılında sanayi bankası olarak, ilk kalkınma bankası özelliği taşıyan, Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Halkın inşaat faaliyetlerini desteklemek ve bu alanda kredi vermek için Emlak ve Eytam Bankası 1926 yılında kurulmuştur.

Dönemin en önemli gelişmelerinden biri de Merkez Bankası'nın kuruluşudur.

"*Merkez Bankası, farklı kurum ve kuruluşlarca yürütülen işlevlerin tek elde toplanmasını takiben 3 Ekim 1931 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Diğer kamu kurumlarından farklılığının ve bağımsızlığının bir göstergesi olarak anonim şirket biçiminde hukuki varlığını kazanan Bankanın hisseleri (A), (B), (C) ve (D) sınıflarına*

[95] Tuncay Artun, *İşlevi, Gelişimi , Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye'de Bankacılık*, İstanbul 1983, s.39.

ayrılmıştır. A sınıfı hisseler Hazineye ait olup Bankanın bağımsızlığının güçlendirilmesi amacıyla Kuruluş Kanunu'nda bu hisselerin toplam sermayenin yüzde 15'inden fazla olamayacağı belirtilmiştir. B sınıfı hisseler milli bankalara, C sınıfı hisseler yabancı bankalar ile imtiyazlı şirketlere, D sınıfı hisseler ise Türk ticaret kuruluşlarıyla Türk uyruklu gerçek ve tüzel kişilere ayrılmıştır. Kuruluş Kanunu'na göre Merkez Bankasının temel amacı ülkenin ekonomik kalkınmasını desteklemektir." [96]

Türkiye'de 1920'li yıllarda izlenen özel kesimin teşvikiyle yürütülecek sanayileşme politikası, ülkedeki sermaye birikiminin yetersizliği nedeniyle istenile sonuçlara ulaşamamış, bu nedenle 1930'lu yıllarda ülkede tarımsal üretim ağırlıktaydı. Bu durum beraberinde, ekonomik kalkınma için sınai yatırımlarda devletin aktif rol oynaması görüşlerini gündeme getirmiştir. Bu dönemde tüm dünyada etkisini gösteren ekonomik kriz dış ticaret açıklarını beraberinde getirmiş, tarımsal ürün fiyatlarında yaşanan düşüş çiftçi gelirlerinde düşüşe neden olmuştur. Böylece sanayileşme için yeni yöntemler arayışı çalışmalarını hızlandırmıştır. Kamu iktisadi girişimleri aracılığı ile yatırımlarda bulunarak sanayileşme stratejisi kabul edilmiştir. Bu dönemde sermaye ve ileri teknik bilgi gerektiren yatırımların gerçekleştirilmesinde, ülkenin koşulları nedeniyle, devletin olanaklarının özel sektöre göre daha fazla olduğu görüşü vardı. Birinci ve İkinci Sanayi Planları'nda bu durum yer almıştır. İktisadi devletçilik anlayışı, bankacılık sistemini de etkilemiştir. Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank(1937) ve Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938), kurulması planlanan işletmelerin oluşturulması ve finansal gereksinimlerinin karşılanması için kamu tarafından, özel amaçlı banka olarak kurulmuştur.[97]

Üç yıl yürürlükte kalan, 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu 1933'de kabul edilmiştir. Bu kanun ilk Bankalar Kanunu olarak kabul edilebilir. İkincisi, ise 1936' da kabul edilmiş olan 2999 sayılı Bankalar Kanunu'dur. Bu kanun ise yirmi iki yıl yürürlükte kalmıştır.[98]

---

[96] TCMB, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/tarihce.html, (07.05.2013)
[97] TBB, *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye' de Bankacılık Sistemi 1958-2007*, s. 4.
[98] Abdullah Taşçıoğlu, "Cumhuriyet Dönemi Bankalar Kanunları ve İlgili Yasal Düzenlemeler", TBB 1998, s.3.

1930'lu yılların başında, tüm dünyayı etkileyen ekonomik kriz nedeniyle, tek şubeli yerel bankaların çoğu kapanmıştır. Türk Ticaret Bankası, 1930 yılında, Adapazarı İslam Ticaret Bankası'nın yerine, Hazine'nin iştiraki ile kurulmuştur. Türkiye İş Bankası da bu dönemde önemli bir gelişme göstermiştir.[99]

Cumhuriyetin ilk döneminde kredi piyasasında yabancı banka ağırlığı devam etmiştir Ülkeye giriş yapan .yabancı banka sayısı artış göstermiştir. Ülke ulusal gelirinde dış ticaret önemli bir yer tutmaktaydı.

" 1923 – 1929 Yılları arasında altı yabancı banka, merkezi Bükreş'te bulunan Banque Chrisoveloni – Hrisoveloni – Bankası, Paris merkezli Banque Generale Pour Le Commerce Etranger – Umumi Ticareti Harciye Bankası, merkezi Brüksel olan Banque Belge Pour L'etranger, Banque Russe Pour le Commerce Extierieur – SSCİ Ticareti Harciye Bankası – merkezi Milano olan Italyan Şark Bankası ve Banque Franco Asiatique, Bank Franko Azyetik , şube açarak ülkemizde faaliyete geçmiş, 1929 yılına gelindiğinde ülkemizdeki yabancı banka sayısı 18'e yükselmiştir."[100]

1940'lı yıllar ikinci dünya savaşı sonrası dünya da yeni ekonomik dengelerin oluştuğu ve Amerika da çok uluslu şirketlerin faaliyetlerine hız verdiği bir dönemdir.

Türkiye'de 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti, ekonomi programında yatırımlarda devletin değil, özel teşebbüs yatırımlarının ağırlığı olmalı görüşünü benimsemiştir.

Yatırımlar 1945-1959 yılları arasında yeni işletmelerin sayısında artış, milli hızlı gelir ve nüfusun artışı, milli gelirden sanayi sektörüne ayrılan payın artışı ve yaşanan üretim genişlemesi, ekonomide ihtiyaç duyulan para ve kredinin artmasına neden olmuştur. Bu dönemde bankacılık sektörüne yapılan yatırımların getirisi artmıştır ve özel bankalar önem kazanmıştır. 1944 yılında Yapı ve Kredi Bankası

---

[99] TBB, *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye' de Bankacılık Sistemi 1958-2007,* s. 5.
[100] Öztin Akgüç, *Türkiye'de Yabancı Bankalar ,* s.11.

1946 yılında Garanti Bankası , 1948'de Akbank, 1955 'de Pamukbank ve Türkiye 1950 yılında Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur.[101]

Yasal olarak yabancı sermaye girişiyle ilgili düzenlemeler Türkiye'de 1950'lerde yapılsa da, uygulamada bu serbestlik anlayışı gösterilememiştir. 1954 yılında 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. Ancak 1980'li yılların başına kadar Türkiye'ye giriş yapan yabancı sermaye sınırlı kalmıştır. Türkiye'ye yatırım yapan yabancı şirket sayısı ise yüzün altında kalmıştır.[102] Bu dönemdeki ekonomik, siyasi istikrarsızlıklar ve nitelikli eleman eksikliği nedeniyle yabancı sermaye yatırımları istenilen seviyede olmamıştır. Dolayısıyla bu dönemde bankacılık sektöründeki yabancı banka sayısı da oldukça azdır.

1958 yılında, Türkiye Bankalar Birliği 7129 sayılı Bankalar Kanunu ile kurulmuştur.[103]

Cumhuriyet döneminden itibaren yaklaşık 50 yıl süreyle Türkiye'de yeni yabancı banka kurulmamış ve şube açmak yoluyla dahi faaliyete geçmemiştir.[104]

Bu dönemden sonra, Türkiye'de faaliyete geçen ilk yabancı banka olan kurulan Arap -Türk Bankası 1977 yılında kurulmuştur. Banka, uluslararası bankacılık yapmak ve uluslararası finans pazarlarından kaynak sağlamak amacıyla kurulmuştur. [105]

1960- 1980 yılları arasın Türkiye ekonomisinde planlı dönem olarak adlandırılmaktadır.

Bankacılık sektörü, bu dönemde, kamu kontrolü ve etkisi altında kalmıştır. Mevduat ve kredi faiz oranları, banka komisyon oranları ve kredi limitleri, ithal ikamesi politikası doğrultusunda belirlenerek, bankaların temel işlevi kalkınma

---

[101] TBB, *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye' de Bankacılık Sistemi 1958-2007,* s.6.
[102] Yücel Güçlü, "Yabancı Sermaye Çekimi Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları", *Dışişleri Bakanlığı Yayınları -Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi* , 2003, Sayı 8.
[103] TBB, *Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye' de Bankacılık Sistemi 1958-2007,* s.7.
[104] Öztin Akgüç, *Türkiye'de Yabancı Bankalar,* s.11.
[105] Öztin Akgüç, *Türkiye'de Yabancı Bankalar,* s.12.

planlarındaki yatırımların finansmanlarının sağlamak halini almıştır. Bu dönemde yeni yabancı banka ve bazı özel durumlar dışında yeni ticaret bankası kurulmasına izin verilmemiştir ve sınırlı olan sektör kaynaklarının, sınırlı bir rekabet ortamında, mevcut bankalar yoluyla, planlarda yer alan şekilde dağılımı amaçlanmıştır. Bu dönemde, faiz ve döviz fiyatı değişmelerinden kaynaklanan risklerin bulunmakta, ürün ve fiyat rekabeti yoktur. Bu nedenle, özel sektör bankaları, negatif reel faizle topladıkları mevduatları artırmak için, şube bankacılığına yönelmişlerdir.[106]

1980 sonrası dönem tüm dünya' da finansal liberalizasyon sürecine girildiği, çok uluslu şirketlerin faaliyetlerini arttırdığı bir dönemdir. Türkiye'de de bu dönemde ekonomide dışa açılma süreci başlamıştır. Yabancı sermaye yatırımları her sektörde olduğu gibi bankacılık sektöründe de kendini göstermeye başlamıştır.

Türkiye ekonomik liberalizasyon sürecine 24 Ocak 1980 kararları ile girmiştir.Faiz oranlarındaki sınırlandırmalar 1981 yılında kaldırılmış ve 1984 yılında döviz alım ve satımı serbestleştirilmiştir. 1989 yılında kambiyo kontrollerinin kaldırılmıştır. Böylece finans piyasaları uluslararası sermaye hareketlerinin etki alanına dahil olmuştur.[107] Esnek döviz kuru ve pozitif reel faiz politikaları uygulamaya konulmuştur. Bu dönemde yabancı banka girişlerine izin verilmiş, böylece sektördeki rekabet artmış, klasik bankacılık anlayışı terk edilerek yeni kaynak alanlarına yönelme olmuştur. Teknolojik gelişmeler sayesinde Türk bankaları da yurt dışında faaliyet göstermeye başlamıştır.

1992 yılında elektronik fon transferi sistemine, bankalar arası büyük miktardaki ödemelerin yapılabilmesine için geçiş yapılmıştır.[108]

1980'li yıllarda uygulamaya konulan finansal serbestleşme faaliyetleri ile birlikte bu dönemde bankacılık sektörüne girişi, rekabeti ve büyümeyi kolaylaştırıcı yasal ve kurumsal düzenlemelerin de etkili olmasıyla, bankacılık sektörü, banka sayısı, istihdam, hizmet çeşitliliği ve teknolojik altyapı konularında hızlı bir

---

[106] TBB, *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye' de Bankacılık Sistemi 1958-2007*, s.12.
[107] Muhsin Kar- Fatma Tatlısöz, "Türkiye' de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi", *KMU İİBF Dergisi*, Yıl 10, Sayı 14, 2008.
[108] Pelin ALP YİĞİT, *Düşen Enflasyon Ortamında Bankacılık ve Türk Bankacılık Sektörü,* Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara 2005, s. 14-15-16.

genişleme sürecine girmiştir. 1980 yılında 43 olan banka sayısı 1990 yılında 66'ya, 1999 yılında 81'e çıkmıştır. 2000 yılında 2 bankanın bankacılık izninin iptal edilmesi ile birlikte banka sayısı 79'a gerilemiştir. 2001 yılında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamındaki 5 bankanın Sümerbank bünyesinde birleştirilmesi sonucu 14 Mayıs 2001 itibariyle faaliyet gösteren banka sayısı 74'e inmiştir.[109]

1990'lı yıllara gelindiğinde bankacılık sektörü, 1980' lerde başlayan liberalizasyon faaliyetleri sonucu dışa açılma, sektörde teknoloji kullanımı artışı , teknolojik yatırımlar ,para ve sermaye piyasalarının kurumsallaşması etkisiyle ciddi bir değişiklik yaşamıştır.

1980 sonrası yaşanan finansal serbesti sonrası ülkelerin faiz oranları artmış bu durum bu ülkelerde kısa vadeli yabancı sermaye girişlerini arttırmıştır. Ayrıca bu dönemde Türkiye'de bankalar arası TL ve döviz piyasalarının kurulması ve döviz işlemlerine getirilen serbestiyle bankalar 1990'lı yıllarda menkul kıymet ve döviz işlemlerine önem vermeye başladı. Kamu kesimi açıkları ve ekonomik istikrarsızlıklar etkisiyle bankalar bu dönemde yüksek faizli hazine bonosu ve devlet tahvillerine yatırım yaparak kolay elde edilen kar peşine düşmüştür. Bu dönemde bankalar asli görevleri olan mali aracılık görevlerini yerine getirememişlerdir.

Bankacılık sektörünün mali aracılık fonksiyonunu etkin bir biçimde yerine getirememesinde etkili olan faktörler, makroekonomik istikrarsızlıkla, yüksek kamu kesimi açıkları, kamu bankalarının sistemi çarpıtıcı etkileri ve risk algılama ve yönetimin zayıflaması olmuştur:[110]

Bankalar bu dönemde ekonomiye kaynak sağlamaktansa kamu kesimi açıklarını yüksek reel faizle finansman sağlıyordu. Faizlerin yüksek oluşundan dolayı arbitrajla yurtdışından borçlanarak kamu açıklarına finansman sağlamaları bankacılık sektöründe döviz açık pozisyonlarının artışına sebep olmuştur.

---

[109] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Raporu*, 2001, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/15279C8914BD.pdf, (12.06.2013), s.2.

[110] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Raporu*, 2001, s.6-7.

"Kamu bankalarının mali bünyeleri önemli ölçüde bozularak, finansman ihtiyaçlarını kısa vadeli ve yüksek maliyetle piyasadan karşılamaları bir yandan zararlarının gittikçe artmasına, diğer yandan da mali sektörde haksız rekabet yaratarak istikrarsızlık unsuru olmalarına yol açmıştır. Bu durum, piyasalarda faiz oranlarının yüksek seviyelerde seyretmesine neden olmuştur. Bütün bu gelişmeler sonucunda bankacılık sistemi likidite, faiz, kur risklerine karşı kırılgan hale gelmiş ve 1994 yılında mali kriz yaşanmıştır." [111]

Türkiye'de 1995 yılından sonra ekonomideki hızlı toparlanma bankacılık sisteminin büyümesini de olumlu yönde etkilemiştir. reel faiz oranları yüksekliği Türk Lirası cinsinden yatırım araçlarını cazip hale getirmiştir. Para ikamesi yavaşlamış olsa da tersine dönmemiştir. Döviz pozisyonları yeniden açılmış, daha yüksek maliyetli yurtdışı borçlanma başlamıştır. yatırımcılar çok kısa vadeli araçlara yoğunlaşmıştır. Yurtdışı borçlanmasına vergi getirilmiş, Türk Lirası ve yabancı borçlanma üzerindeki parasal yükler arttırılmıştır. Böylece, repo ve vadeli döviz işlemlerinde hızlı büyüme olmuştur. Vadesiz ve vadeli mevduatın çoğunluğu günlük vadeli ve çok yüksek faizli repoya yönelmiştir. Gayri nakdi krediler üzerinden açık pozisyonlar artmıştır. Para ve mali yükler, maliyetler üzerindeki olumsuz şekilde etkili olmuş ve kaynakların bir bölümü kıyı bankalarına yönelmiştir.[112]

Ülkemizde bankacılık sektöründe 1999 yılında yasal ve kurumsal düzenlemeler uygulamaya konularak, sektörün uluslararası standartlara uyum sağlaması hedeflenmiştir. Haziran 1999'da 4389 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile sektörün düzenleme, gözetim ve denetimi idarî ve malî açıdan özerk olan, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na devredilmiştir. 4491 Sayılı yasa ile, bankaların kuruluştan tasfiyeye kadar olan süreçte alınması gereken kararlarının tamamı BDDK yetkisine bırakılmıştır. Bankacılık sektörünün gözetim ve denetiminden sorumlu kamu birimleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bünyesinde birleştirilmiştir. Kurum 31 Ağustos 2000 tarihinden itibaren fiilen çalışmaya başlamıştır.[113]

---

[111] Pelin Alp Yiğit, 2005, s.16-17.
[112] TBB, *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye' de Bankacılık Sistemi 1958-2007*, s.16.
[113] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Raporu*, s.5.

2000 yılı başında Enflasyonla Mücadele Programı uygulamaya konulmuştur. Program, bankacılık sisteminin bilanço yapısının şekillenmesinde büyük ölçüde etkili olmuştur. Bankacılık kesimi faiz oranlarının daha da düşeceği beklentisi altında yüksek faizli kaynaklara uzun süre bağımlı kalmak istememiştir. Diğer yandan, döviz sepetinin hedeflenen enflasyona göre belirlenerek önceden açıklanmış olması, yabancı para cinsinden kaynakları daha cazip hale getirmiştir. Bu nedenle, bankaların bir bölümü kaynaklarının kısa vadeli ve döviz cinsinden, kullanımlarının ise uzun vadeli ve Türk Lirası cinsinden gelişmesi yönünde bir eğilime girmiştir.[114]

Bu dönemde bankaların aktif ve pasif yapılarında değişimler olmuştur. Tüketici kredilerinde önemli bir artış olmuş, kredilerde TL cinsinden kredi artışı daha fazladır. Bu gelişmeler sonucunda bankacılık sektörünün likidite, kur ve faiz riskine duyarlılığı artmıştır. Enflasyon beklenen hızda gerilememiştir. Bu ortam da Kasım 2000 krizine yol açmıştır. Faiz oranları ciddi boyutta artmış, gecelik borçlanmaları artan kamu bankaları başta olmak üzere TMSF bünyesindeki bankaların mali yapılarında bozulmalar ve ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır.

Türkiye ekonomisi, 1980 yılından sonra dışa açılmıştır. Bu süreç 1996'daki Gümrük Birliği Anlaşması ile artmış ancak, bu durum bankacılık sektörüne etkisini 2000 ve 2001 yılında yaşanan krizlerin ardından gerçekleştirilen bankacılık reformlarından sonra göstermiştir. Liberalizasyon sürecinden sonra özellikle 1989 yılındaki sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve uluslararası ticaret artışıyla yabancı banka girişleri artmaya başlamıştır, Türkiye Bankalar Birliği verilerine göre, 1980 yılında 4 olan yabancı sermayeli banka sayısı 2000 yılı sonunda 21 ve 2009 yılı Eylül ayında 17 olmuştur.[115]

2000 yılında krize yol açan problemler 2001 yılında ikinci bir krizin yaşanmasına neden olmuştur. Finans sisteminde başlayan kriz daha sonra reel kesime de sıçramıştır. 2001 yılında yaşanan krizin nedenleri, sonrasında uygulamaya konulan düzenlemeler, kriz sonrası bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişi ve yabancı bankaların bankacılık sektörüne etkileri üçüncü bölümde anlatılacaktır.

---

[114] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Raporu*, s.7-8.

[115] Hasan Ayaydın- Murat Berberoğlu, "Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 1, 2010, s. 60.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2001 YILI EKONOMİK KRİZİ, KRİZ SONRASI BANKACILIK SEKTÖRÜ DÜZENLEMELERİ, TÜRKİYE'DEKİ YABANCI BANKALAR VE SEKTÖRE ETKİLERİ

2001 yılında yaşanan kriz Türkiye bankacılık sektörünü derinden etkilemiş ve sonrasında sektörün yeniden düzenlenmesi için çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler bankacılık sektörünün daha sağlam temeller üzerine kurulmasına neden olmuştur. Bu bölümde 2001 yılı ekonomik krizinin ortaya çıkışı, sonrasında uygulamaya konulan ekonomi programı ve bankacılık sektöründe uygulamaya konulan yapılandırma programına yer verilecektir. Türk bankacılığında yabancı bankaların etkilerini incelemek için önce sektörün incelenmesi daha sonra yabancı bankaların girişlerine yer verilmiştir.

3.1. 2001 Yılı Ekonomik Krizinin Ortaya Çıkışı

2001 yılı ekonomik krizi Türkiye ekonomisini derinden etkilemiş bir krizdir. Bu krizden en çok etkilenen sektör, bankacılık sektörü olmuştur. Kriz sonrası birçok yapısal düzenlemeler gerçekleştirilerek bankacılık sektöründeki eksikliklerin giderilmesi; sektörün yeni düzenlemelerle daha güçlü hale getirilmesi amaçlanmıştır. 2001 krizine yer vermeden önce bu krize yol açan sebeplere ve ülke ekonomisindeki duruma bakılması gerekir.

Türkiye ekonomisi 1990'lı yıllardan itibaren sık aralıklarla ekonomik krizlerle yaşamaktadır. Dışsal etkenlerin yanında bu krizlerin başlıca nedenleri; sürdürülemez bir iç borç dinamiğinin oluşması, başta kamu bankaları olmak üzere mali sistemdeki sağlıksız yapının ve diğer yapısal sorunların kalıcı bir çözüme kavuşturulamaması şeklindedir.[116]

[116] TCMB, *Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf, (01.08.2013), s.1.

Türkiye'de, 1999 yılı Aralık ayında, uluslararası finans kuruluşlarınca desteklenmekte olan döviz kuruna dayalı bir istikrar programı başlamıştır. Bunun nedeni, kronik enflasyon, yüksek reel faiz oranları ve borç dinamiklerinin bozulmasıyla ülke ekonomisini yaşadığı sorunlardan kurtarıp, istikrara kavuşturmaktır. [117] Kamu sektörü dış borç öderken ortaya çıkan açığını iç piyasalardan karşılamakta ve reel faiz oranı yüksek, dolayısıyla enflasyon oranları da yüksek seviyedeydi.

Kamu finansmanının sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, kamu açıklarının piyasalardaki baskısının azaltılması, reel faizleri makul bir düzeye indirme, enflasyonu tek haneli rakamlara düşürme ve yapısal reformlarda gerçekleştirerek ekonomiyi sürdürülebilir bir büyüme ortamına kavuşturmak, IMF destekli programın amaçları arasındadır. [118] Enflasyonu Düşürme Programı" kapsamında yer alan üç temel unsur; disiplinli kamu maliyesi uygulamak suretiyle faiz dışı fazlanın sağlanması, yapısal reformların gerçekleştirilmesi ve özelleştirmenin hızlandırılması, enflasyonun düşürülmesine odaklanmış bir kur ve para politikası uygulanması, enflasyon hedefi ile uyumlu bir gelirler politikası yürütülmesidir.[119]

" *Programın uygulanmasında kamu açıklarını daraltma ve yapısal reformlar alanında önemli adımlar atılmıştır. Bu kapsamda yeni bir Bankalar Kanunu hazırlanmış, sosyal güvenlik sistemi yeniden düzenlenmiş, mali durumu bozulan bankalara devlet tarafından el konulması kararlaştırılmış, bankaların gözetim ve denetiminden bağımsız bir kurum oluşturulmuş, bankacılık sektörünün yapısını güçlendirmek amacıyla sistemdeki mali bünyesi zayıf bankalar devlet kontrolüne alınmıştır. 2000 yılının ikinci yarısına kadar uygulamaya konulan istikrar programı başarılı bir şekilde yürütülmüştür. Fakat enflasyonun programda öngörüldüğü hızla düşmemesi sonucunda Türk Lirasının beklenenin üzerinde reel değer kazanması, iç talepte görülen hızlı canlanma, ham petrol, doğal gaz gibi enerji fiyatlarında artış, Euro/$ paritesindeki gelişmeler sonucunda 2000 yılında cari işlemler açığı öngörülen düzeyin önemli ölçüde üzerine çıkmıştır. Bu gelişme iç ve*

[117] Süreyya Serdengeçti, "Şubat 2001 Krizi Üzerine Düşünceler: Merkez Bankası Bakış Açısından Çıkarılacak Dersler", *ODTÜ VI. Uluslararası Ekonomi Konferansı*, Ankara 2002.
[118] Metin Toprak, *Küreselleşme ve Kriz: Türkiye ve Dünya Deneyimi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2001, s. 181.
[119] TBB, *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye' de Bankacılık Sistemi 1958-2007*, s. 34.

dış piyasalarda mevcut kur sisteminin sürdürülebilirliği ve cari işlemler açığının finansmanı konusundaki endişeleri arttırmıştır."[120]

Enflasyonla Mücadele Programı bankacılık sisteminin bilanço yapısının şekillenmesinde de önemli ölçüde etkili olmuştur. Bankacılık kesimi faiz oranlarının daha da düşük seviyelere geleceği yönündeki beklentiyle, yüksek faizli kaynaklara uzun süreli bağımlı kalmamak yönünde hareket etmiştir. Bu dönemde, döviz sepeti hedeflenen enflasyona göre belirlenerek önceden açıklanmış, bu durumda yabancı para cinsinden kaynakları Türk Lirası cinsinden kaynaklara göre daha cazip hale gelmiştir. Bu çerçevede, bankaların bir bölümü kaynaklarının kısa vadeli ve döviz cinsinden, kullanımlarının ise uzun vadeli ve Türk Lirası cinsinden gelişmesi yönünde bir eğilim içine girmeye başlamıştır.[121]

2000 yılının ikinci yarısında Türkiye'de dış kaynak girişi azalmıştır. Türk Telekom'un satışında yaşanan sorunlar ve Türk Hava Yolları'nın satışında yaşanan gecikme, kamu bankalarının düzenlenmesinde yaşanan sorunlar, programın uygulanmasında gösterilen kararlılığın azalması, Arjantin ekonomisindeki gelişmelerin de etkisiyle, uluslararası sermaye gelişen piyasalara giriş yapma konusunda daha dikkatli davranmıştır.[122]

2000 yılının sonunda bankalar döviz açık pozisyonlarını azaltmak istemişlerdir. Bankaların döviz talebi, Türk Lirasına olan talepte artışa yol açmış ve faizler üzerinde yukarı doğru bir baskı oluşmuştur. Para programı kapsamında net iç varlıklar hedefini aşmamaya çalışan Merkez Bankası faizlerdeki yükselişe fazla müdahale edememiş, Hazine bonosuna yüksek ölçüde yatırım yapmış olan bankalar, bankalar arası para piyasasında borç bulmada güçlük yaşamıştır. Piyasada likidite darlığı yaşanmaya başlamıştır ve faizler daha da artmıştır. Hazine bonosuna yatırım yapmış olan yabancı yatırımcılar, ileride bu bonoları satamayacaklarını düşünerek piyasadan çıkmaya başlamışlardır. Yabancı yatırımcıların ülkeden çıkışıyla, Merkez Bankası 6 milyar Dolar civarında döviz satışında bulunmuş ve rezervler azalmıştır. Merkez Bankası bu aşamada da piyasalardaki gelişmelere yeterli derecede müdahale edememiş, programın öngördüğü şekilde, faiz artışıyla birlikte Merkez Bankası'na

[120] Sudi Apak- Ayhan Aytaç, *Küresel Krizler(Kronolojik Değerlendirme ve Analiz)*, Avcıol Basım Yayın, İstanbul 2009, s.123-124.
[121] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Raporu*, s. 8.
[122] Sudi Apak- Ayhan Aytaç, 2009,s.124.

döviz satışı gerçekleşmemiş ve döviz talebi daha da artmıştır. Kasım ayı sonunda faizler %1000'lere kadar yükselmiştir. [123]

Yapısal uyum düzenlemelerinde yaşanan gecikmeler, Dünya Bankası'nın vereceği mali sektör uyum kredisinin askıya alınışı, enflasyonun beklenen hızda gerilememesi, kamu mal ve hizmetlerine enflasyon oranında zam yapılması, iç talebin rağmen kontrol altına alınamaması sonucu, yıl sonuna doğru ekonomik görünüm bozulmaya başlamıştır.2000 yılı Kasım ayında bankacılık sektörü ciddi bir sarsıntı geçirmiştir. Dezenflasyon Programı kur riski artışını teşvik etmiş, gerileyen enflasyon ve faiz oranlar paralelinde bankaların likidite risklerini artırmaları, ekonomik faaliyetin canlanmasıyla beraber kredi riskinin artması ile birlikte bankalar Kasım 2000 dalgalanmasında önemli sorunlarla karşılaşmışlardır.[124]

2000 yılın Kasım ayında yaşanan kriz sonucu faiz oranlarının önemli ölçüde yükselmesi, aşırı gecelik borçlanma ihtiyacında olan kamu bankaları ile TMSF kapsamındaki bankaların mali yapılarını daha da bozmuştur.[125]

Kasım krizi sonrasında yürürlükte olan Stand By düzenlemesinin sağladığı 7,5 milyar Dolar değerindeki ek rezerv desteği konusunda IMF ile anlaşma sağlanmıştır ve mali piyasalardaki dalgalanmaların bir kısmı giderilmiştir. Bu sayede Merkez Bankası'nın döviz rezervlerinde artış sağlanmış ve faiz oranları önemli oranda gerilemiştir. Şubat ayı Hazine ihalesi öncesin olumsuz gelişmeler yaşanan olumsuz gelişmelerle uygulanmakta olan programa ve kur çıpasına güven yitirilmiştir. Döviz talebi önemli artmıştır. Merkez Bankası bu döviz talebine karşı likiditeyi kontrol etmeye çalışmış, ancak kamu bankalarının günlük aşırı likidite ihtiyaçları sonucunda sistemde kilitlenmiştir. Uygulamadaki döviz kuru sistemi terk edilerek Türk Lirası dalgalanmaya bırakılmıştır.[126]

Ekonomide yaşanan dolarizasyon artmış, iç talep hızlıca azalmıştır ve kriz daha fazla derinleşmiştir. Faiz oranları %1000'lerin üzerine çıkmış, Merkez Bankası'nın net iç varlıklar hedefinden taviz vermemesi krizi derinleştirmiştir.[127]

---

[123] Sudi Apak- Ayhan Aytaç, 2009, s.124.
[124] TBB, *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye' de Bankacılık Sistemi 1958-2007*,s. 18.
[125] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Raporu,* s. 8.
[126] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Raporu,* s. 8.
[127] Sudi Apak-Ayhan Aytaç, 2009, s.125.

Kriz sonunda işsizlik artmıştır. Ticaret hacmindeki düşüş nedeniyle, kapanan firma sayısı ve tasarruf amaçlı işten çıkarmalar buna sebep olmuştur.

Kasım ve Şubat krizlerinde bankacılık sektörü büyük boyutlarda zarar etmiştir. Dalgalı kur sistemine geçilmesi sonucunda Doların 1,3 milyon Türk lirasına yükselmesi dövizdeki açık pozisyonları nedeni ile bankalarda bir başka zararın oluşmasına yol açmıştır. Kasım ve Şubat krizlerinin bankacılık sektöründe neden olduğu zararın tahminlere göre yaklaşık 25 milyar Dolar olduğu belirtilmiştir. Ancak bu zararın nasıl oluştuğu tam olarak açıklanmamıştır.[128] Ekonomi 2001 yılında reel bazda yüzde 9,4 küçülmüş, işsizlik oranı 2000 yılı sonuna göre, yüzde 6,3'den yüzde 8,5'e yükselmiştir. Tüketici fiyatları bazında yıllık enflasyon yüzde 39'dan yüzde 69'a çıkmış, kamu kesimi açığının GSMH'ya oranı yüzde 11,9'dan yüzde 16,5'e yükselmiştir. 2001 Krizini izleyen dönemde uygulamaya konulan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı kapsamında çok sayıda banka TMSF'ye devredilmiş veya kapatılmıştır. [129]

Kriz sonrasında, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, Nisan 2001'de ekonomideki yapısal sorunları gidermek ve finansal sistemin mali yapısını güçlendirmek amacıyla uygulamaya konulmuştur. Programın ana unsurlarından biri de bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması şeklindedir.

3.2 2001 Ekonomik Krizi Sonrası Düzenlemeler

2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonra hızlı bir şekilde Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulamaya konulmuştur. Bu programla eş zamanlı olarak krizden en çok zararı gören sektör olan bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması ve sistemin aksaklıklarının giderilmesi için Bankacılık Yeniden Yapılandırma Programı uygulamaya konulmuştur.

[128] Sudi Apak-Ayhan Aytaç, 2009, s.125.
[129] TBB, *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye' de Bankacılık Sistemi 1958-2007*,s.35.

3.2.1 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

Türkiye, Şubat 2001'de yaşanan ekonomik krizin ardından, Mayıs 2001'de "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" ilan edilmiştir. Programın ana unsurları: Enflasyonla etkin mücadeleyi ve fiyat istikrarını sağlayacak bir para politikası uygulamak, disiplinli bir maliye politikası uygulamak, başta bankacılık sektörü olmak üzere, finansal sektörün mali yapısını güçlendirmek, ekonominin bütün birimlerinde etkinlik, esneklik ve şeffaflık sağlayacak yapısal düzenlemeleri gerçekleştirmek olarak belirlenmiştir.[130]

Program kriz sonrası oluşan güvensizliği yok etmek ve istikrar sağlamak; ekonomi, kamu yönetimi alanlarında düzenlemeler sağlayarak, bu alanlarda kalıcı düzenlemeler gerçekleştirmeyi, yolsuzlukla mücadeleyi, piyasalarda yeniden güven veren bir ortamı, toplumsal refah ve güveni amaçlamıştır. Programın nihai amacı ise şu şekilde belirtilmiştir:

"…Ekonomide sürdürülebilir bir gelişme ortamını sağlayarak kaynak kullanma sürecindeki verimliliği artırmak, dışa açık bir yaklaşımla piyasa koşullarında rekabet gücümüzü geliştirmek ve böylece ekonomide büyümeyi, yatırım ve istihdamı artırarak halkımızın geleceğe umutla bakmasını ve refah düzeyini kalıcı bir biçimde yükseltmek olacaktır." [131]

Programın alt hedefleri ise enflasyonla mücadeleyi dalgalı kur rejimi eşliğinde devam ettirmek; bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması, sektörün reel sektörle ilişkisinin sağlanması; kamu finansman dengesinin sağlamlaştırılması; enflasyonla uyumlu gelirler politikası uygulamak ve bunların uygulanabileceği alt yapının düzenlenmesi, şeklinde sıralanabilir.

Program çerçevesinde mali sektörün yeniden yapılandırılması, devlette şeffaflığı arttırılması ve kamu finansmanının güçlendirilmesi, ekonomide rekabet ve etkinliğin arttırılması, sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi şeklinde sıralanan dört ana alanda 15 adet yasal düzenleme yapılmıştır. Bu dört ana alanın altında sıralanan

[130] TBB, *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye' de Bankacılık Sistemi 1958-2007*,s.35.
[131] TCMB, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/tarihce.html, (07.05.2013).

düzenlemeleri yanında Bütçe Kanunundaki Değişiklikler ve 15 Bütçe ve 2 Bütçe Dışı Fonun Kapatılması düzenlemeleri de programda yer almıştır.[132]

Programın ayrıldığı dört alandan biri olan, mali sektörün yeniden yapılandırılması alanında bankacılık sektörü düzenlemeleri ağırlıklı olarak yer almaktadır. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı sonrası, Bu program dahilinde "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" uygulamaya konulmuştur.

3.2.2 Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı 15 Mayıs 2001 tarihinde açıklanmıştır. Program aracılık fonksiyonuna odaklı bir şekilde, iç ve dış şoklara dayanıklı ve uluslararası ölçekte rekabet edebilir bir bankacılık sektörünü amaçlamıştır. Öncelikli olarak, krizlerin bankacılık sektöründe yaratmış olduğu hasarın giderilmesi ve sistemin zayıf bankalardan arındırılarak sağlam bir temel üzerine kurulması şeklinde belirlenmiştir.[133]

Programının temel amacı, mali sistem içinde bir istikrarsızlık unsuru olan kamu bankalarını düzenlemek, mali sistemin istikrara kavuşturulması ve kamu maliyesindeki yüklerinin azaltılması için, TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarını kısa sürede çözmek ve krizlerden olumsuz yönde etkilenen bazı özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşmalarını sağlayacak düzenlemeleri hayata geçirmektir.[134] Program, bankacılık sektöründe mali ve operasyonel yeniden yapılanma ve gözetim ve denetim çerçevesini güçlendirici, sektörde etkinlik ve rekabet gücünü artırıcı yasal ve kurumsal düzenlemeler şeklinde iki ana unsurdan oluşmaktadır. [135]

---

[132] TCMB, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/tarihce.html, (07.05.2013) s.21.
[133] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, Çalışma Tebliği, Aralık 2009, Baskı 2, s.11.
[134] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*, Mayıs 2001, s.13.
[135] TMSF, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Basın Bildirisi*, http://www.tmsf.org.tr/documents/ilanlar/tr/yapilandirmaprogrami.html(02.08.2013)

3.2.2.1 Mali ve Operasyonel Yeniden Yapılandırma

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik diğer çalışmalar (Kamu bankaları, TMSF bünyesindeki bankalar ve özel bankalar olmak üzere üç ana grupta ele alınmaktadır.[136]

3.2.2.1.1 Kamu Bankaları İle İlgili Düzenlemeler

Kamu bankalarının 2001 yılı sonunda 17,5 milyar dolara ulaşan görev zararları tasfiye edilmiş ve buna yol açan düzenlemeler kaldırılmıştır. Kamu bankaları kanalıyla verilecek desteklerin sağlanacağı kaynakların bütçeye konulacak ve bankalara önceden aktarılacaktır.[137]

Kamu bankalarıyla ilgili yapılan düzenlemeler; Merkez Bankasına olan gecelik yükümlülüklerin sınırlandırılması, Merkez Bankası dışında gecelik yükümlülüklerin kaldırılması, kamu bankalarının bilançolarının küçültülmesi, görev zararlarının tasfiyesi ve yeni görevler için bütçeye önceden ödenek konulması, sermaye yapılarının güçlendirilmesi için ek kaynak aktarılması, bu bankaların ortak ve profesyonel yönetim kurulunca yönetilmesi, Emlak Bankası'nın tasfiye edilmesi ve Ziraat Bankası'na devri Vakıflar Bankası'nın özelleştirilmesi, Ziraat ve Halk Bankalarının 3 yıl içerisinde özelleştirilmesi, verimsiz şubelerin kapatılması ve personel azaltımı için emekliliğin teşvik edilmesi şeklinde sıralanmıştır.[138]

2000 ve 2001 yıllarında, dönemlerinde faiz oranlarındaki artış nedeniyle kamu bankalarının fonlama ihtiyaçları artmış, görev zararları büyümüştür. bu bankaların günlük borçlanmalarının azaltılması için bir program uygulanmaya başlamıştır. Hazine, kamu bankalarına görev zararları alacakları karşılığında değişken faizli menkul kıymet vermiştir.

---

[136] TCMB, *Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*, s.15.
[137] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, s.12.
[138] TMSF, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Basın Bildirisi,* http://www.tmsf.org.tr/documents/ilanlar/tr/yapilandirmaprogrami.html(02.08.2013)

"*…Bu çerçevede kamu bankalarına 2001 yılı içinde verilen tahvillerin tutarı 23 katrilyon liradır. Böylece, kamu bankalarının görev zararları ve bu zararlara tahakkuk etmiş faiz tutarlarının tamamı tasfiye edilerek kamu bankalarının bilançolarının küçültülmesi ve etkin bir biçimde çalışması yönünde önemli bir adım atılmıştır. .. Kamu bankaları aldıkları bu kağıtlar karşılığında belirli bir program dahilinde Merkez Bankası'ndan repo veya satış yoluyla likidite temin etmekte ve diğer bankalar ile banka dışı kesime olan gecelik yükümlülüklerini azaltmaktadırlar. Nitekim, 16 Mart 2001 itibariyle 8,5 katrilyon lira civarında olan kamu bankalarının Merkez Bankası dışındaki kaynaklardan kısa vadeli borçlanması, 4 Mayıs itibariyle 1,3 katrilyon liraya gerilemiştir"*[139] Bu kamu kesiminin borçlanma maliyetlerini azaltıp, borçlanma vadesinin uzatılmasının sağlanmasına neden olmuştur."

Bu dönemde bankaların yasal sermaye yeterliliği rasyolarını tutturabilmeleri içi, Ziraat Bankasına 217,6 trilyon lira, Halk ve Emlak Bankalarına sırasıyla 67,2 ve 40,8 trilyon Türk lirası tutarında nakit sermaye ödemesi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, sermayelerine mahsuben Emlak Bankasına 624 trilyon lira, Halk Bankasına ise 900 trilyon lira değerinde kağıt verilmiştir.[140]

Kamu bankalarının likidite problemlerinin giderilmesi için önlemler alınmıştır. Kanunlardan kaynaklanan görev zararlarına ilişkin 97 adet kararname yürürlükten kaldırılmıştır.

Gerekli hallerde kamu bankaları vasıtasıyla ödenecek destekler için gerekli olan kaynaklar bu bankalara önceden aktarılacaktır. 2001 yılında bütçesine 400 trilyon lira ödenek konulmuştur.[141] Yeniden yapılanmaları sonrasında kamu bankalarının BDDK düzenlemelerine tamamen uymaları sağlanacaktır. Hazine, bu bankaların karlılık, nakit akış ve likidite durumlarını yakından takip edecektir.[142]

Kamu bankaları, yeniden yapılandırma ve özelleştirme planları nedeniyle, organizasyon, teknoloji, ürün, insan kaynakları, krediler, mal kontrol, planlama, risk

[139] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*, s.13.
[140] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*, s.14.
[141] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*, s.14.
[142] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*, s.15.

yönetimi ve bankacılık hizmetleri konularında da çağdaş bankacılığın ve uluslararası rekabetin gereklerine göre yeniden yapılandırılmıştır.[143]

3.2.2.1.2 Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Bankaları İle İlgili Düzenlemeler

Fondaki bankaların sorunlarının kısa sürede çözülmesi, mali sistemin istikrarı ve bu bankaların kamu maliyesine getirdikleri yükün azaltılması bakımından önem taşımaktadır.[144]

TMSF Bünyesindeki bankalarla ilgili düzenlemeler; ortak yönetimin sağlanması ve birleştirilmesi; Merkez Bankasıyla yapılanlar hariç gecelik yükümlülüklerin kaldırılması ve Merkez Bankasına olan gecelik yükümlülüklerin sınırlandırılması; bilanço yapılarının düzeltilip, sermaye yapılarının güçlendirilmesi; mali-mali olmayan iştirakler ile araç ve taşınır mallarının satışı; kötü aktiflerin fon bünyesindeki tahsilat dairesine devri; şube ve personel sayısının rasyonalizasyonu; alacaklarının tahsil kabiliyetinin artırılması; 2001 yılı sonuna kadar Fon bankalarının satış ve tasfiye yolları ile çözümlenmesi şeklindedir.[145]

Bu bankalar, krizler sonucu toplam aktif ve pasif büyüklükleri açısından bankacılık sektörünün beşte birini oluşturmaktadır. TMSF' ye devrolan bu bankalarda likidite ve sermaye yetersizliği sorununun yanında büyük ölçüde hakim ortak istismarıyla da karşılaşılmıştır.[146]

TMSF bünyesindeki banka sayısı, 1998 yılı sonunda 2, 1999 yılında 8, 2000 yılı sonunda ise 11 olmuştur. Fon kapsamındaki bankalardan 4'ü olan Egebank, Yurtbank, Yaşarbank ve Bank Kapital 26 Ocak 2001 tarihinde Sümerbank bünyesinde birleştirilmiştir. Şubat ve Mart aylarında Ulusal Bank ve İktisat Bankası Fon bünyesine alınarak, Ulusal Bank Sümerbank bünyesinde birleştirilmiştir. 10 Mayıs itibariyle TMSF bünyesinde 8 adet banka bulunmaktadır. Demirbank

[143] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, s.12.
[144] TCMB, *Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*, s.16.
[145] TMSF, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Basın Bildirisi*, http://www.tmsf.org.tr/documents/ilanlar/tr/yapilandirmaprogrami.html(02.08.2013)
[146] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, s.14.

dışındaki Fon bankalarının yönetimi Ortak Yönetim Kurulu çatısı altında toplanmıştır.[147]

2001 yılı Mart ayında, 5,2 milyar Türk lirası olan TCMB dışındaki kısa vadeli yükümlülükler sıfırlanmıştır. Söz konusu tarihte TCMB' ye olan 2,6 milyar TL tutarında kısa vadeli yükümlülükler, 2002 yılı içerisinde sıfırlanmıştır.[148] Bu bankaların yabancı para açık pozisyonları, dövize endeksli kamu kağıtları etkisiyle, 2001 yılında 4,5 milyar dolar iken, ağustos 2003 de 63 milyon dolara gerilemiş ve aynı ayın sonunda sıfırlanmıştır.

Yapılan kanun değişiklikleri ile TMSF bünyesinde bulunan bankaların alacak tahsil kabiliyeti arttırılıp, tahsil süresinin hızlandırılması, bu bankaların kötü aktiflerinin etkin şekilde ve tek bir merkezden yönetilmesi amaçlanmıştır.

TMSF' ye devredilen bankaların çözüm süreci oldukça bir şekilde, ortalama 14 ayda gerçekleştirilmiştir.[149]

Bu bankalara ait mevduatın yaklaşık 3 milyar dolarlık bölümü DİBS verilmek suretiyle ihale ile diğer bankalara devredilmiştir. B uygulama, dünyada bu büyüklükte ve etkin olarak yapılan ilk uygulamadır. TMSF bankalarının 2,4 milyar dolarlık mevduat dışı yabancı para yükümlülükleri, kamu bankalarına devredilmiştir.[150]

3.2.2.1.3 Özel Bankalarla İlgili Düzenlemeler

2000 ve 2001 yıllarında yaşanan finansal krizler, kamu ve fon bankaları dışındaki bankaları da olumsuz etkilemiştir. Özel bankalar bu dönemde, önemli kayıplarla karşılaşmış ve mali sisteme karşı genel bir güvensizlik ortaya çıkmıştır. Makroekonomik koşulların iyileşmesiyle, ekonomideki birimlerin mali sisteme ve mali piyasalardaki aktörlerin birbirlerine karşı güveninin yeniden sağlanmasına çaba

[147] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Raporu*, s.15.
[148] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, s.13.
[149] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi,* s.14.
[150] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, s.16.

gösterilmiştir. Yeniden yapılandırılan kamu ve TMSF bünyesindeki bankaların Türk lirası fonlar üzerinde yarattığı baskı, orta vadede önemli oranda azalmıştır. Böylece özel bankaların fonlama maliyetleri düşmüş ve bu bankaların yurtiçinden kullanabilecekleri kaynaklar artmıştır.[151]

Bankacılık sektöründeki yeniden yapılandırma sürecinde özel bankalarla ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler; krizden sonra bu bankalardan günlük bilgi alınması, faaliyetlerinin yakından takip edilmesi; BDDK'nın bu bankalarla görüşmeler yaparak, sektördeki sorunların, bu bankaların krizden etkilenme derecelerinin ve çözüm önerilerinin tespit edilmesi; sermaye artırımı ya da benzer kredi temini ve yeniden yapılanma stratejilerini içeren taahhüt mektuplarının alınması; bu bankaların sermaye artışı, birleşme, şube ve personel sayılarının rasyonalize edilmesi, maliyetlerin düşürülmesi, yoğunlaşmış kredilerinin yeniden yapılandırılması, hisselerinin yerli ve yabancı ortaklara satışı konusunda önlemler alınmasıyla ilgili taahhütlerin alınması şeklinde olmuştur.[152]

Özkaynakları krizler nedeniyle erozyona uğrayan ve düşük enflasyon ortamında özellikle özkaynağa dayalı faaliyette zorlanan bankaların karşılaştığı vergi engelleri kaldırılması suretiyle yeniden yapılanmaları teşvik edilmiştir. Banka ve iştiraklerinin devir ve birleşmelerine vergi teşvikleri getirilmiştir.[153]

İç borç takası işlemiyle özel bankaların özel bankaların yabancı para pozisyon açıkları önemli ölçüde azalmıştır.200 yılında 8,4 milyar dolar olan özel banka bilanço içi yabancı para pozisyon açıkları 2001 yılı sonunda 1,5 milyar dolara inmiştir. 2003 yılında İmar Bankası'nın her türlü bankacılık izinleri kaldırılarak, banka Fon'a devredilmiştir.

---

[151] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, s. 17.
[152] TMSF, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Basın Bildirisi*, http://www.tmsf.org.tr/documents/ilanlar/tr/yapilandirmaprogrami.html(02.08.2013)
[153] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, s.17.

3.2.2.2. Gözetim ve Denetim Çerçevesinin Güçlendirilmesi Kapsamında Düzenlemeler

Bankacılık sektörünün mali ve operasyonel yapılarının düzenlenmesinin yanında, sektörü daha etkin, daha rekabetçi bir yapıya kavuşturmak ve sektörde dayanıklılığı sağlamak için yasal ve kurumsal düzenlemeler de uygulamaya konulmuştur.

Bankalar Kanunu'nda gerçekleştirilen değişiklikler içinde yasal düzenlemelerin bir bölümü yer almıştır. Konsolide özkaynak tanımı getirilerek, bankaların mali olmayan iştiraklerine sınırlama getirilmiş, kredi tanımı genişletilmiş ve kredi karşılıklarının gider sayılması konusunda açıklık kazandırılmıştır.[154]

Bankaların mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa iştirakleri kendi özkaynaklarının en fazla yüzde 15'i, bu iştiraklerin toplam tutarı ise banka özkaynaklarının yüzde 60'ı ile sınırlandırılmaktadır. Vadeli işlem, opsiyon sözleşmeleri ve benzeri diğer türev ürünler kredi tanımına dahil edilmektedir. Özel karşılıkların kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider sayılması konusuna açıklık kazandırılmaktadır.[155]

BDDK tarafından yapılacak düzenlemeler ise şunlardır:[156]

1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmek üzere Muhasebe Uygulama Yönetmeliği yayınlanacaktır. Yönetmelikle repo işlemlerinin bilanço içine alınması, finansal araçların değerlemesine, sınıflandırılmasına ve riske karşı korunma amaçlı finansal işlemlere ilişkin esasları içeren 39 nolu standart da dahil olmak üzere Uluslararası Muhasebe Standartları'nın temel ilkelerinin benimsenmesi amaçlanmaktadır.

---

[154] BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*, s.20.
[155] TMSF, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Basın Bildirisi,* http://www.tmsf.org.tr/documents/ilanlar/tr/yapilandirmaprogrami.html(02.08.2013)
[156] TMSF, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Basın Bildirisi*, http://www.tmsf.org.tr/documents/ilanlar/tr/yapilandirmaprogrami.html(02.08.2013)

"Krizden çıkış sürecinde, Muhasebe Uygulama Yönetmeliği, bankacılık sisteminin yapısal anlamda yeniden yapılandırılmasında büyük rol oynamıştır. Bankalar Kanunu'nun 13'üncü maddesi uyarınca bankaların hesap ve kayıt düzeninde saydamlık ve yeknesaklığın sağlanması, işlemlerinin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerinin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, mali tabloların zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, bunların bağımsız denetime tabi tutulması, raporlanması ve yayımlamasına ilişkin ilkeleri belirleyen Muhasebe Uygulama Yönetmeliği, 22 Haziran 2002 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak 1 Temmuz 2002 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Muhasebe Uygulama Yönetmeliği'ne ilişkin tebliğler 22 Haziran 2002 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır."[157]

Kredilerde risk yoğunlaşmasını önlemek üzere bir gruba kullandırılacak kredi limitlerinin hesabında doğrudan ve dolaylı krediler birlikte dikkate alınacak ve risk grubu tanımı yapılacaktır.

1 Ocak 2002'de işlerlik kazanması öngörülen Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemi oluşturma süreci yakından izlenecektir.

Sermaye yeterliliği hesabında 1 Ocak 2002'den itibaren solo bazda, 1 Temmuz 2002'den itibaren de konsolide bazda piyasa risklerinin dikkate alınması ile ilgili uygulamaya başlanacaktır.

" ...Bankacılık sektöründeki kötü aktifler sorununun çözümlenmesi ve özel bankaların erozyona uğrayan sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla hazırlanan 4743 sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 31 Ocak 2002'de yürürlüğe girmiştir. Söz konusu yasayla; (1) özel sermayeli mevduat bankalarına belirli şartlar çerçevesinde ve bir defaya mahsus olmak üzere ana sermaye ve/veya katkı sermaye desteği sağlanması, (2) bankaların tahsili gecikmiş alacaklarını çözüme kavuşturmak ve aktiflerine akışkanlık kazandırmak amacıyla varlık yönetim şirketlerinin kurulmasının desteklenmesi ve (3) reel sektörün mali kesime olan borçlarının gönüllülük esası çerçevesinde yeniden yapılandırılmasının (İstanbul Yaklaşımı)

[157] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, s.19.

teşvik edilmesi olmak üzere üç yeni araç geliştirilmiştir. Ayrıca, adı geçen yasa ile, kamu bankaları, TMSF ve BDDK açısından önemli düzenlemeler sağlanmıştır.''[158]

Bankaların iç ve dış denetimi önemsemeleri, bağımsız dış denetimler sırasında iç kontrol ve risk yönetimi sistemleri ile kredi portföyü ve piyasa risklerinin de incelenmesi özendirilecektir.

Diğer ülkelerin denetim birimleri ile yapılmakta olan anlaşmalar ve sağlanacak işbirliği ile bankalar veya hakim ortakları tarafından kurulmuş olan off-shore bankalar sıkı denetim altına alınacaktır. Bankaların yurtdışı şubeleri de yerinde denetime tabi tutulacaktır.

Denetim çerçevesinin iyileştirilmesine yönelik sürecin ilk önemli düzenlemelerinden biri olan, Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik, 30 Haziran 2001 tarihinde yayınlanmıştır. İzleyen günlerdeki diğer bir önemli düzenleme, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetmeliği'nin 3 Ağustos 2001 tarihinde yenilenmesi olmuştur. Yeni Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetmeliği ile, TMSF' nin idari yapısı ve kapasitesinin güçlendirilmesine olanak sağlanmıştır.[159]

Bankacılık sistemine ilişkin bu düzenlemelere ek olarak, özel finans kurumlarının kurumsal yapılarının güçlendirilmesi ve ticari bankalara benzer bir düzenleme yapısının oluşturulması amacıyla, 4672 sayılı Yasa ile, Türkiye Özel Finans Kurumları Birliği oluşturularak, Birliğe Özel Finans Kurumlarındaki tasarrufların korunması amacıyla"Güvence Fonu" kurma ve güvence fonuna ilişkin usul ve esasları belirleme yetkisi verilmiştir. Ayrıca, özel finans kurumlarının kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin esas ve usulleri düzenleyen Yönetmelik 20 Eylül 2001 tarihinde yayımlanmış ve Özel Finans Kurumları Birliği Statüsü, 26 Ekim 2001 tarihinde yayımlanan Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulmuştur.[160]

---

[158] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, s.18.
[159] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, s.17.
[160] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, s.18.

Süreci güçlü bir vurgu ile tamamlayan düzenleme ise, Bankalar Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 5020 Sayılı Kanun olmuştur. 5020 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle, bankaların mali yapısının bozulmasında, tasarruf sahiplerinin ve kamunun haklarının zarara uğramasında ve finansal sistemin istikrarının tehlikeye girmesinde sorumluluğu olanların etkin bir şekilde cezalandırılabilmesine; ortaya çıkan zararın sorumlulardan tahsil edilebilmesini ve bu hususlarda caydırıcılığın tesis edilebilmesine güçlü bir zemin oluşturulmuştur.[161]

Bankacılık sektöründe etkinlik ve rekabet gücünü artırmak amacıyla düzenlemeler ise şunlardır: [162]

-Uzun vadeli tasarrufları özendirecek şekilde, gelir vergisi stopaj oranları ve munzam karşılık uygulamalarının gözden geçirilmesi,

-Banka iştiraklerinin birleşmelerinde de 4605 sayılı kanunda yer alan vergi avantajlarının uygulanması,

-Gayrimenkul ve iştirak hissesi satışından doğan kazançlarla ilgili istisnadaki asgari iki yıl elde tutma şartının kaldırılması ve istisna edilen tutar üzerinden yapılan gelir vergisi stopaj kesintisinin düşürülmesi konularında ilgili Kuruluşlarla ortak çalışmalar yürütülmektedir.

3.3. Basel Kriterleri ve Bankacılık Sektörüne Etkileri

Dünyada yaygın bir risk ölçüm sistemi olan Basel Kriterleri Türk Bankacılık sektörününde de uygulamaya konulmuştur. Basel-I'in eksik ve yetersiz kalması nedeniyle geliştirilen standartlar ülkelere uluslararası bir risk ölçüm standartı ve finansal sistemin iyileştirilmesi olanakları sunmaktadır. Banka risklerini azaltarak sektörün daha güçlü bir yapıya gelmesi beklenmektedir.

[161] BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, s.18.
[162] TMSF, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Basın Bildirisi*, http://www.tmsf.org.tr/documents/ilanlar/tr/yapilandirmaprogrami.html(02.08.2013)

3.3.1. Basel-I Kriterleri

Basel kriterlerinin ortaya çıkışı bankaların denetim ihtiyaçlarından doğmuştur. Sermaye yeterliliği bankacılık sektöründe denetimin gerekli olduğu en önemli alanlardan biridir. Uluslararası ödemeler bankası olan BIS bünyesinde, 1970 - 74 arası yaşanan krizlerden olumsuz etkilenen bankacılık sektörünün iyileştirilmesi için Basel Komitesi kurulmuştur. BIS İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lerde yaşanan petrol krizine kadar Bretoon Woods Sistemi'nin uygulanması için çalışırken kriz sonrası uluslararası borç krizinin aşılmasını hedeflemiştir. Kriz sonrası olumsuz havadan etkilenen bankacılık sisteminin düzenlenmesi için Basel çalışmaları başlamıştır. Komite kararlarının bir yaptırım gücü olmamasına rağmen bankacılık faaliyetlerinin uluslararası düzeyde gelişmesi, risklere karşı dayanıklılık sağlanması ve bankaların sermaye yeterliliğini sağlamak için kriterler ülkeler tarafından kabul edilmiştir.

1974 yılında, Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesinde faaliyet gösteren, Basel Bankacılık Komitesi oluşturulmuştur. Bu komitenin amacı, bankacılık denetimiyle ilgili önemli noktaların anlaşılmasının kolaylaştırılması ve dünya genelinde bankacılık denetiminin kalitesinin iyileştirilmesidir. Komite, Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD'nin dahil olduğu 13 ülkenin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinin yetkililerinden oluşmaktadır. Ulusal sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda asgari bir standart oluşturmak amacıyla komite tarafından Basel-I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını 1988 yılında yayımlamıştır.[163]

Uluslararası ortak bir standart sağlamanın en önemli nedeni, bazı ülkelerdeki düzenlemelerin diğer ülkelere göre daha sıkı olması ve bu durumun haksız rekabete yol açmasıdır. Düzenleme konusunda zayıf ülke bankaları, düzenlemelerin daha sıkı olduğu ülke bankalarına göre daha az sermaye maliyetine

[163] İbrahim Arslan, "Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 18, 2007, s.50-51.

sahiptirler. Böylece, zayıf düzenlemeye sahip ülkelerin bankaları, müşterilerine düşük ücretle hizmet sunabiliyorlardı.[164]

Basel uzlaşısı, uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların varlıkları ve tuttukları sermaye arasında risk esasına dayalı bir ilişki kurulmasını sağlamaya çalışır. Basel-I, bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşabileceği maliyetleri en aza indirgemek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerinde odaklanmıştır.[165]

Komite resmi olarak kanun ve kurallar koyma yetkisine sahip değildir. Bankacılık sektörü düzenlemeleri ile ilgili tasarı ve teklifler üreterek, bunları tartışmaya açabilmektedir. Bu düzenlemeler tavsiye niteliğindedir, düzenlemelerine uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri, uluslararası platformda dışlanmakta, risk primleri de olumsuz yönde etkilenmektedir.[166]

Birçok ülkede farklı kurallarla uygulanmakta olan sistemler, komite tarafından uluslararası platforma duyurulan sermaye yeterliliği düzenlemesi ile tekdüze hale gelmiştir. Bu düzenlemeye 1996 yılında piyasa riski hesaplaması da eklenmiştir. Basel-I düzenlemesi adı verilen bu düzenleme, başta G-10 ülkeleri ve birçok ülkenin denetim otoritesince kabul edilmiştir.[167] Basel-I, uluslararası faaliyet gösteren bankaların riskli faaliyetleri ile tuttukları sermaye arasında bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Basel-I' de "Cook Rasyosu" olarak bilinen bir sermaye yeterliliği tanımı yapılmıştır. [168]

Bankaların bilanço içi ya da dışı pozisyonlarında piyasa fiyatlarında görülen hareketlilikler nedeniyle karşılaştıkları kayıplara piyasa riski adı verilmektedir. Bu

[164] Meryem Filiz, "Uluslararası Bankaların Düzenlenmesine Yönelik Yeni Bir Uygulama Olarak Basel- II ve Gelişmekte Olan Ülkelere Etkisi", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* , C.7, Sayı 13, 2007, s.208.
[165] Mustafa Atiker, "Basel -I ve Basel- II Bilgi Raporu", Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi, Temmuz 2005, Sayı 2005-41/08, s.1.
[166] Mustafa Atiker, 2005, s.1.
[167] İbrahim Arslan, 2007, s.51.
[168] Mustafa Atiker, 2005, s.1.

kayıplara döviz ve faiz oranlarındaki hareketliliklerden dolayı oluşan zararlar da eklenmelidir. [169]

Basel-I Uzlaşısı'na göre sermaye yeterlilik oranı, 1996 yılında eklenen piyasa riski de dahil edilerek, aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır.[170]

SYO = Öz Kaynak (Sermaye Tabanı) / Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar

(Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar = Kredi Riskine Esas Tutar + Piyasa Riskine Esas Tutar)

BDDK, Türkiye'de yüksek döviz kurları ve faiz oranları dalgalanmaları nedeniyle, 2000 yılı krizi sonrası, sermaye yeterliliği oranı hesaplanmasına piyasa riskinin de dahil edilmesini 2001 yılı sonundan itibaren zorunlu kılmıştır.[171]

Sermaye yeterlilik oranının payında yer alan özkaynak bankaların tuttukları sermaye miktarından daha farklı tanımlanmıştır. Bu hesaplamada tanımlanan özkaynak hesaplaması, ana sermaye (ödenmiş sermaye + dağıtılmamış kârlar); katkı sermaye (karşılıklar + rezervler + fonlar); üçüncü kuşak sermaye (sadece piyasa riski için kullanılabilen sermaye benzeri krediler); sermayeden indirilen değerler (aktifleştirilmiş giderler + mali iştirakler) şeklindedir. Özkaynaklar kalemi ilk üç kalemin toplamından, dördüncü kalem düşülerek hesaplanır. Varlıkların Risk ağırlıkları ve risk grupları aşağıdaki tablodaki gibidir.[172]

Tablo 3: Varlık Risk Ağırlıkları ve Grupları

BASEL I (COOK RASYOSU)	
VARLIKLAR	RİSK AĞIRLIĞI
ANA SERMAYE	%0
KATKI SERMAYE	%20
ÜÇÜNCÜ KUŞAK SERMAYE	%50
SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLER	%100

Kaynak: Mustafa Atiker, Basel-I ve Basel-II Bilgi Raporu, 2005, s.2.

[169] Meryem Filiz, 2007, s.206.
[170] Cenan Aykut, "Basel II Standartları", *Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı 30, Ağustos 2008, s.1.
[171] Mustafa Atiker, 2005, s.3.
[172] Mustafa Atiker, 2005, s.2.

Basel-I, risk ağırlığı hesaplamasında sadece dört farklı risk hesaplaması kullanıldığı için risk duyarlılığı düşük olarak nitelendirilmiştir. Faaliyet alanları farklı bütün bankalara aynı şekilde uygulandığından, herkese tek beden elbise şekilde, eleştirilmiştir. Ayrıca Basel-I OECD üye ülkelerine yüzde sıfır risk ağırlığı, aynı üye ülkelerin bankalarına ise borçlanmaları halinde %20 risk ağırlığı vermektedir. Bu uygulamaya OECD kulüp kuralı denilmiştir. OECD üyesi olmayan ülkeler için %100 risk öngörülmüştür. [173]

Tablo 4: Basel I' e Göre Kredi Riski Ağırlıkları

Risk Ağırlığı	VARLIKLAR
%0	OECD üyesi ülke Hazine, Merkez Bankası ve ECA'larına açılan krediler
%10	OECD üyesi ülke kamu kuruluşlarına açılan krediler
%20	Çok taraflı Kalkınma Bankaları ve OECD üyesi ülkelerin bankalarına açılan Krediler
%50	Konut ipoteği karşılığı açılan krediler
%100	OECD üyesi olmayan ülkelere ve bankalarına açılan krediler ile özel sektör kuruluşlarına açılan krediler.

Kaynak : Cenan Aykut, Basel-II Kriterleri, 2008, (BIS-1998), s.1.

Basel-I standartları Türkiye' de kabul edildiği tarih olan 1988 yılında kabul edilmiştir. Fakat, ülkemizde bu standat kademeli bir geçiş süreci ile uygulamaya koymuştur. Bu nedenle, sermaye yeterlilik oranı, 1989 yılında %5', 1990 yılında %6', 1991 yılında %7, 1998 yılında %8 olarak uygulanmıştır.[174]

Finansal piyasalar ve bankacılık sektörü geliştikçe, Basel-I kriterleri, sermayeyi sadece kredi riski odaklı ölçmesi, kredilendirmede çeşitliliği sağlayamaması, risk hassasiyetinde eksiklikler, tüm bankalar için aynı yöntemin kullanılması gibi nedenlerle uygulamada risk ölçümü karşılamada yetersiz kalmıştır. Bu yetersizlikler Basel-II kriterlerinin oluşturulmasına neden olmuştur.

Bankacılığın geçirmekte olduğu değişimle birlikte, kredi ve piyasa riski daha karmaşık bir hal almıştır. Bankacılık sektörü için, Basel-I kapsamında olmayan, faiz oranı riski, operasyonel risk ve likidite riski gibi riskler de önemli hale gelmiştir.

[173] Mustafa Atiker, 2005, s.3.
[174] Mustafa Atiker , 2005, s.2.

Bu durumda, mevcut standarda göre hesaplanan sermaye oranının, her zaman bankanın mali durumunun iyi bir göstergesi olmadığı sonucu doğmuştur. [175]

Basel-I ile, uluslararası bankacılık sisteminin sağlamlığı ve istikrarı güçlendirilmiş, uluslararası aktif bankalar arasında rekabetin geliştirilmesine katkı sağlanmış olmasına rağmen, finansal piyasalar zamanla gelişmiş ve dünya çapında finansal sistem önemli ölçüde ekonomik türbülans yaşamıştır. Bu gelişmelerin yanında, Basel-I' in bankaların risk düzeylerini tam olarak yansıtmaması, düzenlemenin yarattığı farklılıklar nedeniyle oluşabilecek arbitrajı engelleyememesi, bazı riskleri içermede eksik kalması ve OECD kulüp kuralının yarattığı rekabet eşitsizliği sebebiyle bankalarda yeterli sermaye ve risk yönetimine sahip olunması veya bankacılık sisteminin güven ve sağlamlığının temin edilmesi konularında yetersiz kalmıştır Bu nedenle yeni bir düzenlemeye gerek duyulmuştur.[176]

3.3.2. Basel-II Kriterleri

Piyasaların gelişmesi ve risk ölçümünde tek bir kriteri ölçü aldığı kredilendirme çeşidinde eksiklikler nedeniyle Basel-I uygulamasının yetersiz kalışı nedeniyle Basel-II' nin geliştirilip kabul edilmesini gerekli kılmıştır. Basel-II beş yıllık bir çalışmanın ardından ilk kez 2004 yılında, Haziran 2006 da ise güncellenmiş haliyle yayınlanmıştır.

Basel-II, banka risklerini, daha kapsamlı değerlendirilerek, sermaye yeterliliği unsurlarının etkinliğini arttırarak daha verimli bir bankacılık sistemi yapılandırmasını oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için oluşturulan standartlardır. [177]

Basel-II standartları, birçok gelişmiş ülkede 2007 yılında uygulamaya konulmuştur, Türkiye'de 2008 yılında yürürlüğe girmesi planlanıyordu ama yaşanan global kriz ve bankaların teknik açıdan hazır olmaması nedeniyle ertelenmiştir.

---

[175] Cenan Aykut, 2008, s.2.
[176] İbrahim Arslan, 2007, s.51.
[177] *Basel II ve Kobiler*, http://www.anadolubank.com.tr/kurumsal/?page=BASEL_II, (05.08.2013)

Temmuz 2012 tarihinde uygulamaya geçilmiştir. Basel-II, bankaların sermaye yeterliliği hesaplamasına yeni ölçüm ve değerlendirme esasları getirmiştir.[178]

Basel-II ile bazı yenilikler gelmiştir. Bu yenilikler, bankalara büyüklüğüne uygun yöntemi seçme hakkı verilmiştir; sermaye yeterliliği kavramı genişletilmiştir; ölçümler riske duyarlı hale getirilmiştir; etkin risk yönetimi sistemleri kurulmasına ve geliştirilmesine teşvik edilmesi; OECD kuralının kaldırılmıştır; piyasa disiplini adı verilen kamuya açıklanan bilgilerinin kapsamının genişletilmesi şeklindedir.[179]

Basel-II riskleri, risk ölçümü ve yönetimindeki gelişmeleri dikkate alarak, yasal özkaynak ihtiyaçları ve riskleri daha iyi bir şekilde eşleştirerek, daha kapsamlı ele almıştır. Finansal sistemin güvenilirliği, sağlamlığını destekleyerek, rekabet eşitliğini kolaylaştırmayı devam ettirmiş, karmaşıklık düzeyi çeşitlilik gösteren uluslararası bankalar üzerinde yoğunlaşmıştır.[180]

Basel-II ile, uygulama tercihleri, ülkelerin inisiyatiflerine bırakılmıştır. Ülkelerin kendi şartlarına uygun seçeceği tercihler, etkinlik sağlayacaktır.[181] Basel-II' de sermaye yeterliliği, asgari sermaye yükümlülüğü, denetim otoritesinin gözden geçirilmesi, piyasa disiplini olarak üç bölümden oluşmaktadır. Ayrıca, Basel-II ile, risk kriterlerine, operasyonel risk eklenmiştir..

Basel- II, standart yaklaşım, basitleştirilmiş standart yaklaşım, temel ve gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımlar; banka ve denetim otoritesinin incelenmesi ve piyasa disiplini şeklinde üç yapısal blok üzerine kurulmuştur.

Bu bloklardan birinci yapısal blok, sayısal değerlendirme yapılmasına ve riske karşı daha duyarlı asgari sermaye şartlarının ortaya konulması ile ilgilidir. İkinci yapısal blok, niteleyici değerlendirmenin yer aldığı güçlendirilmiş denetim

---

[178] Murat Alsan, "Basel II Dönemi Başladı", *http://www.kpmg.com/TR/tr/Issues-And-Insights/Haberler-ve-Etkinlikler/Documents/Basel-II-Donemi-Basladi.pdf*, (05.08.2013)
[179] TBB, *Basel II ve III Nedir?,* Basel II ve Türk Eximbank Semineri, 2013, s.7.
[180] İbrahim Arslan, 2007, s.52.
[181] İbrahim Arslan, 2007, s.52.

otoritesinin incelemesidir. Üçüncü yapısal blok ise, kamuya artan oranda açıklama yaparak, piyasa disiplinin sağlanması ile ilgili kısımdır. [182]

Basel-II' de yer alan minimum sermaye yeterliliği, en önemli bileşendir. Bankaların risklerine karşı bulundurmak zorunda olduğu asgari sermaye oranını belirlemektedir. Basel-II ile, mevcut sermaye tanımı ve %8 oran koşulu aynı kalmıştır. Kredi riski daha ayrıntılı tanımlanmıştır. Piyasa riski aynı kalırken, ilk defa operasyonel risk eklenmiştir. Sermaye yeterlilik oranı hesaplanması şu şekilde olmuştur.[183]

SYO =[Toplam Sermaye / (kredi riski+piyasa riski+operasyonel risk)] $\geq$ **%8**

Basel-II' de yer alan risklerden kredi riski; bankaların kısa ve orta vadede verdikleri kredilerin hiç ödenmemesi veya zamanında ödenememesi sonucu bankanın uğrayacağı zararı ifade etmektedir. Piyasa riski; finansal piyasaların faiz oranları ve döviz kurlarında değişmelerle birlikte bankalarda oluşan değişikliklerle bankanın zarar etme ya da sermaye kaybetme riski olarak açıklanabilmektedir. Operasyonel risk ise; insan, süreç, dışsal olaylar ya da başarısız içsel süreç olarak tanımlanabilir.[184]

Basel-II' de, kredi risk ağırlığının belirlenmesinde bankalar için iki opsiyon yer almaktadır. İlkinde, ülkedeki tüm bankalar ülke risk ağırlığından bir kategori daha aşağıda değerlendirilir. İkinci opsiyonda, risk ağırlıkları, bankanın derecelendirme kuruluşundan aldığı notlara göre belirlenir.[185]

Basel-II, bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istemektedir. Sermaye yeterliliği ve bankanın kendisini değerlendirmede bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenilmektedir.

[182] Mustafa Atiker, 2005, s.5.
[183] Meryem Filiz, 2007, s.208.
[184] Mustafa Atiker, 2005, s.4.
[185] Meryem Filiz, 2007, s.210.

Ayrıca, sermaye yeterliliğine ilişkin olarak detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu özellik, Basel-I' den farklıdır.[186]

Bankalara kredi ölçümü için, standart yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı olmak üzere iki farklı yaklaşım yer almaktadır. İlkinde bireysel risk ağırlığı borçlunun kategorisine dayanırken, Basel- II de uluslararası derecelendirme kuruluşu kriterlerine göre değerlendirmeye alınmaktadır.

Basel-II, dört farklı gruptan oluşan risk ağırlıkları sunmaktadır. Bu risk ağırlıkları %20, %50, %100 ve %150 şeklindedir. Yüksek kaliteli ödünçler dış derecelendirme kurumları tarafından yüksek not alacağından, düşük sermaye yükümlülüğüne sahip olacaklardır. [187]

Tablo 5: Basel-II Derecelendirme Kriterleri

Gelişmişlik Düzeyi	Piyasa Riski	Kredi Riski	Operasyonel Riski
BASİT		Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yöntemi
ORTA	Standart Metod	Standart Yaklaşım	Standart Yöntem yada Alternatif Standart Yöntem
İLERİ	Riske Maruz Değer Yaklaşımı	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı yadaGelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşım	İleri ölçüm yaklaşımları

Kaynak: KPMG, Basel- II Kapsamında Sermaye Yeterliliği.

Basel-II risk yönetimini tek odaklı değil çok odaklı bir şekilde düzenlemektedir. Bir banka müşterisine kredi verirken, onu, KOBİ, Perakende KOBİ veya Kurumsal KOBİ gruplarından biri içinde değerlendirecektir. Bu sınıflandırma derecelendirme kuruluşlarının verecekleri notlar ile belirlenecektir. Bu notlara göre müşterinin kredi alıp alamayacağı veya hangi maliyetle alabileceği belirlenecektir. Basel-II ile müşterinin kendi özel durumuna göre kredilendirmede farklı şekilde uygulanabilmektedir.[188]

[186] KPMG, *Basel II Kapsamında Sermaye Yeterliliği*, http://www.kpmg.com/TR/tr/sektorler/Finansal-hizmetler/Documents/Basel-II-Kapsaminda-Sermaye-Yeterliligi.pdf (14.08.2013)
[187] Meryem Filiz, 2007, s.210.
[188] İbrahim Arslan, 2007, s.53.

3.3.3 Basel-II Kriterlerinin Bankacılık Sektörüne Etkileri

Basel-II Kriterleri 2001 yılı sonrası sektörü ileriye taşıma, krizlere karşı dayanıklılığı sağlamak ve istikrarı korumak amaçlı hayata geçirilen düzenlemelerden biridir. Ancak Basel-II ülkemizde 2012 yılında kabul edildiğinden oldukça yenidir.

Basel II kriterleriyle ülkelerin sermaye piyasalarında kuruluşların uluslararası standartlara sahip olması ve uluslararası sermaye hareketlerinin ortak bir standarda bağlanıp, daha iyi seviyelere çekilmesi, faaliyetlerin denetim altında tutularak şeffaflık sağlanması amaçlanmıştır. Basel-II ile bankacılık sektörünün risk yönetiminin ve aracılık fonksiyonlarının etkinliğinin artması; bankaların sermaye düzeyinin riskleriyle paralel doğrultuda olması beklenmektedir.

Basel-II' de göze çarpan en önemli değişiklik derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notun önemi, derecelendirme kurumları notlarını ülkelerin finansal yapılarının sağlamlılığına ve istikrarına göre belirlemektedir. Kriterler ülkeleri finansal piyasalarını ve ekonomik verilerini iyileştirme yönünde teşvik etmektedir. kredi kullananların, kredi notlarının artıp, risk seviyelerinin azalması demek ülke ekonomileri iyi durumda demektir. Bu yönüyle kriterler ekonomik konjonktür ölçüm görevi görmektedir.

Basel-II' de teknik seviyenin yüksek olması sebebiyle insan kaynağına ve bilgi işlem alt yapı unsurlarına önemli düzeyde yatırım yapılmalıdır.[189]

Kredi riski, krediyi alanların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Derecelendirme şirketleri tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken ya da BDDK' nın izni dahilinde bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınabilmektedir.[190]

"Yurtdışı yerleşik alacaklarla sınırlı olarak, S&P, Fitch, Moody's, DBRS ve Japonya JCR ratingleri kullanılabilmektedir. Türkiye'de yerleşik alacaklara ise JCR

[189] BDDK, *10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı(Basel-II)*, Ocak 2005, s.3.
[190] Murat Alsan, *Basel II Dönemi Başladı*, s.1.

Avrasya, Kobirate ve Turkrating tarafından verilen ratingler kullanılabilecektir. Fakat BDDK henüz bu derecelendirme kuruluşlarını yetkilendirmediği için yönetmelikte belirtilen alternatif yönteme başvurulması gerekmektedir. Bu nedenle aslında Basel II'ye geçişle beraber derecelendirme notlarının reel sektör üzerindeki beklenen etkisi oluşmamıştır. Kurumsal yönetim ilkelerini benimsemiş, finansal durumu güçlü şirketlerin daha iyi derecelendirme notu elde etmeleri ve kredi maliyetleri açısından kendilerine avantaj yaratmaları yeni uygulanan sermaye yeterliliği modelinde mümkün değildir."[191]

Kredi kullanmak isteyen KOBİ'lere daha seçici davranılacak, finansal durumu iyi olan firmalar daha yüksek nota sahip olacaktır. Kredi notu düşük olan firmaların ise kredi bulmaları zorlaşacaktır. Firmaların kredi notları düştükçe, bu firmaların kredileri için bankalar daha çok karşılık ayıracak ve kredi maliyetleri artacaktır. Kredi Notu düşük olan firmalar KOBİ kredileri yerine, tüketici kredileri kullanmayı seçecek, bu da kullandırılan tüketici kredilerinin miktarını arttıracaktır.

Türkiye'de yoğunlukla kullanılan müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri Basel II'de teminat kapsamına alınmamaktadır. Basel-II'nin Türkiye mali yapısına diğer bir etkisi kredi derecelendirme alanında olacaktır. 2007'den beri kurulan birçok yerel kredi derecelendirme şirketi, BDDK'dan izin aldıkları takdirde, önem kazanacaklar. Bu gelişme sermaye piyasasının derinleşmesine katkıda bulunacaktır.[192]

Basel–II ile birlikte Türkiye' de finansal sistem istikrarlı ve krizlere karşı dayanıklı hale gelmesi, uluslararası alanda ortak bir standardı baz alması ve dünya çapında birçok ülke tarafından kabul edilmesi sayesinde Türk bankacılık sistemine yabancı banka girişleri de artacaktır.

[191] Murat Alsan, *Basel II Dönemi Başladı*, s.17.
[192] Murat Alsan, *Basel II Dönemi Başladı*, s.16-17.

3.4. Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar

Türk bankacılık sektöründeki yabancı bankaların ele alınacağı bu bölümde 2001 yılı ve 2001 yılı sonrası yapısal düzenlemeler sonrası sektördeki yabancı bankaların durumuna yer verilmiştir.

3.4.1. 2001 Yılına Kadar Türk Bankacılık Sektöründeki Yabancı Bankalara Genel Bakış

Ülkemizde yabancı bankaların varlığı, bankacılık faaliyetlerinin başlaması kadar eskidir. Türkiye'deki ilk bankacılık örneği olan Galata Bankerleri ve sonrasında kurulan Osmanlı Bankası yabancı sermayeli ilk bankadır. Cumhuriyet döneminde alınan kararlarla yapılandırılmaya çalışılan yerli bankacılık sektörü dönemine kadar bankalarda yabancı sermaye hakimdir. Bu döneme kadar ulusal sermayeli banka olarak daha sonra Ziraat Bankasını oluşturan Memleket ve Emniyet Sandıkları gösterilebilir. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte bankacılık piyasasında ulusal bankalar hakim olmuştur. 1980' li yıllara kadar yabancı bankacılık faaliyetleri düzenleme eksiklikleri, dışa kapalı ekonomi ve bürokratik engellerle birlikte giderek azalmıştır. Bu döneme kadar yabancı bankalar ülkemiz bankacılık sektöründe şube açmak yerine temsilcilik ve muhabir bankacılığı yoluyla bulunmayı tercih etmişlerdi. Yabancı yatırımcıyı caydırıcı politikalar yanında politik ve ekonomik istikrarsızlıklar da yabancı bankaların şube açmalarını geciktirmiştir.

1980'li yıllarda yaşanan liberalizasyon faaliyetleri ile birlikte, Kambiyo mevzuatında serbestleşme, ekonominin serbest piyasa koşullarına uydurulma çabası, piyasaya girişleri kolaylaştırıcı tüm düzenlemeler ile Türkiye, ekonomisine giriş yapan yabancı sermaye de artmıştır. Türkiye'ye yönelerek şube açan yabancı banka sayısı, yabancı bankaların kurulmasına ilişkin engellerin azaltılması ya da kaldırılması şeklinde serbestleştirme politikası sonucunda, önemli bir artış göstermiştir.[193] Bu tarihten sonra Türkiye bankacılık sektörünü karlı bir pazar olarak gören yabancı bankaların da dahil olmasıyla, bankacılık sektörü rekabet ortamı içine girmiştir. Bankalar böylelikle sadece mevduat bankacılığı değil, diğer bankacılık faaliyetlerine de başlamışlardır.

[193] Vesile Çakar, 2003, s.40.

24 Ocak 1980 tarihinde yayınlanan, 8/168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi ile, yabancı bankaların şube açabileceklerini açıkça belirtilmiştir. Bu durumun, yabancı banka girişlerini cazip hale getiren şartların belki de en önemlisi olduğunu vurgulamak gerekmektedir.[194]

1980 yılında, kalkınma ve yatırım bankaları da dahil, yabancı sermayeli bankaların sayısının, bankacılık sektöründe faaliyet gösteren toplam banka sayısına oranı, %11.1 oranında olmuştur.1990 yılında %40.3'e kadar yükselmiştir. Ülkeye en fazla yabancı sermayeli banka girişi, 1980-1985 yılları arasında artmıştır. Bu bankalar Avrupa, ABD ve Ortadoğu kökenli bankalardır.[195]

1990'lı yıllarda dünya genelinde uygulanan serbestleşme politikaları, yabancı bankaların şube açmalarına ve banka kurmalarına izin veren düzenlemeler, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bankacılık krizleri, uluslararası sermaye akımları, teknolojik yenilikler özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı banka sektör paylarının büyük ölçüde artmasına neden olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak, yakın dönemde bir çok gelişmekte olan ülkede yapısal değişiklikler yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerdeki değişim sürecinde, çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler, özel sektörün rolünün artması; uluslararası entegrasyon çabası, piyasa mekanizmasının gelişmesi, bankacılığın rekabete açılması, finansal sektörün büyümesi ve işlevinin artması, uluslararası kurallara yaklaşılması şeklinde sıralanabilir. [196]

Türkiye finansal serbestleşme adımlarını atmış, dışa açık bir ekonomi modelin, benimsemiş olsa bile 1990'lı yıllar henüz alt yapı düzenlemeleri olmadan gerçekleştirilen liberalizasyon faaliyetleri ve ekonomideki bozulmalar nedeniyle yabancı banka paylarında büyük artışlar yaşanmamıştır.

---

[194] Vesile Çakar, 2003, s.41.
[195] Dilek Demirhan, 2008, s.78.
[196] "Türkiye'de Yabancı Bankalar*", Bankacılar Dergisi*, Sayı 52, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/turkiyede_yabanci_bankalar.pdf, (01.08.2013)

1996 yılında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması ile birlikte dışa açılım artmıştır. Ancak bunun bankacılık sektörüne etkisi 2000 ve 2001 krizlerinden sonraki dönemde, bankacılık adına yapılan reformların ardından olmuştur.[197]

1990'lı kötüleşen ekonomik performans ile, büyüme son derece istikrarsızlaşmış, enflasyon uzun süre yüksek bir düzeyde kalmış, piyasa mekanizmasının işleyişini engellenmiş, finansal sistemde olumsuzluklar meydana gelmiştir. Enflasyon işlem hacminin yapay olarak arttırmış ancak aracılık faaliyetini olumsuz yönde etkilemiştir. Kamu kesimi açığı artmıştır. Özel sektörün tasarruf fazlası kamu kesimi tasarruf açığını her zaman karşılayamamıştır. Yurtdışından borçlanma gereksinimi artmıştır. [198]

Türkiye'deki yabancı banka sayısı, 1980 yılında 4, 1990 yılında 26, 2000 yılında 21 ve 2004 yılında 15 adettir. Bankaların sektör toplamı içindeki payı 1995'ten itibaren yüzde 25 etrafında dalgalanmıştır. 1990'da 23 olan yabancı banka sayısı, 1995'te 18'e, 2004 yılı sonu itibariyle 13'kadar gerilemesine rağmen sektörün toplam banka sayısında da yaşanan gelişmelerden dolayı, sektör içindeki payı pek fazla değişmemiştir. Benzer yorumları 2001 yılına kadar şube ve çalışan sayısı açısından da yapmak mümkündür.[199]

[197] Hasan Ayaydın- Murat Berberoğlu, 2010, s. 60.
[198] TBB, *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye' de Bankacılık Sistemi 1958-2007*, s. 7.
[199] BDDK, *Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye*, s.13.

Tablo 6:Türkiye'de Banka, Şube ve Personel Sayısı Açısından Yabancı Bankalar (%)

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Y.B. Sayısı/Sektör Toplamı	34,8	26,5	26,1	25,0	24,0	23,5	22,8	24,6	27,8	26,0	27,1
Y.Şb. Sayısı/Sektör Toplamı	1,7	1,7	1,6	1,7	1,6	1,6	1,5	3,4	3,1	3,2	3,2
Y.B. Pers. Sayısı/ Sektör Toplamı	2,0	2,1	2,1	2,5	2,4	2,4	2,2	3,2	4,3	4,4	4,5

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye, 2005, s.13.

Türkiye bankacılık sisteminin geçmişine baktığımızda yabancı bankacılık faaliyetlerinin, dünya genelindeki artış doğrultusunda, artmasının nedenin finansal liberalizasyon faaliyetleri , yabancı sermaye önündeki engellerin kaldırılması ve kriz dönemlerinde gelişmekte olan piyasalara yabancı sermaye giriş maliyetlerinin düşmesi, yabancı bankaların yeni ve karlı pazarlar peşinde olması şeklinde özetleyebiliriz.

3.4.2. 2001 Yılı Sonrası Türkiye'de Yabancı Bankalar

2001 yılı Türk Bankacılık sektöründe önemli bir dönüm noktasıdır. Kriz sonrası Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile birlikte Bankacılık Düzenleme Programı uygulamaya konulmuştur. Bankaların krizden ne yönde etkilendikleri ve kriz sonrası uygulamaya konulan düzenlemeler çalışmanın önceki bölümlerinde anlatılmıştır.

Kasım 2000 krizi ile faiz riskine, Şubat 2001 krizi ile döviz kuru riskine maruz kalmış olan Türk bankalarının bilançolarında büyük zararlar oluşmuştur. Bu zararların diğer bir nedeni de yaşanan makroekonomik dalgalanmalar sonucunda

şirketlerin borçlarını ödeyemez duruma gelmesi ile birlikte bankaların takipteki kredilerinin artmasıdır. [200]

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programının ile birlikte sektör daha sağlıklı, daha şeffaf bir hal alırken, bankaların riskleri yönetilebilir seviyeye gelmiş ve sermayeleri güçlü bir yapıya kavuşmuştur.

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı ile birlikte uygulamaya konulan düzenlemeler ile yabancı sermaye, Türk bankacılık sektörüne çekilmiştir. Türk bankalarının aktiflerinin istikrarlı olarak büyümesi, kredi hacminde artışlar ve yüksek kar oranları, düzenleyici çerçeve ile gözetim ve denetim sisteminde yaşanan iyileşmeler ile yabancı yatırımcılar, Türk bankacılık sektörüne yatırım yapmaya başlamışlardır.[201]

1980 – 2000 yılları arasında, yabancı sermaye ülkemiz bankacılık sektörüne, yeni banka kurarak ya da şube açarak, giriş yaparken; 2000 yılından sonra yabancı sermaye, pay satın alma yoluyla, yeni bir banka oluşturmadan bankacılık sektöründe faaliyet göstermeye başlamıştır.[202]

Akgüç 2007 yılında yayınlanan çalışmasında, 2000 yılı sonrası yabancı bankaya dönüşmüş olan ulusal bankalar şu şekilde sıralamıştır.

[200] Mete Bumin, 2007, s.54.
[201] Mete Bumin, 2007, s.55.
[202] Öztin Akgüç, *Türkiye'de Yabancı Bankalar*, s.12.

Tablo 7: Yabancı Bankaya Dönüşmüş Ulusal Bankalar (2000 Yılı Sonrası)

Ulusal Banka	Satın Alan Yabancı Banka ya da Kuruluş	Açıklama
Demirbank	HSBC Bank A.Ş	TMSF tarafından 2002 yılında satılmıştır.
Citebank	Nova Bank ünvanı daha sonra Bank Europa, son olarak da Milennium Bank olarak değiştirilmiştir.	TMSF tarafından 2002 yılında satılmıştır.
Türk Dış Ticaret Bankası	Fortis Bank N.V.- SA	Payın %89'u 2005 yılında satın alınmıştır.
Finans Bank A.Ş.	National Bank of Greece	Payın %46'sı 2006 yılında alınmıştır.
Denizbank A.Ş.	Dexia Participation Belgique	Payın %75'i 2006 yılında alınmıştır.
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	Bank Hapoalim BM Bank	Payın %58'i 2006 yılında alınmıştır.
Tat Yatırım Bankası	Meripp inch European Azset Holding	Payın%99'u 2006 yılında alınmıştır.
Tekfen Bank	Eurobank EFG	Payın %70'nin satımı 2007 yılında BDDK'ca onaylanmıştır.

Kaynak: Öztin Akgüç Türkiye' de Yabancı Bankalar,2007, s. 12.

Tablo 8: Türkiye'deki Banka Sayısı

	2009	2010	2011	2012	2013Mart
Mevduat Bankaları	32	32	31	32	32
Kamu Sermayeli	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli	11	11	11	12	12
Yabancı Sermayeli	17	17	16	16	16
Tas.Mev.Sig.Fon.Devr.	1	1	1	1	1
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	13	13	13
Katılım Bankaları	4	4	4	4	4
TOPLAM	49	49	48	49	49

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sektörü 2009-2013 Mart, 2013.

TBB'nin 2013 Mart ayında yayınladığı rapora göre, bankacılık sisteminde Ocak-Mart 2013 döneminde faaliyet gösteren banka sayısı 49 adettir.Mevduat bankaları sayısı 32, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13 ve katılım bankaları sayısı 4 adettir. Mevduat bankalarından 3 tanesi kamu sermayeli, 12 tanesi özel sermayeli ve 16 tanesi yabancı sermayeli bankadır.

Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli bankalar ve yurtiçi şube sayıları TBB 2014 verilerine göre şu şekilde tablolaştırılmıştır.

Tablo 9: Türkiye'deki Yabancı Bankalar ve Yurtiçi Şube Sayıları

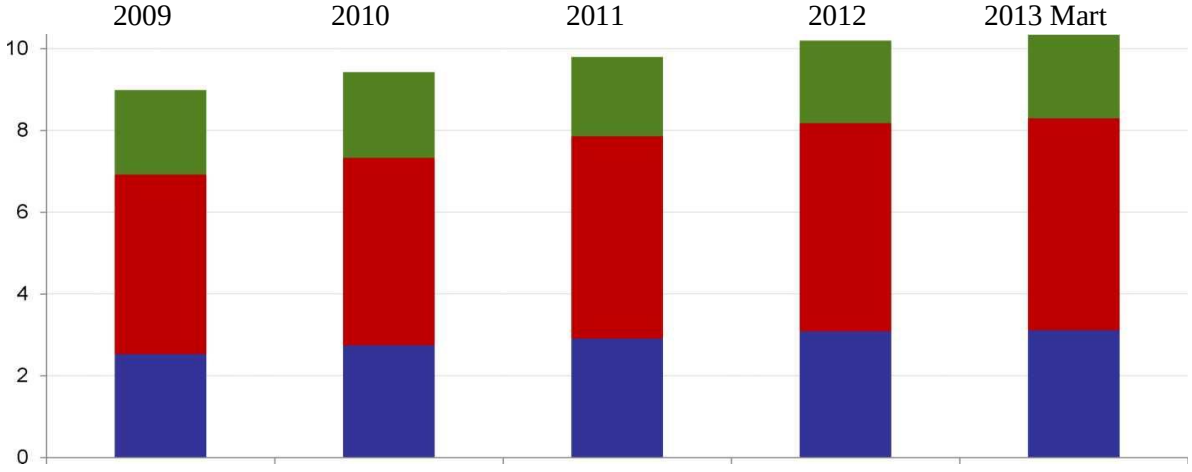
	Banka Adı	**Yurtiçi Şube Sayısı**
Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar (12 Banka)	Alternatifbank A.Ş.	73
	Arap Türk Bankası A.Ş.	7
	Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.	1
	Burgan Bank A.Ş.	60
	Citibank A.Ş.	8
	Denizbank A.Ş.	688
	Deutsche Bank A.Ş.	1
	Finans Bank A.Ş.	673
	HSBC Bank A.Ş.	311
	ING Bank A.Ş.	325
	Odea Bank A.Ş.	40
	Turkland Bank A.Ş.	27
Türkiye'de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar (5 Banka)	Bank Mellat	3
	Habib Bank Limited	1
	JPMorgan Chase Bank N.A.	1
	Société Générale (SA)	16
	The Royal Bank of Scotland Plc.	1

Kaynak: TBB, 2014 Yılı Banka ve Sektör Bilgilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları: Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş., Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş., Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.

2013 yılında, şube sayısı, önceki yıla göre kamusal sermayeli mevduat bankalarında 39, özel sermayeli mevduat bankalarında 77, yabancı sermayeli mevduat bankalarında 32 adet artarken, kalkınma ve yatırım bankalarında ise 1 adet azalmıştır.[203]

Grafik 1: Mevduat Bankaları Şube Sayısı (Yurtdışı Şubeler Dahil,Bin**)**

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sektörü 2009-2013 Mart, 2013.

--- Yabancı --- Özel Sermayeli --- Kamu Sermayeli

Ocak-Mart 2013 dönemi itibariyle, banka çalışanlarının yüzde 27'si kamusal sermayeli mevduat bankaları, yüzde 49'u özel sermayeli mevduat bankaları, yüzde 21'i yabancı sermayeli mevduat bankaları ve yüzde 3'ü ise kalkınma ve yatırım bankaları tarafından istihdam edildi.[204]

2013 yılında, mevduat bankalarında banka başına çalışan sayısı 5 bin 743 oldu. Bu rakam kamu sermayeli bankalarda 17 bin 191, özel sermayeli bankalarda 7 bin 675 ve yabancı sermayeli bankalarda 2 bin 493 olarak gerçekleşti.[205]

[203] http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1344337-banka-sube-sayisi-10-bin-381-oldu, (01.09.2013)
[204] http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1344337-banka-sube-sayisi-10-bin-381-oldu (01.09.2013)
[205] http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1344337-banka-sube-sayisi-10-bin-381-oldu

Ocak-Mart 2013 dönemi itibariyle, bankacılık sektöründe çalışanların yüzde 1'i ilköğretim, yüzde 17'si orta öğretim, yüzde 76'sı yükseköğretim kurumları mezunu, yüzde 6'sı ise yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluştu. Kamusal sermayeli ve özel sermayeli mevduat bankalarında çalışanların yüzde 83'ünü yükseköğretim kurumlarını bitirmiş ve lisansüstü eğitim yapmış personelden oluştu. Bu oran, yabancı sermayeli mevduat bankalarında ve kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 80 şeklinde gerçekleşti. [206]

Bankacılık sektöründe kadın çalışan oranı yüzde 50,5 olurken, bu oran kamusal sermayeli mevduat bankalarında yüzde 43, özel sermayeli mevduat bankalarında yüzde 54, yabancı sermayeli mevduat bankalarında yüzde 54, fon bankasında yüzde 37, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 33 düzeyinde gerçekleşti.[207]

Kamu sermayeli bankalarda çalışan erkek sayısı 29 bin 357, kadın çalışan sayısı 22 bin 36 oldu. Özel sermayeli bankalarda ise kadın çalışan sayısı 49 bin 870, erkek çalışan sayısı 42 bin 228 olarak belirlendi. Bankacılık sektöründe çalışan erkek sayısı 93 bin 464 iken, kadın sayısı 95 bin 284 kişi oldu. [208]

Tablo 10: Banka Grupları Bazında Kredilerin Gelişimi

	Aralık 2012				Mart 2013				DEĞİŞİM Tutar			
(milyon TL)	Kurumsal	KOBİ	Bireysel	TOPLAM	Kurumsal	KOBİ	Bireysel	TOPLAM	Kurumsal	KOBİ	Bireysel	TOPLAM
Kamu Bankaları	82.138	47.682	71.028	**200.849**	81.823	54.334	75.237	**211.394**	-316	6.652	4.209	**10.545**
Özel Bankalar	167.628	101.101	136.224	**404.952**	173.898	107.926	143.243	**425.068**	6.271	6.826	7.019	**20.116**
Yabancı Bankalar	38.165	23.361	48.980	**110.506**	38.170	25.912	50.787	**114.869**	6	2.551	1.807	**4.364**
Katılım Bankaları	16.439	22.644	8.878	**47.961**	18.301	22.641	9.859	**50.801**	1.861	-2	981	**2.840**
ve Yatırım Bankaları	26.062	3.626	800	**30.488**	26.630	3.767	1.015	**31.413**	569	141	215	**925**
TMSF Bankaları	0	0	1	**1**	0	0	1	**1**	0	0	0	**0**
KACILIK SEKTÖRÜ	**330.432**	**198.414**	**265.911**	**794.756**	**338.823**	**214.581**	**280.143**	**833.546**	**8.391**	**16.167**	**14.232**	**38.790**

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sektörü 2009-2013 Mart, 2013

(01.09.2013)

[206] http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1344337-banka-sube-sayisi-10-bin-381-oldu (01.09.2013)

[207] http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1344337-banka-sube-sayisi-10-bin-381-oldu (01.09.2013)

[208] http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1344337-banka-sube-sayisi-10-bin-381-oldu

2012 yılsonu ile karşılaştırıldığında özel bankaların kredileri de sektör ortalamasına paralel bir artış gösterirken; katılım bankaları alternatif fon sağlama kapasitesindeki artışa bağlı olarak %5,9 ile en yüksek oranlı kredi artışı sergileyen banka grubu olmuştur. Anılan dönemde yabancı bankalar ile kalkınma ve yatırım bankalarının kredileri sektör ortalamasından daha yavaş bir artış sergilemiştir.

Mart 2013 itibarıyla bankacılık sektörü toplam kredilerinin %40,6'sı kurumsal/ticari kredilerden, %33,6'sı bireysel kredilerden, %25,7'si ise KOBİ kredilerinden oluşmaktadır.

Tablo 11: Kredi Türleri ve Banka Grupları İtibarıyla Kredilerin Gelişimi

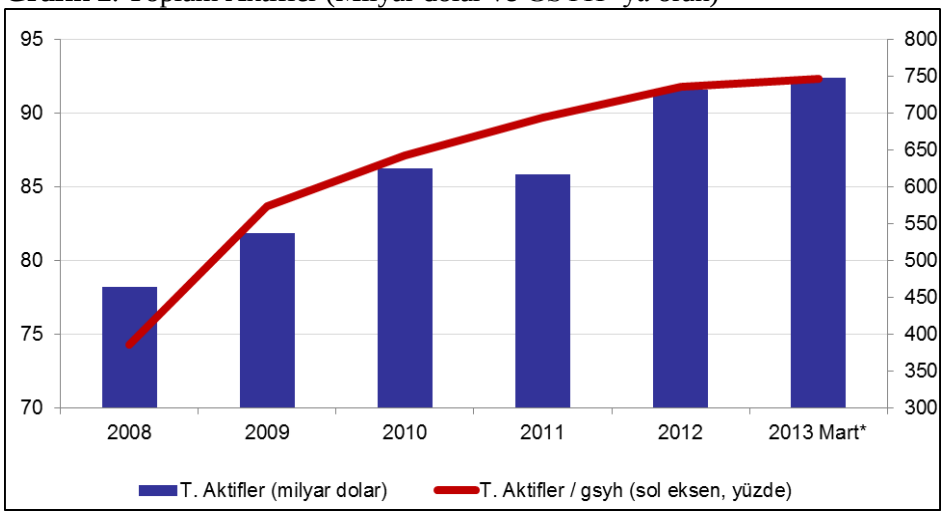
	Aralık 2012				Mart 2013				DEĞİŞİM (Puan)			
(%)	Kurumsal	KOBİ	Bireysel	TOPLAM	Kurumsal	KOBİ	Bireysel	TOPLAM	Kurumsal	KOBİ	Bireysel	TOPLAM
Kamu Bankaları	24,9	24,0	26,7	**25,3**	24,1	25,3	26,9	**25,4**	-0,7	1,3	0,1	**0,1**
Özel Bankalar	50,7	51,0	51,2	**51,0**	51,3	50,3	51,1	**51,0**	0,6	-0,7	-0,1	**0,0**
Yabancı Bankalar	11,5	11,8	18,4	**13,9**	11,3	12,1	18,1	**13,8**	-0,3	0,3	-0,3	**-0,1**
Katılım Bankaları	5,0	11,4	3,3	**6,0**	5,4	10,6	3,5	**6,1**	0,4	-0,9	0,2	**0,1**
ve Yatırım Bankaları	7,9	1,8	0,3	**3,8**	7,9	1,8	0,4	**3,8**	0,0	-0,1	0,1	**-0,1**
TMSF Bankaları	0,0	0,0	0,0	**0,0**	0,0	0,0	0,0	**0,0**	0,0	0,0	0,0	**0,0**
NKACILIK SEKTÖRÜ	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**				

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sektörü 2009-2013 Mart, 2013.

2012 yılsonu ile karşılaştırıldığında kamu bankaları grubunun kurumsal/ticari kredilerde, özel bankalar grubunun KOBİ kredileri ve bireysel kredilerde, yabancı bankalar grubunun kurumsal/ticari ve bireysel kredilerde sektör payının azaldığı görülmektedir. Yılın ilk çeyreğinde kamu bankalarının KOBİ kredilerindeki piyasa payında gözlenen artış dikkat çekicidir. Anılan dönemde katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları grubunun KOBİ kredilerinde payının azaldığı diğer kredi türlerinde payının önemli bir değişim göstermediği gözlenmektedir.

Mart 2012'ye kıyasla, toplam aktifler mevduat bankalarında yüzde 15,2, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 17,9 oranında artmıştır. Mart 2013 itibariyle, geçen yılın aynı dönemine göre, toplam aktifler içinde kamu bankalarının payı 1 puan azalırken, yabancı bankaların payı ise 1'er puan artmıştır.

Grafik 2: Toplam Aktifler (Milyar dolar ve GSYH' ya oran)

Kaynak: TBB, Türkiye'de Bankacılık Sektörü 2009-2013 Mart.

3.5 2008 Küresel Krizi ve Kriz Döneminde Türk Bankacılık Sektörü

Dünya 2008 yılında küresel bir kriz yaşadı. Amerika'da mortgage sisteminin çökmesiyle başlayan kriz hızla tüm finansal sektörü etkiledi ve daha sonra reel sektöre yayıldı. Türkiye'de bu krizden her ülke gibi etkilendi. 2001 krizi sonrası yapısal düzenlemelerden geçen Türk bankacılık sektörü birçok ülkeye göre bu finansal krizi hafif geçirdi. Bu bölümde krizin ortaya çıkışı ve bu dönemde Türk bankacılık sektörüne yer verilmiştir.

3.5.1 2008 Küresel Krizinin Ortaya Çıkışı

2001 yılı sonrası tüm dünya da etkisi hissedilen Amerika da başlayan küresele kriz etkisini ülkemizde de göstermiştir. 2001 yılı sonrası bankacılık sektörünün ele alındığı çalışmada bu krize yer verilmesi gerekir.

Hassas dengeler üzerine kurulu ve birbiriyle ilişkili olan ABD piyasaları subprime mortgage kredilerinin geri ödemelerinde yaşanan sorunlardan önemli bir şekilde etkilenmiştir. Mortgage kredilerine dayalı menkul kıymetler, kredi türev

ürünlerinin risklerinin yanlış ölçülmesi, bazen de finansal mühendislik teknikleri kullanılarak ölçülemez duruma gelmesiyle denetleyici yapı içersindeki eksiklikler finansal kurumları etkilemiş ve mortgage kredi krizi küresel bir likidite krizine dönüşmüştür.[209]

ABD' de uzun yıllardır uygulanan mortgage sistemi, 20-30 yıla varan vadelerle ev satın almaya olanak sağlayan, ev kredisi sistemidir. Ev almak isteyenler tarafından kredi kuruluşlarından alınan krediler sabit ya da değişken faizlerle geri ödenmektedir. Kredi kullananlar, öncelikle kredi geçmişlerine göre derecelendirilmektedirler.[210] Sistemde kredi geçmişi iyi olanlar kadar kredi geçmişi kötü olan, geliri düşük, riskli grupta kredi kullanabilmektedir. Bu grubun ödeyeceği faiz daha fazladır. bu durum sistem açısından büyük bir risk teşkil etmektedir.

Dünyada, hızlı ekonomik büyüme, likidite genişlemesi, iyimserlik 2000'li yılların başında, özellikle taşınmaz mal piyasasında hızlı fiyat artışlarına balonun oluşmasına yol açmıştır. ABD' de taşınmaz mal piyasasında fiyatlar kısa sürede iki katı fiyatına çıkmıştır. Piyasada 650 bin civarında taşınmaz mal stoku oluşmuştur. Konut sahibi olmak isteyenlerin yanı sıra yatırımcılar, spekülatörler, taşınmaz mal piyasasını karlı görerek, bu piyasaya yönelmişler ve yatırımlarının bir bölümünü kredi ile fonlamışlardır.[211]

2001 yılında kriz ortamından çıkmak için, FED, faizleri %7 den %1 'e düşürdü. Kredi kuruluşları ipotek karşılığı riskli gruplara kredi vermeye devam etti. Çünkü yüksek gayrimenkul fiyatları sayesinde kredi ödenemese de gayrimenkul satışıyla yüksek kazanç elde edilebiliyordu.

İpotek karşılığında taşınmaz kredisi veren finansman kurumları, kredilerini satmışlar ya da varlığa dayalı menkul kıymet çıkararak verdikleri kredileri fonlamışlardır. Çıkarılan varlığa dayalı menkul kıymetlerin önemli bölümü yatırım

[209] BDDK, *ABD Mortgage Krizi* , Çalışma Tebliği, Ağustos 2008, s. 1.
[210] Ayhan Aytaç- Sudi Apak, 2009, s.210.
[211] Öztin Akgüç, "Kriz Nedeni ve Çıkış Yolları", *Muhasebe ve Finansman Dergisi,* Sayı 42, 2009, s.7.

bankalar veya ticaret bankalarının yatırım bankacılığı bölümleri tarafından satın alınmıştır.[212]

Mortgage piyasalarındaki subprime mortgage oranı 2004 yılından sonra hızla yükselmiştir. Sayı, 1996 yılında %9 iken, 2006'da %20' ye kadar ulaşmıştır. 2006 yılında taşınmaz piyasasında durgunluk başlamış, fiyatlar da düşmeye başlamıştır. Fiyatların daha da yükseleceği düşüncesiyle yüksek faizlere katlanan tüketiciler için zor bir süreç başlamıştır. Özellikle değişken faizden borçlanan yatırımcılar, FED'in gerçekleştirdiği faiz artırımı sonucunda yüksek faiz yüküyle karşılaşmışlardır. [213]

Asimetrik bilgiyi engellemek için sistemde yer alan kredi derecelendirme kuruluşları, mortgage piyasalarında ürün fiyatlaması konusunda en büyük sorumluluğa sahiptir. Kredi notları, risk-getiri düzeyinin belirlenmesi konusunda tüm finansal aktörler için referans noktasıdır. Bu derecelendirme kuruluşları gelirlerini tahvil ihraç eden kurumlardan sağlamaktaydılar ve hizmetleri karşılığında yüksek ücretler alıyorlardı, bu durum, kuruluşların verdikleri hizmet kalitesinin sorgulanmasına neden olmaktadır. [214]

Geri dönüşü olmayan krediler, kredi veren finans kurumlarının zarar etmesine, finansman kurumlarının çıkardığı varlığa dayalı menkul kıymetler de finans sektöründe zincirleme bir etki yaratmıştır. Yatırım bankalarının ellerinde değeri olmayan kağıtlar artmış, bankalar da ayırdıkları karşılıklar nedeniyle zarara uğramış, sermaye yetersizlikleri ortaya çıkmıştır. Finans sektöründe çıkan kriz reel sektöre yayılmıştır.

3.5.2 2008 Küresel Krizinde Türk Bankacılık Sektörü

Türk bankacılık sektörü 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrası gerçekleştirilen yeniden yapılandırma düzenlemeleri ile krizlere karşı dirençli bir hale gelmiştir.

---

[212] Öztin Akgüç, *Kriz Nedeni ve Çıkış Yolları,* s. 7.
[213] Ayhan Aytaç- Sudi Apak, 2009, s.211.
[214] Serdar Öztürk-Bekir Gövdere, "Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri", *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* Sayı 1, C:15, 2010, s. 385.

Türkiye'de yüksek potansiyel durumu devam eden geleneksel bankacılık nedeniyle bankalar, çoğunlukla kurumsal ve perakende bankacılık alanına odaklanmıştır. Böylece, Türk bankacılık sektöründe, 2008 küresel krizini başlatan subprime konut kredilerinden ve türev enstrümanlardan kaynaklanan riskler ortaya çıkmamıştır.[215]

Gelişmekte olan ülkelerin çoğunluğunda, döviz cinsinden borçlanma, ciddi boyutlarda kur riski yaratmışken Türkiye'de döviz cinsinden borçlanma sınırlı düzeyde tutulmuştur. Toplam krediler içinde döviz cinsi borçların payı Macaristan'da %65, Estonya' da %85 seviyelerinde iken Türkiye'de bu oran %30'lar düzeyinde seyretmiştir.[216]

Türk bankalarının, güçlü sermaye yapıları, mevduata dayalı finansman yapıları, yurtdışı borçlanmalarının toplam kaynaklar içindeki payının düşük oranda olması ve kur riski taşımamaları, onları dünya bankacılık sektöründe yaşanan sarsıntıya karşı korudu.[217]

Sektörde, BDDK tarafından 2001 yılında itibaren uygulanan denetim faaliyetleri 2008 yılında da sıkı bir şekilde uygulanmıştır.

Türk bankalarının sermaye yeterlilik oranlarının yüksekliği, bilançolarını risklerden korumuştur. ABD, Japonya, Belçika, İspanya, Avusturya, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Ukrayna gibi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinde sermaye yeterlilik oranları %11-%13 bandında seyrederken, 2008'de Türk Bankacılık Sektörü'nde bu oran, %12 olarak belirlenen hedefin çok üzerinde, %18'e ulaşmıştır.[218]

Türk bankaları 2008 yılında hızlı büyüme temposunu korudu. Yılın son üç ayında ekonomik büyümede görülen sert yavaşlamaya rağmen 2008 yılı genelinde Türk lirası krediler yüzde 22, yabancı para cinsinden krediler dolar bazında yüzde 20

[215] Burcu Civelek Yüce, "Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörü", *http://www.mgmt.boun.edu.tr/images/stories/dokumanlar/leaders/Issue_010/09-008.pdf*, s. 33.
[216] Burcu Civelek Yüce, "Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörü", S.33.
[217] Serhat Gürleyen, "2008 Yılında Türk Bankacılık Sektörü", *Dünya Gazetesi*, Ocak 2009.
[218] Burcu Civelek Yüce, *Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörü*, s.33.

oranında büyüme kaydetmiştir. Döviz kurlarındaki yükseliş nedeniyle toplam krediler Türk lirası bazında yüzde 30 artmıştır.[219]

Türk bankaları, küresel finans piyasalarında yaşanan daralmaya rağmen, bu dönemde uluslararası bankalardan yaptıkları borçlanmayı yüzde 6 oranında artırmayı başarmışlardır. Bankaların yurtdışı borçlanmaları Türk bankacılık sektörünün kaynak yapısı içinde yüzde 12 düzeyinde sınırlı bir paya sahip olmuştur.[220]

Krizin etkisi ülkemizde reel sektörde daha çok hissedilmiştir. Firmalar kredilerini ödemede güçlük çekmişler ve bankaların tahsili gecikmiş alacakları artmıştır. Özellikle KOBİ'lerin TGA artışları daha fazladır. Ayrıca bu dönemde ekonomik faaliyetlerdeki yavaşlama kredi taleplerini de azaltmıştır.

Merkez Bankası 2009 yılında yayınladığı değerlendirme raporunda Türk bankalarının mali yapısı şu ifadeler yer almaktadır. [221]

"Son küresel kriz bankalar arası piyasalardan fonlanan bankaların mali yapısının ne denli kırılgan olabileceğini göstermiştir. Ülkemiz bankacılık sektörünün en önemli kaynağının mevduat olması, yüksek oynaklık gösterebilen toptan fonlama kaynaklarına bağımlılığın sınırlı kalmasını sağlamıştır. Bu durum ve likidite rasyolarının yasal sınırların oldukça üzerinde olması, likidite riski açısından olumlu gelişmeler olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, küresel finans piyasalarında risk algılamalarındaki bozulma ve güven kaybı nedeniyle ortaya çıkan likidite sıkışıklığı azalmış olmakla birlikte, Bankamız, piyasalarda likidite sıkışıklığı yaşanmaması ve kredi piyasalarının etkin bir şekilde çalışmasının sürdürülmesi amacıyla gerekli tedbirleri almaya ve piyasa likiditesini yakından izlemeye devam etmektedir."

Bankacılık sektöründe sağlamlığın bir göstergesi olan Finansal Sağlamlık Endeksi, 2008 yılı içinde dalgalı bir seyir izlemiş ancak, yıl sonunda yükselerek 2007 yılı sonu değerini almıştır. 2009 yılının ilk çeyreğinde endeksin, 2008 yılı

[219] Serhat Gürleyen, 2009, s.1.
[220] Serhat Gürleyen, 2009, s.1.
[221] TCMB, *Finansal İstikrar Raporu,* s.5.

sonuna göre kârlılık ve sermaye yeterliliği alt endekslerindeki yükselişe bağlı olarak artış göstererek, olumlu seviyesini koruduğu görülmektedir.[222]

FED'in aksine, TCMB faizleri kontrol altında tutmuş ve Türk Bankacılık Sektörü'nün kriz ortamına daha kontrollü girmesini sağlamıştır.[223]

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türk Bankacılık sektörü 2008 krizinde ciddi bir başarı sağlamıştır. Bunda 2001 sonrası yapılan düzenlemeler, bankaların yurtdışı borçlanmalarının azlığı, açık pozisyonlarının olmaması bankalar üzerindeki sıkı denetim, türk bankalarında mortgage kredilerinin azlığı ve bu kredilere dayalı menkul kıymetlerin olmayışı ve Türk bankalarında türev ürünlerine sahip olmaması gibi faktörler etkilidir. Kriz döneminde bankacılık sisteminde hakim olan bu olumlu gelişmeler yabancı bankalara da yansımıştır.

3.6. Yabancı Bankaların Bankacılık Sektörüne Etkileri

Yabancı bankalar, bankacılık sektörüne katıldıkları ülkelerin hem ekonomisine hem de bankacılık sektörüne etki etmektedirler.

3.6.1. Yabancı Bankaların Bankacılık Sektörüne Olumlu Etkileri

Yabancı bankalar, ev sahibi ülkelerin bankacılık sektöründe olumlu ve olumsuz etkileri konusunda birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bunlar iki grup altında sıralanmıştır.

3.6.1.1. Rekabet ve Verimlilik Etkisi

Küreselleşme kavramı bankacılık sektöründe de diğer sektörlerde olduğu gibi rekabete neden olmaktadır. Yabancı bankaların varlığı, ülkenin yerli bankalarında da yeni hizmet ve ürünlerin sektörde yerini almasına, teknolojiyi etkili

[222] TCMB, *Finansal İstikrar Raporu,* s.5.
[223] Burcu Civelek Yüce, Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörü, s. 33.

bir şekilde kullanmaya zorlamaktadır. Rekabet ve verimlilik etkileri yabancı bankaların farklı alanlarda sağladığı etkilerin toplamından oluşmaktadır.

Yabancı bankalar, faaliyette bulundukları ev sahibi ülkelerde bulunan müşterilerine, daha gelişmiş teknoloji kullanarak, yeni, kaliteli ve daha ucuz finansal ürünler sunmaktadırlar. Böylece yabancı bankalar doğrudan bir verimlilik katkısı yaratırlar. Yabancı bankalar giriş yaptıkları piyasalarda rekabet artışı sağlarlar ve diğer bankaları da teşvik ederek toplam verimlilik üzerinde de dolaylı bir verimlilik sağlanmasında etkili olmaktadırlar. Yabancı bankaların sağladıkları verimlilik artışı bu yollarla doğrudan ya da dolaylı şekilde gerçekleştirilmektedir..[224]

Bankacılık sektöründeki yabancı bankalar, ürün ve hizmet çeşitliliği, kalitesi, fiyatları, teknolojiyi getirmenin yanında personel kalitesi, kredi hacmi ve dağılımı ve bankaların operasyonel etkinliği faktörlerini de etkileyerek rekabet ve verimlilik artışı sağlanmasında etkili olmaktadırlar.[225]

Artan rekabet ortamı, yerli bankaları, bankacılık sektöründeki yenilikleri uygulamaya, mevcut yapılarını iyileştirmeye teşvik etmektedir.

3.6.1.2 Sektörde Çalışan İnsan Kaynağına Etkisi

Yabancı sermayeli bankalar ev sahibi ülkeye doğrudan yatırım şeklinde girerek, ülkede şube açarlar ve o ülke vatandaşlarından istihdam sağlarlar. Bazen de ülkeye kendi ülkelerinden alanında uzman yöneticileri götürerek, ev sahibi ülkedeki çalışanlarının yeni bilgiler kazanıp, daha iyi olmalarını sağlayabilirler. Dolayısıyla yabacı bankaların, gittikleri ülkenin bankacılık sektöründeki çalışanların, rekabetin de etkisiyle daha kalifiye, daha iyi yetişmiş olmaya yönelttiğini söylemek mümkündür.

Yabancı bankalar, yerli çalışanların eğitimine daha fazla yatırım yapmaktadırlar. Ülkemizde, 1980'li yıllarda başlayan yönetici pozisyonlarına eleman

[224] Vesile Çakar, 2003, s.28.
[225] Dilek Demirhan, 2008, s.107.

yetiştirmek için verilen eğitimler için üniversite mezunları tercih edilmiştir. Bu uygulama da yabancı bankalar öncülüğünde başlamıştır.[226] Alanında iyi olan çalışanlar bankaların daha sağlıklı işleyişine yardımcı olmakta ve maliyet avantajı sağlamaktadır.

2012 yılında TMSF bankaları hariç tüm banka gruplarında istihdam artışı sağlanmış ve istihdam artışı en çok yabancı bankalarda meydana gelmiştir. Yabancı bankalarda çalışan personel sayısı bir önceki yıla göre 2 bin 357 kişi artarak 37 bin 48 kişiden 39 bin 405 kişiye ulaştı. Bu dönemde kamu bankalarında çalışan personel sayısı bin 348 kişi artarak 51 bin 587 kişiye, özel bankalarda çalışan personel sayısı 962 kişi artarak 89 bin 968'e, katılım bankalarında çalışan personel sayısı bin 505 kişi artarak 15 bin 356 kişiye ve kalkınma ve yatırım bankalarındaki personel sayısı da 59 kişi artarak 4 bin 900 kişiye yükselmiştir.[227]

2013 Yılı TBB raporu verilerine göre bankacılık sektöründe, kadın çalışan istihdamında yabancı bankalar %54 lük payla üst sırada yer almaktadır.

3.6.1.3 Yeni Teknoloji, Yeni Ürün ve Hizmet Etkisi

Küreselleşmenin getirdiği rekabet sonucu, bankalar da, diğer işletmeler gibi teknoloji ve değişime ayak uydurarak daha fazla pazara hitap ederek ve karlarını arttırarak varlıklarını sürdürebilmektedir. Yabancı banka yatırımları günümüzde daha çok gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru aktarılmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler teknoloji yaratma ve yeni teknoloji kullanımı açısından her zaman gelişmekte olan ülkelere göre avantajlı ve bu ülkelerden öndedir. Bankacılık sektörü de teknoloji kullanımının öncelikli ve önemli olduğu bir alandır. Bankalar teknoloji sayesinde geliştirilen yeni ürünlerle de daha fazla ve çeşitli müşteriye hitap edebilmekte, maliyet avantajı ve verimlilik sağlayabilmektedir.

---

[226] Dilek Demirhan, 2008, s.122.

[227] http://kariyer.milliyet.com.tr/en-fazla-istihdam-artisi-yabanci bankalarda/kariyer/haberdetay/19.02.2013/1670728/default.htm(01.09.2013)

Yabancı bankalar, yeni ürün ve hizmetler getirmekle beraber, rekabeti arttırarak genel olarak bankacılık hizmetlerinin kalitesini yükselterek, daha modern bankacılık tekniklerinin uygulanmasına da öncü olabilirler. [228]

Yabancı bankaların sundukları yeni finansal ürünler sayesinde klasik bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşılmasını sağlar, bilançolarında risklerini çeşitli işlemlere dağıtmış olurlar. Bu durum, finansal gelişim sürecine hız kazandırmaktadır. Yabancı bankaların taşıdıkları teknolojik altyapı ve uyguladıkları modern bankacılık teknikleri, verimliliğin artmasında önemli rol oynamaktadır. [229]

Yabancı bankalar yeni bankacılık hizmetleri ve sektöre kattıkları yeni ürünlerle, hem her müşteriye uygun farklı ürün ve hizmet çeşidini geliştirerek, müşteri memnuniyeti hem de bu ürün ve teknoloji sayesinde maliyet avantajı sağlamaktadır.

Yabancı bankalar, yerel bankaların piyasa paylarını korumaları için ürün kalitelerini geliştirmelerinde baskı unsuru olabilirler. Yerel bankalar eski model bankacılık uygulamalarının bırakarak, sistemde rekabet ve karlılığın artışına neden olabilmektedir. [230]

Ülkemizde bankacılık sektöründe bilgisayarlı sisteme ilk geçenler yabancı bankalar olmuştur. Onları yerli bankalar da izlemiştir. SWIFT uygulamalarını sektöre getirip, yaygınlaşmasını sağlayanlar; modern bütçeleme ve planlama tekniklerini ilk kullananlar, bunun sektöre yayılmasını sağlayanlar da yine yabancı bankalar olmuştur.[231]

Müşteriler artık internet bankacılığı, ATM, POS cihazları, kredi kartları, bankamatik, telefon bankacılığı, otomatik ödeme talimatı, düzenli ödeme talimatları gibi ürünlerle şubelere uğramadan bankacılık işlemlerini gerçekleştirebilmektedir.

---

[228]Stijn CLAESSENS, Aslı Demirgüç-Kunt, Harry Huizinga (2001): "How Does Foreign Enrty Affect Domestic Banking Markets", *Journal of Banking&Finance*, Vol.:25, s. 892.(Aktaran: Dilek Demirhan, 2008, s.108.)

[229] Vesile Çakar, 2003, s.29.

[230] Pelin Ataman Erdönmez, "Finansal Krizler Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 51, 2004, s.22.

[231] Dilek Demirhan, 2008, s.108.

Yabancı bankalar bu ürünlerin en çok kullananlar arasındadır. Teknoloji sayesinde ortaya çıkan bu ürünler sayesinde müşteriler açısından zaman ve maliyet avantajı sağlarken müşteri memnuniyeti de doğmaktadır. Bankalar açısından yine bu ürünler daha az personel dolayısıyla daha az maliyet sağlamaktadır.

Yerli bankalar, güncel teknoloji ve ürünlere sahip olmazsa yabancı bankalar ile rekabet edemez. Verimliliğin önemsenmediği, kapalı bir çevrede faaliyet gösteren yerli bankaların varlığı durumunda, bu bankalar, rekabetçi ve verimli yabancı bankaların sektöre girişi ile olumsuz etkilenir ve zaten zorda olan sektördeki finansal sıkıntı artış gösterebilir.[232]

Ayrıca, yabancı bankalar devralma veya ortak teşebbüs yoluyla yerel bankaların yönetiminde, doğrudan yer alarak, bu bankalardaki yönetim etkinliğini artırabilirler. [233]

3.6.1.4 Sektördeki Kredilere Etkisi

Yabancı sermayeli bankalar, yatırım yaptıkları ev sahibi ülkedeki bankacılık sektöründeki kredileri de etkilemektedir. Bu bankalar kredi standardı oluşturma ve riski dikkate alan fiyatlandırma uygulamaları ile daha disiplinli bir kredi kültürü oluşmasında yardımcı olurlar. Ayarıca, yabancı bankalar grup kredileri ile piyasa koşullarına uygun olmayan sübvansiyonlu krediler kullandırmamakta ve daha yüksek kredi karşılıkları ayırmaktadır.[234]

Yabancı bankalar sayesinde özel sektöre açılan kredilerin miktarı artar, böylece sağlayarak ülke ekonomisinin büyümesine katkıda bulunurlar.[235]

---

[232]Joe Peek, Eric S. Rosengren, "Implications of the Globalization of the Banking Sector: The Latin American Experience", *New England Economic Review*, Sept/Oct 2000, s.49. (Aktaran: Dilek Demirhan, 2008, s. 108.)
[233] Pelin Ataman Erdönmez, 2004, s.22.
[234] Mete Bumin, 2007, s.25.
[235] Pelin Ataman Erdönmez, 2004, s.22.

Yabancı bankalar daha çok gelişmiş ülkelerden geldikleri için, bağlı oldukları ana bankadan krediler için ek kaynak bulabilme olanakları fazladır. yabancı bankalar kredi verme davranışlarında daha seçici davrandıkları, gelişmiş risk ve denetim mekanizmaları kullanarak risk tespitinde daha önde oldukları, riskli gördükleri kişi ya da firmalara kredi vermeyi kabul etmemeleri, bu riskin yerli bankaların aldıkları, yurtdışındaki karlı gördükleri alanlarda kredi kullandırdıkları gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Yabancı bankaların ülkeye getirdikleri yeni ürünler arasında kredi çeşitleri de mevcut olabilmekte. Farklı ihtiyaçlara farklı krediler geliştirerek çeşitliliğin ,dolayısıyla kredi kullanım miktarının artışına neden olabilmektedir

3.6.1.5 Denetim ve Şeffaflık Etkisi

Yabancı bankaların sağlayacağı avantajlardan diğeri de bu bankaların getireceği yeni denetim standartları ile bankacılık sektöründe denetim kalitesinin artması, ve sektörün daha şeffaf bir hale gelmesidir. Denetimdeki bu yeni standartlar kalite artışına ve operasyonel riskin azalmasını sağlayacaktır.

Yabancı bankaların varlığı, yatırım yaptıkları ülkelerdeki bankacılık sektöründe denetleme ve düzenleme sistemlerinin gelişmesine yardımcı olacaktır. Yerli bankaların denetim faaliyetlerinin kalitesinde de yabancı banka girişleri sayesinde artış olacaktır. Yabancı bankalar, giriş yaptıkları ülkenin yetkili kurumlarından gelişmiş bankacılık düzenleme ve denetim sistemi talep edeceklerdir.[236]

Ülkemizde henüz yeni sayılan ve 2012 yılında uygulamaya konulan Basel-II kriterleri gelişmiş ülkelerde daha uzun zamandır uygulanmaktadır. Basel düzenlemeleriyle kredilerde derecelendirme kuruluşları, rating uygulamaları kullanımı gelişmiş ülke bankacılık sektörlerinde daha önce uygulanmaya başladığından bu bankalar kredi riskini ölçen kriterler oturmuş vaziyettedir. Yabancı

[236] Ahmet Büyükşalvarcı, "Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri (1990-2005)", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 38, Nisan 2008, s. 188.

bankaların, gelişmekte olan ülke sektörüne girmeleriyle yerli bankalarda bu denetim ve risk ölçüm standartları daha çabuk ve daha sağlam uygulanacaktır.

Yabancı bankalar sayesinde sektördeki denetim mekanizması daha sıkı olacak riskler azalacak, sistemin kırılganlıkları azalacak ve daha şeffaf bir hale geleceği düşünülmektedir.

3.6.1.6 Performans Üzerine Etkileri

Yabancı bankalar sayesinde yerli bankaların da katıldığı rekabet ortamı, maliyetleri düşürerek bankaların karlılığını arttırdığını savunan görüşler vardır.

"Denizer'in, 1980-1997 yılları arasındaki Türk bankacılık sektöründe yabancı girişleri üzerine yaptığı çalışmada, 17 yabancı bankanın ve birçok yerel bankanın finansal sektöre giriş yaptığı belirtilmiştir. Denizer, bu banka girişlerinin sektörün performansına etkilerini; net faiz marjı, genel giderler ve aktif karlılığı gibi başlıklar adı altında ölçmüştür. Bu çalışmasında: yabancı banka sahipliğinin bu üç performans ölçeği ile ilişkili olduğunu; yabancı banka girişlerinin, yerel ticari bankaların karlarını arttırarak genel giderlerini düşürdüğünü; sektördeki payları az olmasına rağmen yabancı bankaların rekabet üzerinde güçlü bir etkilerioldığunu ve bu bankaların finansal ve operasyonel planlama, kredi analizi- pazarlama ve beşeri sermaye üzerinde olumlu etkileri olduğunu tespit etmiştir." [237]

Yabancı sermaye girişlerinin, bankacılık sektöründeki bankaların performansları ve etkinlikleri üzerine etkilerini araştırmak amacıyla yapılan bir çok ampirik çalışmada yabancı banka girişi ile birlikte maliyetlerin ve karlılığın da düştüğü gözlenmiştir. Bu etkiler rekabet artışı sonucunda ortaya çıkmaktadırlar. Ancak, sektörde göreceli olarak düşük etkinlikle faaliyet bulunan yerli bankaların bulunması durumunda söz konusu rekabet artışı bu bankaların baskıya dayanamayarak iflasa sürüklenmesine sebep olabilecektir.[238]

---

[237] Rengin Ak, "Yabancı Banka Girişinin Türk Ekonomisine Etkileri", *Mevzuat Dergisi*, Sayı 119, Kasım 2007.
[238] Dilek Demirhan, 2008, s. 116.

Yabancı bankaların yerel bankacılık sektörüne etkileyeceği düşünülen, bankaların faiz gelir ve giderleri arasında fark olan, aracılık maliyeti olan, net faiz marjının sebep olduğu etki konusunda kesin bir görüş yoktur.

"Genel olarak etkin çalışan bankacılık sistemlerinde ise net faiz marjının düşük olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişlerinin de rekabeti arttırmak suretiyle bankaların net faiz marjlarını düşüreceği tahmin edilmektedir. Düsen faiz marjlarını da dengelemek için bankalar faiz dışı gelirlerini arttırmaya çalışacaklardır. Ya da yabancı bankaların girişi ile artan rekabet, müşterilerine daha iyi koşullar ve fiyatlar ile hizmet vermeye çalışan bankaların faiz dışı gelirlerini düşürebilecektir. Bu nedenle yabancı banka girişinin yerli bankaların faiz dısı gelirleri üzerindeki nihai etkisi hakkında genel bir yargıya varmak güçleşmektedir." [239]

Çalışmasında, 80 ülkede faaliyette bulunan yabancı ve yerli bankaların finansal performanslarını karşılaştıran Claessens ve diğerleri, yüksek faiz marjı, karlılık, ve sabit maliyetlerin, gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı bankalarda, yerli bankalara göre daha yüksek olduğunu ve gelişmiş ülkelerde bu durumun tam tersi olduğunu belirlemiştir. Ayrıca yabancı banka girişini, yabancı banka sayısının sektördeki toplam banka sayısına oranı ile ölçmüşler ve yabancı banka girişindeki artışın, daha düşük karlılık, faiz dışı gelir ve genel giderlerle ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır.[240]

3.6.1.7 İstikrar Etkisi

Yabancı bankaların ulusal piyasalarda verimlilik etkisinin yanında istikrar etkisi de bulunmaktadır. Yabancı banka girişleriyle, sektörde istikrarlı bir kredi kaynağı oluşacak ve ev sahibi ülkenin bankacılık sistemi şoklara karşı daha dirençli olacaktır. Bu görüş, yabancı bankaların giriş yaptıkları ülkede açacağı şubeler ile

[239] Dilek Demirhan, 2008, s.116.

[240] Stijn Claessens, Aslı Demirgüç-Kunt, Harry Huizinga (2001): "How Does Foreign Enrty Affect Domestic Banking Markets", Journal of Banking&Finance, Vol.:25, s.893.(Aktaran Dilek Demirhan, 2008, s.117)

ihtiyaç duyulduğunda ek bir fonlama ve sermaye katkısında bulunacakları varsayımına dayanmaktadır.[241]

Yabancı bankaların portföy bileşimlerinin daha çeşitli olması, riski dağıtmaları ve yerli bankalara göre daha şoklara karşı daha dirençli olmalarını sağlamaktadır.

Yabancı bankalar kriz dönemlerinde, güvenli bir sığınak olarak görülebilmekte ve yurtiçi fonların yurtdışına çıkışını engelleyebilmektedirler.

Yabancı banka girişleri ile ekonomideki dalgalanma dönemleri daha yumuşak yaşanabilir ve kriz tehlikesini hafifletebilir. Çünkü bu bankaları sağlam sermaye yapıları ve bağlı oldukları ana bankadan sağlayacakları ek finansman olanağına sahiptir. Yine yabancı bankalar kriz dönemlerinde mevduatlar açısından kaliteye kaçış olarak görülüp, likidite sorunları ve ödemeler dengesi problemleri yaratacak döviz kuru ve faizden kaynaklanabilecek baskıları yok edecektir.[242]

Yabancı bankalar kredi verme davranışlarında riski en az olan firmalara yönelecek daha tutucu davranacak, yani riskli kredilerin sayısı azalacaktır. Aynı zamanda kriz dönemi sonrası firmaların artan kredi talepleri yabancı bankalar sayesinde daha yüksek düzeyde karşılanabilecektir.

"Nitekim, yabancı banka katılımlarının finansal istikrar ya da kredi arzının devamlılığı üzerinde yoğunlaşan amprik çalışmalardan hareketle, yabancı bankaların, ulusal bankacılık sistemini istikrara ulaşma yönünde etkilediğinin altı çizilmektedir. Çünkü, yabancı bankalar güçlü kredi arzı ile birlikte yüksek karşılık politikasını birleştirmiş ki bu arada risk ağırlıklı sermaye seviyesini diğer bir deyişle sermaye yeterliliği rasyosunu da tutturmuştur."[243]

[241] Vesile Çakar, 2003, s.35.
[242] Mete Bumin, 2007, s.27.
[243] Vesile Çakar, 2003, s.36.

Yabancı bankaların denetim ve gözetim uygulamalarını beraberinde getirmeleri de riskli yapıyı azaltarak finansal istikrara katkı yapmaktadır. Ülkemizde 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrası bunun önemi daha iyi anlaşılmıştır.

Yabancı bankaların, geldikleri ülkede bankacılık sektöründe istikrarı arttırıcı etkilerinin olduğu görüşünün yanında istikrar azaltıcı etkilerinin de olduğu görüşleri de mevcuttur. Bu görüşler, genel olarak yabancı bankaların ülkelerindeki şokları ev sahibi ülkeye getirebilecekleri, kriz dönemlerinde ülkeyi terk edecekleri, yabancı bankaların yerli firmalara kredi vermek yerine yabancı firmaları tercih etmesi, yabancı bankalarla yarışamayan yerli bankaların yaratacağı istikrarsızlıklar olarak sıralanabilir.

Meksika'da 1995 yılında yaşanan bankacılık krizi sonrasında, hükümet yabancı banka girişine, bankaların ürün ve hizmet arzını artırmaları, finansal istikrarın sağlanması ve modern teknoloji transferi sağlamak için izin vermiştir. Ancak sonuç beklendiği gibi olmamıştır. Yabancı bankaların girişleri sektörde ve ekonomide finansal istikrarın sağlanmasında etkili olamamıştır. Yabancı banka girişleri ile Brezilya'da bankacılık sektöründe, kredi hacminin artışı, portföy tercihlerinin çeşitlenmesi, finansal sektörün sağlamlığının sağlanması gibi beklentiler tam anlamıyla gerçekleşmemiştir.[244]

3.6.2 Yabancı Bankaların Olumsuz Etkileri

Yabancı bankaların katıldığı ülkedeki bankacılık sektörüne ve ülke ekonomisine katkıları vardır. Ancak bazı araştırmacılar yabancı bankaların bazı açılardan olumsuz etkilerinin de olduğunu belirtmektedir. Bankacılık sektöründeki yabancı bankaların etkilerini ele alırken bu olumsuz özelliklere de yer verilmelidir.

Öncelikle yabancı bankalar, ev sahibi ülke bankacılık sektörüne rekabetçi, daha yeni teknoloji ve ürünlerle giriş yapmaktadır. Bu durum, yerli bankaların maliyetlerinin artmasına, piyasadaki paylarının ve karlarının azalmasına yol açabilir. Bu rekabet ortamı yerli bankaların daha fazla risk almasına da sebep olabilir. Ayrıca artan rekabet ortamı yerli bankaların marka değerlerinin azalmasına neden olabilir.

[244] Hasan Ayaydın –Murat Berberoğlu, 2010, s.67.

Yabancı bankaların, ülke içinde açtıkları şubeler yoluyla elde ettikleri karları yurtdışına aktarabilecekleri, bu bankaların olumsuz kabul edilebilecek özelliklerindendir. Bu durum ödemeler dengesi üzerinde olumsuz bir etkiye neden olabileceği, kriz dönemlerinde varlıklarını kendi ülkelerine çekmelerinin yaşanılan krizi derinleştirebileceği düşünülmekte ancak, yabancı bankaların bankacılık sektöründeki payı göz önüne alındığında söz konusu etkilerin yabancı banka girişleri açısından minimum olacağı açıktır.[245]

Yabancı bankalar, yerel işletmeler yerine uluslararası firmalarla çalışmaktadır ve böylece yerel işletmelerin finansal hizmetlerden yararlanma olanakları kısıtlanmaktadır.[246] Banka ev sahibi ülkedeki yerli tasarrufları topluyor ve kullanıyorsa yabancı firmalar yurtiçi tasarruflarla fonlanmış olur.

Tarım sektörüne kredi sağlanması, KOBİ'lerin finansmanına, yatırımların fonlanmasında yabancı bankalar öncelik vermemektedirler. Bu bankalar daha çok büyük müşterilere, piyasanın kreması olarak adlandırılan firmalara yönelirler ve daha karlı olması nedeniyle tüketici kredilerine ağırlık verirler. Böylece kredilerin firma ve sektörler arası dağılımında dengesizlikler artmaktadır.[247] Bu durum kredilerin sektörel dağılımının bozulup, ihtisas kredilerinin payı azalmasına neden olur. Yerli bankalar da daha riskli grupla çalışmak durumunda kalır.

Ayrıca Türkiye'de KOBİ'ler yabancı bankaların uluslararası ölçekteki risk değerleme ve teminat gibi kredi yeterliliği sağlamakta güçlük çekmektedir.

Ev sahibi ülke ekonomisinde gördükleri herhangi bir kırılganlıkta yabancı bankalar, genellikle, risk ortamından kaçarak, elde ettikleri karları realize etmek için fonlarını geri çağırabilirler.[248] Kriz dönemlerinde yabancı bankaların ülkeyi terk ederek krizleri derinleştirici riskleri vardır.

Finansal piyasalarda üstünlük sağlayan yabancı bankalar, ekonomide kaynak dağılımını kontrol altına almaya ve bu durumda belirleyici olmaya

[245] Vesile Çakar, 2003, s.44.
[246] Pelin Ataman Erdönmez, 2004, s. 22.
[247] Öztin Akgüç, *Türkiye'de Yabancı Bankalar*, s. 16.
[248] Hasana Ayaydın-Murat Berberoğlu, 2010, s.66.

başlamaktadır. Gelişecek sektörler ve fonlanacak firmaların hangileri olacağı konusunda yabancı bankalar, kamu otoriteleri ve yerli girişimcilerin daha fazla belirleyici olabileceklerdir. Kaynak kullanımında, ulusal ekonomik öncelikler değil, yabancı finans kurumlarının tercihi öne çıkacaktır.[249]

Bankaların yanında aracı finansal sektörün de ağırlıklı olarak yabancı veya küresel sermayeli bir karakter kazandığı varsayımı altında, bu durum hızla ekonominin diğer sektörlerine de bulaşacaktır. Yabancılaşma, sadece finansal sektörde değil, diğer sektörlerde ve bütün ekonomide görülecektir.[250]

Ekonomik gücü ele geçiren yabancı bankalar, politik bir baskı grubuna dönüşebilirler. Ev sahibi ülkenin izleyeceği politikalara yön verici bir güç haline gelebilmektedirler. Yabancı bankalar, piyasanın karlı bölümlerine hizmet sunarak, yabancı sermayeli firmaların finansmanına ağırlık vererek, yalnız dış ticaret finansmanına yöneldiklerinde, yerel piyasanın ihtiyaçları yeterince karşılanamaz. Böylece, ulusal kuruluşların gelişmesi kısıtlı kalır.[251]

Önceliklerinin farklı olan yabancı bankalar, ev sahibi ülkenin çıkarlarına yerel bankalar kadar esnek yaklaşarak, destek veremeyebilirler.[252]

Ev sahibi ülkede zayıf piyasa disiplini, alt yapı, kurumsal gelişim, yasal çerçeve yeterli değilse, yabancı bankaların denetimi zorlaşmaktadır. Yetersiz denetim ve gözetim de vergi ve kaynak kaybına yol açar. Böylece doğrudan ve dolaylı maliyetler artmaktadır.[253]

Merkez Bankası para politikasını uygulamasında bankaların rolü büyüktür. Eğer bankalar likiditeyi dış kaynaklardan sağlıyor ve merkez bankası ile ilişkileri zayıfsa Merkez bankasının piyasaya olan etkisi, likidite yardımıyla faiz oranlarına etkisi istediği şekilde gerçekleşmeyebilir.

---

[249] Öztin Akgüç, *Türkiye'de Yabancı Bankalar,* s.16.
[250] Cihan Dura, "Bankaların Yabancıların Eline Geçmesi Neden Tehlikelidir ?", 2007, *http://www.cihandura.com/ekonomi-yazilari/17-bankalarin-yabancilarin-elne-gecmes-neden-tehlkeldr.html*, (10.09.2013)
[251] Öztin Akgüç, *Türkiye'de Yabancı Bankalar,* s.16-17.
[252] Pelin Ataman Erdönmez, 2004, s.23.
[253] Öztin Akgüç, *Türkiye'de Yabancı Bankalar,* s.16.

Yabancı bankalar, ülkedeki bireylerin daha fazla borçlanma imkanı bulmasına neden olabilir Daha ekonomik koşullarda yurt dışından kaynak bularak, bu kaynakları yurt içinde kredi olarak kullandırırlar. Ana sermayedar yabancı olduğundan, bankaların yurtdışı borçlanmaları bundan olumlu şekilde etkilenir. Banka riski yurtdışındaki ana banka ile eşitlenir.. [254]

Yabancı bankaların, milli kaynakların cari açık, kredi ve kar transferi aracılığıyla başka ülkelere aktarılmasına neden olabileceği görüşü de yabancı bankaların olumsuz etkileri arasındadır.[255]

[254] Cihan Dura, 2007, s.1.
[255] Cihan Dura, 2007, s.1.

SONUÇ

Bir ülkenin diğer ülkelerden sağladığı iktisadi kaynaklar olan yabancı sermaye günümüzde tüm ülkeler için kaçınılmaz bir hal almıştır. Özellikle finansal liberalizasyon ve iletişim, telekomünikasyon teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde sermaye fazla olduğu alanlardan daha karlı görülen bölgelere kolayca aktarılabilmektedir.

Yabancı sermaye yatırımları tasarruf açığı olan gelişmekte olan ülke ekonomileri için, yatırımların gerçekleştirilebilmesi; dolayısıyla ekonomik kalkınma açısından büyük önem taşımaktadır. Yabancı sermaye yatırımlarında ev sahibi ülke ve yatırım yapan yapan çok uluslu şirketlerin çıkarları farklılık göstermektedir. Şirketler karlarını arttırıp, rekabet konusunda güçlenmek isterken; ev sahibi ülkeler de ekonomileri üzerinde olumlu katkı hedeflemektedir.

Yatırılabilir kaynakların bir ülkeden, başka bir ülkeye kişi ya da kurumlarca transferine yabancı sermaye yatırımları denir. Yabancı sermaye yatırımlarını temel olarak doğrudan yatırımlar ve portföy yatırımları olarak sınıflandırılmıştır. Doğrudan yatırımlar, bir ülkede yeni bir firma kurmak, o firmanın kuruluş sermayesini sağlamak ya da mevcut bir firmaya yatırım yaparak o firmanın sermayesinin artmasını sağlamak şeklinde gerçekleşir. Doğrudan yatırımda yatırımcı yönetimde söz sahibi olabilmektedir. Yatırım yaptığı ülkeye makine, bina, teçhizat gibi yatırımlar yapmanın yanında, işletmecilik bilgisi ve yeni teknolojileri götüren, uzun yıllar faaliyette bulunmak üzere gelen, ev sahibi ülkede hem ekonomi üzerinde hem de faaliyete bulunduğu sektörde kalıcı etkilere yol açan yatırımlardır.

Bir diğer yatırım şekli olan portföy yatırımları ise kısaca menkul kıymetlere yapılan yatırımlar olarak tanımlanabilir. Para piyasası araçları ile finansal türevleri içermektedir. Amaç faiz ya da temettü geliri elde etmektir. Yatırımcı, yatırım yaptığı şirket üzerinde , denetim yetkisi ya da ortaklık gibi bir hak elde edemez.portföy yatırımları kısa sürelidir ve en ufak bir sıkıntıda ülkeyi hızlıca terk eder.

Türkiye'de yabancı sermaye yatırımlar 1950'li yıllarda hedeflenmiş 1954 yılında çıkarılan 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu liberal bir görüşle

hazırlanmıştır. Ancak kanunun hazırlanması ile ilgili olarak gösterilen serbestlik anlayışı daha sonra uygulamada gösterilememiştir. 1980'li yıllara kadar ülkeye yabancı sermaye girişi çok kısıtlı kalmıştır. Türkiye 24 Ocak 1980 kararları ile ekonomik liberalizasyon sürecine girmiştir. 1981 yılında faiz oranlarındaki sınırlamaların kaldırılması ve 1984 yılında döviz alım ve satımının serbestleştirilmesini, 1989 yılında kambiyo kontrollerinin tamamen kaldırılması izlemiş ve böylece Türk finans piyasaları da uluslararası sermaye hareketlerinin etki alanı içine girmiştir.

Yabancı sermayenin yaygın şekilde giriş yaptığı sektörlerin başında gelen bankacılık sektörü de yeni yatırımlarla sürekli gelişip, değişmeye devam etmektedir. Bankacılık sektöründeki yabancı sermaye yatırımları çoğunlukla doğrudan yabancı sermaye yatırımı şeklindedir ve satın alma ya da ortaklık şeklinde gerçekleşmektedir.

Uluslararası bankacılık faaliyetleri uluslararası işletmelerin doğması ile başlamıştır. ilk aşamalarda yabancı bankaların, gittikleri ülkelerdeki bankacılık faaliyetler daha çok muhabirlik ilişkisi içindeydi. Temel faaliyetleri dış ticaretin finansmanıydı. Daha sonraki aşamalarda ise bankalar müşterilerini izleme stratejisi içinde yabancı ülkelerde faaliyetlerine başlamıştır ve şube açma faaliyetleri artmıştır.

Türkiye'deki yabancı banka girişleri de 1980'li yıllardaki finansal liberalizasyon süreciyle birlikte artış göstermiştir. Bu dönemde yabancı banka girişlerine izin verilmiş, para ve sermaye piyasaları kurumsallaşmaya başlamıştır.Bu gelişmeler sayesinde yabancı bankalar artmış ve sektörde rekabet ortaya çıkmış, yabancı bankalarla birlikte yeni bir bankacılık anlayışı doğmuştur. Teknoloji kullanımı sektörde yaygınlaşmıştır. Klasik bankacılık anlayışı terk edilemeye başlanarak , teknoloji kullanımın arttığı, yeni ürün ve hizmet çeşitlerinin türediği, yeni kaynak arayışlarının olduğu bir döneme girilmiştir.

1990'lı yıllarda finansal sistemdeki altyapı yetersizliği, makroekonomik istikrarsızlıklar, yüksek kamu kesimi açığı, kamu bankalarının sistemi çarpıtıcı etkileri, risk yönetimi zayıflıkları, uluslararsı standartların yakalanamayışı gibi bazı olumsuzluklar ekonomik krizlere yol açmış, krizler nedeniyle yabancı banka girişleri belli bir seviyede kalmıştır. Sadece bankacılık sektöründe değil, tüm sektörlerde

yabancı yatırımcı için siyasi ve ekonomik istikrar yatırım kararı almasında öncelikli faktörlerdir.

2001 yılında yaşanan finansal kriz ile bankaların mali yapıları bozulmuş ve sektörün iyileştirilmesi için çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Güçlü Ekonomiye Geçiş programı kapsamında Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı uygulamaya konulmuştur. Programın temel hedefi, iç ve dış şoklara dayanıklı ve uluslararası ölçekte rekabet edebilir bir bankacılık sektörüne geçiştir. Program ile birlikte yaşanan krizlerin bankacılık sektöründe yaratmış olduğu tahribatın giderilmesi ve sistemin zayıf bankalardan temizlenerek sağlam bir temel inşa edilmesi amaçlanmıştır.

Program ile birlikte sektördeki bankaların sermaye yapıları güçlendirilmiş, denetimleri şeffaf hale gelmiş, uluslararası standartların yakalanması hedeflenmiştir. Dolayısıyla sektörün kırılganlığı azaltılmış. Oluşturulan istikrar ortamı yabancı bankalar için cazip hale gelmiştir.

Yabancı bankalar ev sahibi ülke ekonomisinde tasarruf ve sermaye, bilgi, teknoloji, açığının kapatılmasına yardımcı olmakta, istihdam artışına katkıda bulunmakta, vergi artışı sağlamakta, milli gelir ve ödemeler dengesi üzerinde olumlu etkilere neden olmaktadır.

Yabancı bankalar ev sahibi ülkedeki bankacılık sektörünün büyüyüp gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Sektördeki kredi hacminin artıp, yeni ürün ve hizmet çeşitlerinin benimsenmesi, insan kaynağına yatırım yaparak kaliteli iş gücüne destek olmakta, güvenilir ve şeffaf denetim uygulamaları getirmektedirler. Yabancı bankalarla birlikte rekabet artışı yaşanmakta ve verimlilik artmaktadır. Böylece sistemin istikrarı ve performansı üzerinde olumlu katkılar sağlamaktadır.

Yabancı bankaların, olumsuz etkileri, yeni ürün ve teknolojilerle, sektördeki bankaların maliyetlerinin arttırıp, piyasadaki paylarını, dolayısıyla karlılıklarını azaltacağı; yerli bankaların daha fazla risk almasına sebep olabilecekleri; karlarını yurt dışına aktarabilecekleri, dolayısıyla da ödemeler dengesi üzerinde olumsuz bir etkiye neden olabilecekleri; kriz dönemlerinde ülkeyi terk ederek krizleri

körükleyebilecekleri, kriz dönemlerinde denetim mekanizmasına baskı yapabilecekleri şeklinde sıralanabilir.

Gelişmenin önündeki en büyük engel kaynak sorunudur. Gelişmekte olan ülkelerde tasarruflar istenilen düzeyde değildir, tasarruf eksikliği yatırımların istenilen düzeyde gerçekleştirilememesine böylece üretim düzeyinin düşük seviyelerde kalmasına neden olur.

Bu olumsuzluklar da ekonomik gelişmenin istenilen seviyeye çıkamamasına sebep olur. Gelişmekte olan ülkelerin temel sorunu cari açıktır, bu ülkeler üretim düzeyleri istenilen seviyede olmadığı için yabancı sermaye yatırımlarına ihtiyaç duymaktadırlar.

Ülkelerin ekonomilerinde, makro ekonomik büyüklüklerde yaşanan değişimlerin en önemli kaynağı, mali piyasalarda yaşanan değişimlerdir. Reel ekonomideki toplam büyüklükler, mali piyasanın temel bileşenlerine göre şekillenmektedir. Mali piyasalar ekonomiye yön vermektedir. Bu nedenle, yabancı sermayeli bankaların ülke ve bankacılık sektörü üzerindeki etkileri de çok büyük önem taşımaktadır. Gelişmekte olan ülkelerden biri olan Türkiye için de yabancı bankalar önemli bir yere sahiptir.

Yabancı sermayeli bankaların, ülkeye girişlerinde karşılaşılabilecek olumsuzluklar ev sahibi ülkenin uygulamaya koyacağı çeşitli düzenlemelerle azaltılabilir hatta yok edilebilir. Sistemdeki yerli bankaların güçlendirilmesi, yeni giriş yapan yabancı bankalarda Türk ortakların bulunması, bankadaki yabancı payının %50'nin altında bir seviyede tutulması, kamu bankalarının varlığı, yabancı bankaların sistemin kontrolünü ellerinde bulundurmasına engel olabilir. Uzun vadede istikrarını koruyan, kırılganlıkları giderilmiş, güçlü, denetim konusunda eksiklikleri giderilmiş ve uluslararası standartları yakalamayı başaran bir finans sisteminde kriz riskleri azalır dolayısıyla ülkedeki yabancı sermaye de çıkış yapmaz aksine yeni sermaye girişleriyle ülkelerin ekonomilerine ve bankacılık sektörleri olumlu katkı yapmaları sürdürülebilir.

KAYNAKÇA

Adda, Jacques, *Ekonominin Küreselleşmesi*, İstanbul 2008.

Ağır, Hüseyin, *Türkiye'de Finansal Liberalizasyon ve Finansal Gelişme İlişkisinin Ekonometrik Analizi,* BDDK Kitapları, No:8, Ankara 2010.

Ak, Rengin, "Yabancı Banka Girişinin Türk Ekonomisine Etkileri", *Mevzuat Dergisi*, Sayı 119, Kasım 2007.

Akgüç, Öztin," Türkiye'de Yabancı Bankalar", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 36, 2007, s.6-17.

Akgüç, Öztin, "Kriz Nedeni ve Çıkış Yolları", *Muhasebe ve Finansman Dergisi,* Sayı 42, 2009, s.6-11.

Aktan, Coşkun Can, "Ekonomik, Siyasal ve Sosyo-Kültürel Globalleşme", *http://www.canaktan.org/yeni-trendler/globallesme/ekonomik-global.htm* , (02.06.2013)

Alp, Ali, *Finansal Krizler, Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, Finansın Uluslararasılaşması,* Yapı Kredi Yayınları(Cogito), İstanbul 2000.

Alsan, Murat, "Basel II Dönemi Başladı", *http://www.kpmg.com/TR/tr/Issues-And-Insights/Haberler-ve-Etkinlikler/Documents/Basel-II-Donemi-Basladi.pdf*, (05.08.2013)

Apak, Sudi, "Yabancı Bankalar ve Bankacılık Kanunu" , *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 36, 2007, s.18-25.

Apak, Sudi, Ayhan Aytaç, *Küresel Krizler(Kronolojik Değerlendirme ve Analiz)*, Avcıol Basım Yayın, İstanbul 2009.

Arslan, İbrahim ,"Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 18, 2007, s.49-66.

Artun, Tuncay, *İşlevi, Gelişimi , Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye'de Bankacılık*, 2. Baskı, İstanbul 1983.

Ataman Erdönmez, Pelin, "Finansal Krizler Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 51, 2004.

Atiker , Mustafa, "Basel -I ve Basel- II Bilgi Raporu", Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi, , Sayı 2005-41/08, Temmuz 2005.

Avşar, Muharrem, *Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2004.

Ayaydın, Hasan, Murat Berberoğlu, "Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 1, 2010, s.55-79.

Aykut, Cenan, "Basel II Standartları", *Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı 30, Ağustos 2008.

Bayar, Fırat, "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye" , *Ekonomik Sorunlar Dergisi,* Sayı: 32, 2008, s. 25-34.

BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*, Mayıs 2001.

BDDK, *10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı(Basel-II),* Ocak 2005.

BDDK, Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye", ARD Çalışma Raporları , No:2005/6.

BDDK, *ABD Mortgage Krizi* , Çalışma Tebliği, Ağustos 2008.

BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, Çalışma Tebliği, Baskı 2, Aralık 2009

Berksoy, Taner, "Dış Ticarette Liberalleşme ve İthalat Eğilimleri", *İTO Yayınları*, Yayın No:1994–27, İstanbul 1994.

Bilgin Tiryakioğlu, "Doğrudan Yabancı Yatırımlara İlişkin Uluslararası Düzenlemeler", TCMB İK Eğitim Müd.,, Şubat 2001, Ankara.

Bulutoğlu, Kenan, *100 Soruda Türkiye'de Yabancı Sermaye*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1970.

Bumin, Mete, Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar, Turhan Kitabevi, Ankara 2007.

Büyükşalvarcı, Ahmet, "Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri (1990-2005)", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 38, Nisan 2008,s.186-198.

Claessens Stijn ,Jong-Kun Lee, "Foreign Banks in Low-İncome Countries: Recent Developments and Impacts" , Worlbank, June 2002.

Claessens, Stijn Aslı Demirgüç-Kunt, Harry Huizinga (2001): "How Does Foreign Enrty Affect Domestic Banking Markets", Journal of Banking&Finance, Vol.:25, s. 892. Aktaran: Dilek Demirhan, a.g.e., s.108.

Çakar, Vesile, *Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri*, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi ,Ankara 2003.

Çelik, Mehmet Yunus, "Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 32, s.57-74.

Demirhan, Dilek, *Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türk Finans Sistemi Üzerinde Etkileri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, İzmir 2008.

Detragiache, Enrica , Thierry Tressel , Poonam Gupta , "Foreign Banks in Poor Countries: Theory and Evidence", The Journal of Finance • vol . LXIII, No 5 • October 2008, p. 2155-2156.

DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, 2001.

Dura, Cihan, "Bankaların Yabancıların Eline Geçmesi Neden Tehlikelidir ?", 2007, *http://www.cihandura.com/ekonomi-yazilari/17-bankalarin-yabancilarin-elne-gecmes-neden-tehlkeldr.html*, (10.09.2013)

Eren, Erol, Ayşegül Samsunlu, "Yabancı Sermaye ve Türkiye'de Elektronik Kimya ve Toprak Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Yatırım Ortaklıklarının

Performanslarının İncelenmesi", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, C.1, Sayı.4, 2003, s.71-88.

Filiz, Meryem,"Uluslararası Bankaların Düzenlenmesine Yönelik Yeni Bir Uygulama Olarak Basel- II ve Gelişmekte Olan Ülkelere Etkisi", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi ,* C.7*,* Sayı 13, 2007.

Garih, Üzeyir, *Globalleşme Sürecinde Türkiye* , İstanbul 2007.

Güçlü, Yücel, "Yabancı Sermaye Çekimi Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları", *Dışişleri Bakanlığı Yayınları -Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi* , Sayı 8, 2003.

Gürleyen, Serhat, "2008 Yılında Türk Bankacılık Sektörü", *Dünya Gazetesi,* Ocak 2009.

İşeri, Müge Zeynep Aktaş, "IMKB 'de Yabancı Portföy Yatırımlarındaki Hareketler (1997-2005 Dönemi)", *Yaklaşım Dergisi*, Sayı 151, Temmuz 2005, s. 371-385.

Kar, Muhsin ,Fatma Tatlısöz, "Türkiye' de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi", *KMU İİBF Dergisi*, Yıl 10, Sayı 14, 2008.

Karluk, Rıdvan, *Türkiye 'de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı*, TCMB İnsan Kaynakları Genel Müd. Eğitim Müd. ,www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/.../turkyabsermyat.doc., (02.04.2013)

Kazgan, Gülten, *Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, İstanbul 2006.

Miynat, Mustafa, "Liberalizasyon Sürecinde Ortaya Çıkan İstikrarsızlıklar ve Çözüm Önerileri", *Yönetim ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* C:9, Sayı 1-2, 2002.

Oksay, Suna "Çok Uluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek Değerlendirilmesi", *DTM Dergisi,* Sayı 8, 1998.

Onur, Sara, "Finansal Liberalizasyon ve GSMH Büyümesi Arasındaki İlişki", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1 Sayı: 1, 2005.

Öçal, Tezer, Ö.Faruk Çolak, Para Banka, İmge Yayınevi, Ankara 1988.

Öztürk, Serdar, Bekir Gövdere, "Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri", *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* C:15, Sayı: 1, 2010.

Özyıldız, R.Hakan, "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedürü", *Hazine Dergisi* , Sayı 11, 1998.

Peek, Joe, Eric S. Rosengren (2000): "Implications of the Globalization of the Banking Sector: The Latin American Experience", *New England Economic Review*, Sept/Oct 2000, s.49. Aktaran: Dilek Demirhan, a.g.e.108

Serdengeçti, Süreyya, "Şubat 2001 Krizi Üzerine Düşünceler: Merkez Bankası Bakış Açısından Çıkarılacak Dersler", *ODTÜ VI. Uluslararası Ekonomi Konferansı*, Ankara 2002.

Seyidoğlu, Halil, *Uluslararası İktisat-Teori, Politika, Uygulama*, 5. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara 1986.

Seyidoğlu, Halil, *Uluslararası Finans*, Güzem Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1998, s.407.

Seyidoğlu, Halil, "Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt 4 , Sayı 2, 2003, s.141-156.

Sönmez, Sinan, *Dünya Ekonomisinde Dönüşüm*, Ankara, 1998.

Taşçıoğlu, Abdullah ,"Cumhuriyet Dönemi Bankalar Kanunları ve İlgili Yasal Düzenlemeler", TBB, 1998.

TBB, *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye' de Bankacılık Sistemi 1958-2007*, Yayın No:262,2008.

TBB, *Türkiye'de Bankacılık Sektörü 2009-2013 Mart*, Mayıs 2013

TBB, *Basel II ve III Nedir?,* Basel II ve Türk Eximbank Semineri, 2013.

TCMB, *Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*, 2001.

TCMB, *Finansal İstikrar Raporu*, Mayıs 2009,

TMSF, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Basın Bildirisi.*

Toprak, Metin, *Küreselleşme ve Kriz: Türkiye ve Dünya Deneyimi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2001.

Turan, Zübeyir, "Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ülkemiz Ekonomisine Katkıları", *Mevzuat Dergisi,* Yıl 13, Sayı 149, 2010.

Tüylüoğlu, Şevket, "Doğrudan Yabancı Sermaye Ne İşe Yarıyor", 2012, http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-sevket-tuyluoglu/dogrudan-yabanci-sermaye-ne-ise-yariyor/, (17.07.2013)

"Türkiye'de Yabancı Bankalar*", Bankacılar Dergisi*, Sayı 52, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/turkiyede_yabanci_bankalar.pdf, (01.08.2013)

YASED," 2013-1. Çeyrek Uluslararsı Doğrudan Yatırımlar Raporu", Mayıs 2013, No:5.

Yılmaz, Veysel, Merve Tuncay, "Finansal Liberalizasyonun Tasarruf ve Yatırım Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği", Atatürk *Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergis*i, Cilt 26 , Sayı: 3-4, 2012.

Yiğit, Pelin Alp, *Düşen Enflasyon Ortamında Bankacılık ve Türk Bankacılık Sektörü,* Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara 2005.

Yüce, Burcu Civelek, "Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörü", *http://www.mgmt.boun.edu.tr/images/stories/dokumanlar/leaders/Issue_010/09-008.pdf*, (01.09.2013)

Zengingönül, Oğul, "Nedir bu Küreselleşme?Kaçabilir miyiz?Kurtulabilir miyiz?", *Siyasa-Ekonomi, Toplum ve Siyaset Çalışmaları Dergisi*, Sayı: 1, 2005, s.85-106.

http://www.anadolubank.com.tr/kurumsal/?page=BASEL_II, (05.08.2013)

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/15279C8914BD.pdf, (12.06.2013)

http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1344337-banka-sube-sayisi-10-bin-381-oldu, (01.09.2013)

http://www.borsavakti.com/doviz/swift-nedir-banka-swift-kodlari.html, ,(10.08.2013)

http://www.ekodialog.com/konular/yabanci_sermaye.html , (08.05.2013)

http://www.ensonhaber.com/swift-bic-kodu-nedir-2012-02-25.html, (10.08.2013)

http://www.ikv.org.tr/sozluk.asp?bas_harf=L&anahtar=&sayfa=&id=1193, (02.07.2013)

http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/3140/oik532.pdf., (02.05.2013)

http://kariyer.milliyet.com.tr/en-fazla-istihdam-artisi-yabanci bankalarda/kariyer/haberdetay/19.02.2013/1670728/default.htm (01.09.2013)

,http://www.kpmg.com/TR/tr/sektorler/Finansal-hizmetler/Documents/Basel-II-Kapsaminda-Sermaye-Yeterliligi.pdf (14.08.2013)

http://swift.nedir.com/, (10.08.2013)

http://www.tbb.org.tr/modules/bankabilgileri/banka_Listesi.asp?tarih=14/9/2013, (05.09.2013)

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/tarihce.html, (07.05.2013)

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf, (01.08.2013)

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/odemeler_dengesi.htm, (05.05.2013)

http://www.tmsf.org.tr/documents/ilanlar/tr/yapilandirmaprogrami.html , (02.08.2013)